

ADVOCATENBLAD

nr. 5 | juni 2013

Inclusief
ICT-special
vol handige
apps en te volgen
twitteraars

JAN LOORBACH NEEMT AFSCHEID

Sdu UITGEVERS

NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

» Ombudsman Brenninkmeijer over
'het grimmige gezicht' van de overheid » Waar gaat
het geld van Lawyers for Lawyers naartoe?
» Mediation nu ook in strafzaken

Bekijk het eens vanuit een ander perspectief

Het runnen van een eigen praktijk is een mooi avontuur en u geniet daar waarschijnlijk met volle teugen van. Maar u zit niet te wachten op ingewikkelde verzekeringsvraagstukken of problemen met een schadeuitkering. U wilt zich tenslotte bezighouden met vakinhoudelijke zaken. Laat u daarom voor uw zakelijke verzekeringen, zoals uw beroepsaansprakelijkheids- of arbeidsongeschiktheidsverzekering, begeleiden door Niehoff Werning & Kooij. Met meer dan 35 jaar ervaring kennen wij uw beroep en weten wij waar de valkuilen zitten. Zoals de consequenties voor het zakelijk verzekeringspakket bij het samengaan of uiteenvallen van kantoren.

Zekerheid is dichterbij dan u denkt.

www.nwk.nl

Niehoff Werning & Kooij
financieel adviseurs voor advocatuur en notariaat

Opleiding

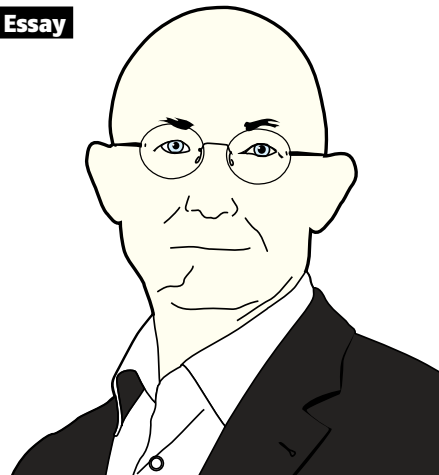

24

Onzekere toekomst voor hbo'er

Jaarlijks studeren vijftienhonderd hbo-juristen af. Van de eerste lichter kwam zeven procent in de advocatuur terecht. Maar zitten advocatenkantoren wel op hbo-juristen te wachten?

Essay

28

Advocaten moet efficiënter procederen

Zijn eerste ivoren toga-blog over de advocatuur publiceert rechter en hoogleraar Rinus Otte in het *Advocatenblad*. Volgens hem moeten advocaten efficiënter procederen. Plus reacties van advocaten.

Interview

36

Minder rechtsbescherming dan nu kán niet meer

Oud-advocaat Annelies Röttgering concludeert in haar proefschrift dat rechtsbescherming aan individuele burgers terrein heeft verloren.

Actualiteiten

- 3 Column Harry Veenendaal
- 5 *Ice cold case*: de moord op Cornelia
- 6 Dagvaarding op de helling
- 8 L4L Award voor Abubakarov
- 9 Spong publiceert thriller

Achtergrond

- 10 Mediation nu ook in strafzaken

Cover

- 12 In dienst van het publieke belang

L4L

- 18 Euro's voor collega's

Interview

- 20 'Nederlander toont naar buiten een heel grimmig gezicht'

Opnie

- 33 Vooraf proceskosten betalen?

Even opfrissen

- 39 Wat betreft het ondervragingsrecht van de verdediging ook alweer?

HRM

- 40 College van de rechter

Transfers

- 43 Wie, wat, waar?

Uitspraken

- 45 Van de Geschillencommissie
- 51 Van de tuchtrechter

Inclusief
ICT-special

Colofon

93e jaargang

Het *Advocatenblad*, het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten, verschijnt 12 keer per jaar (elke laatste donderdag van de maand) en wordt uitgegeven door Sdu Uitgevers. De van de Orde onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen, behalve Van de deken, Van de Orde en Tuchtrect.

Hoofdredacteur
Robert Stiphout

Journalistieke redactie
Sabine Droogleever Fortuyn,
Hedy Jak en Mark Maathuis

Redactie
mr. K.A. Boshouwers
mr. A. Groenewoud
mr. M.R. Maathuis
mr. R. Malewicz
mr. C.C. Oberman
mr. M.A.R.C. Padberg
mr. L.H. Rammeloo
mr. drs. Th.C. van Schagen
mr. B.J.R. Van Tongeren

Beeldredactie
Charlotte Helmer

Vormgeving
Dimdim, Den Haag

Correctie
Sandra Braakmann

Druk
Senefelder Misset, Doetinchem

Citeerwijze
Adv.bl. 2013-5, p.

Aan dit nummer werkten mee
Lex van Almelo, Erik van der Burgt, Sander Foederer, Sjoerd van der Hucht, Emilie Hudig, Michel Knapen, Jan Loorbach, Peter Louwense, Kim van der Meulen, Sander Morel, Rinus Otte, Tatiana Scheltema, Trudeke Sillevius Smitt, Dolph

Stuyling de Lange, Harry Veenendaal

Redactionele bijdragen
Bijdragen kunnen naar redactie@advocatenorde.nl. Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op. De redactie heeft het recht bijdragen in te korten.

Sdu Uitgevers
Gert Jan Schinkel (uitgever)
Sandra Kroon (directeur Legal, Tax & Regulatory)

Advertenties
Fenneke van der Schee en Angela Bruins (media

adviseurs) 070-378 05 62
www.bereikdejurist.nl,
advertentie.juridisch@sdu.nl,
Inzendtermijn:
nr. 6 12 juni 2013
nr. 7 10 juli 2013

Abonnementen
Per jaar: 222,50 euro
jaar (incl. verzend- en administratiekosten).
Studenten: 111,25 euro.
Jaarbanden: 39,95 euro (excl. verzendkosten).
Lose nummers: 30 euro (excl. verzendkosten). Alle bedragen zijn excl. btw.

Adreswijzigingen

Sdu Uitgevers klantenservice,
070-378 98 80, Postbus 20014,
2500 EA Den Haag, www.sdu.nl/service;
adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl

Bureau van de Orde
Neuhuyskade 94, 2596 XM
Den Haag Postbus 30851,
2500 GW Den Haag info@advocatenorde.nl
070 - 335 35 35
Helpdesk: helpdesk@advocatenorde.nl
070 - 335 35 54

ISSN 0165-1331

Omslagfoto:
Sander Foederer

HO
PRINT

Nederlands
Uitgeversverbond
Groep uitgevers voor
vak en wetenschap

Van de redactie

Kwetsbare cliënt

Nee, helemaal rechts staat niet de column Van de deken. Drie jaar lang schreef algemeen deken Jan Loorbach op die plek weloverdachte columns in het *Advocatenblad*, maar per 1 juli staat hij dit podium af aan opvolger Walter Hendriksen. In dit nummer dus geen column. Loorbach neemt in stijl afscheid met een beschouwing (zie 'In dienst van het publiek belang' op pagina 12).

In die beschouwing blikt hij terug op zijn dekenaat en kijkt hij vooruit naar de toekomst van de advocatuur in het algemeen en die van de Nederlandse Orde van Advocaten in het bijzonder. Het thema van de toekomst? Bewaking van de dienstverlening aan kwetsbare cliënten. 'Niet zo sexy, maar wel de kern,' schrijft de vertrekkende deken.

In het kader van deze bewaking breekt Loorbach voor de laatste keer in zijn huidige functie een lans voor controle op de dekens door een onafhankelijke buitenstaander. Dat is volgens hem oneindig veel beter dan een door de regering benoemd College van Toezicht, zoals de staatssecretaris wil. Toch blijft Loorbach er niet 'kalm onder' dat de regering zijn visie overneemt.

Nationaal ombudsman Alex Brenninkmeijer is er net zomin gerust op. Sterker nog, hij is er zeker van dat 'het staatstoezicht' er komt. 'Dat is het lot wat de advocatuur maar te dragen heeft,' zegt hij in het interview op pagina 20, waarin hij overigens ook vertelt over 'het grimmige gezicht' van de overheid en zijn Europese ambities. Even verderop, op pagina 36, neemt ook oud-advocaat Annelies Röttgering het op voor de (kwetsbare) cliënt. Minder rechtsbescherming dan nu kán volgens haar niet meer.

Naast al die sombere woorden relativeert de Lawyers for Lawyers Award 2013. Die gaat dit jaar naar de Kaukasische advocaat Magamed Abubakarov. Hij wordt met de dood bedreigd en loopt na een verdachte aanrijding met een stok. Het kan dus erger. Tegelijkertijd, merkt Loorbach op, heeft juist de solidariteit met collega's als Abubakarov tot gevolg dat advocaten in Nederland extra waken over de eigen rechtsstatelijke waarden. Opnieuw, weloverdacht.

Robert Stiphout

Waarde van de eed

De eed doet opgang als wondermiddel tegen gesjoemel. Terecht? Nee, stelt nieuwe hoogleraar rechtspleging.

Jonathan Soeharno in de Lutherse Kerk in Amsterdam.

Foto: Nadiafotografie.nl

Voor steeds meer beroepen wordt nagedacht over invoering van een eed. Zo moet een eed gaan voorkomen dat wetenschappers gaan sjoemelen met data en dient die bij te dragen tot nieuw vertrouwen in de financiële sector. Advocaat bij De Brauw Blackstone Westbroek en nieuwe hoogleraar rechtspleging in rechtsfilosofisch perspectief aan de Universiteit van Amsterdam Jonathan Soeharno wees in zijn oratie op 22 mei op de toegenomen waarde die de samenleving aan de eed toekent. 'Een wens die uitdrukkelijk wordt uitgesproken, is dat verkeerd gedrag kan worden tegengegaan door invoering van een eed, die gesanctioneerd kan worden.'

Soeharno heeft zijn twijfels: 'De eed leent zich in essentie helemaal niet voor sancties.' Het zijn de onderliggende verplichtingen van de eed die volgens hem moeten worden

nageleefd. Hij noemt gerechtigheid, geloofwaardigheid en cohesie als belangrijkste kernmotieven van de eed in de geschiedenis.

Als voorbeeld van deze gerechtigheid noemt hij de kernwaarden in de advocatuur. 'Met welke advocaat men ook te maken heeft, of het nu een eenpitter of Zuidasser is, men moet erop kunnen vertrouwen dat hij handelt overeenkomstig de waarden van de advocatuur.' Het zijn dus niet de sancties, maar de kernwaarden van de eed die er toe doen. Maar de advocaat staat niet alleen. Met het afleggen van een eed, treedt de advocaat toe tot een gemeenschap: een ambt, een professie, een praktijk of een instituut – vandaar cohesie. Soeharno: 'Zo is het geloofwaardig maken van de eed niet alleen aan de advocaat, maar ook aan de balie.'

Citaat

'Ik zie geen begin van een idee hoe deze plannen zouden passen in het gevangeniswezen dat we hebben.'

Paul Mevis, hoogleraar strafrecht en strafprocesrecht en lid van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming, over de bezuinigingsplannen op het gevangeniswezen, 21 mei 2013, (*NRC Handelsblad*)

Ordebericht

Toetsen beroepsopleiding

13 juni 2013

Voorjaarscyclus 2013 (+ inhalers)

10.30 - 12.30 uur Burgerlijk procesrecht

13.30 - 15.30 uur Bestuursprocesrecht

Inschrijving Stagiaires die in maart 2013 met de Beroepsopleiding zijn begonnen, en tweede toetsmoment-cursisten (september 2012 gestart) hoeven zich niet op te geven. Inhalers derde toetsmoment kunnen zich per e-mail aanmelden bij Marit Roeloffs-Jooren (m.roeloffs@advocatenorde.nl).

Wilt u bij inschrijving duidelijk het volgende vermelden: naam, voorletter(s), geslacht, uw cursuscode en om welke toets(en) het gaat. U ontvangt per e-mail een bevestiging van inschrijving.

Examengeld Het examengeld voor het inhalen/herkansen van toetsen is door de Algemene Raad vastgesteld op 75 euro (exclusief btw) per toets. Ná de toetsdag ontvangt u een acceptgiro waarmee u het examengeld kunt overmaken.

Toetslocatie De toetsen worden afgenomen in de Jaarbeurs (hal 10) te Utrecht.

• Informatie: NOVA, afdeling Opleiding
(telefoon: 070-335 35 55 tussen 09.00-12.00 uur).

Raden van Toezicht

Bij de inwerkingtreding van de Stageverordening 2012 zijn de Raden van Toezicht tot een gezamenlijk beleid gekomen inzake de uitvoering daarvan. Dit beleid is gepubliceerd op de websites van de Raden van Toezicht en de Nederlandse Orde van Advocaten.

De Raden van Toezicht hebben het geharmoniseerde beleid op de volgende data vastgesteld:

Raad van Toezicht	Vaststelling beleid
Amsterdam	8 februari 2013
Breda/Middelburg	4 maart 2013
Den Haag	8 februari 2013
Gelderland	19 maart 2013
's-Hertogenbosch	13 maart 2013
Limburg	18 februari 2013
Midden-Nederland	14 februari 2013
Noord-Holland	22 maart 2013
Noord-Nederland	8 februari 2013
Overijssel	28 februari 2013
Rotterdam	8 maart 2013

Column

Waarom zwijgt Heleen Dupuis?

Harry Veenendaal

Stelt u zich eens voor dat Mahatma Gandhi tegen zijn uitdrukkelijke wens in wordt gedwongen om zijn hongerstaking te onderbreken, louter omdat hij is toevertrouwd aan de zorg van de Britse autoriteiten. Is dit medisch-ethisch verantwoord?

De Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst (KNMG) stelt dat een patiënt te allen tijde het recht heeft een behandeling door een arts te weigeren. Zelfs als dit leidt tot het overlijden van de patiënt. De arts heeft de verplichting de patiënt te wijzen op de consequenties. Bekende casus zijn die rond Jehova's getuigen die bloedtransfusies weigeren. Artsen moeten dit respecteren, ongeacht of de Jehova's getuige in een Justitieel Medische Centrum ligt. Dit principe geldt niet zodra het gaat om minderjarige kinderen. In dat geval kunnen ouders, tijdelijk, uit de ouderlijke macht worden gezet. Ergo: zodra een arts een patiënt tegen diens uitdrukkelijke wens in wil behandelen, handelt hij klachtwaardig. Doorgaans is het Heleen Dupuis die namens de VVD dit liberale principe verdedigt. Maar het pluche van de senatorzetel dempt haar stem.

Dat is merkwaardig, want kennelijk geldt de grondwettelijk beschermde lichamelijke integriteit niet voor asielzoekers die in hongerstaking zijn. Dupuis' partijgenoot Fred Teeven maakte vorige week bekend dat zes asielzoekers in een isoleercel zijn geplaatst omdat zij weigeren mee te werken aan een medisch onderzoek.

Twee asielzoekers zijn gedwongen in een militair/justitieel ziekenhuis geplaatst. Dit alles ondanks dat de Vereniging van Asieladvocaten afspraken maakte met de directie van het detentiecentrum om de asielzoekers niet in isolatie te plaatsen. Volgens Teeven is sprake van een 'psychische problematiek' gebaseerd op een diagnose van een arts en psycholoog, in dienst van justitie, op grond waarvan de asielzoekers tegen hun wil in observatie zijn geplaatst.

Teeven gebruikt bij Pauw & Witteman het argument dat personen die aan de zorg van de Staat zijn toevertrouwd kunnen worden gedwongen tot een medische behandeling. Een verontrustende redenering die bepaalde herinneringen oproept waar historicus Lou de Jong boekenkast over heeft volgeschreven. Een chirurg is hierover zo kwaad geworden dat zij voornoemde justitiële arts voor het medisch tuchtcollege wil sleuren. Dat gaat echter niet omdat de namen van de artsen door justitie niet worden vrijgegeven. Ook niet aan de advocaten.

Hoe dan ook, de meest kwetsbare stateloze wordt het elementaire recht op de lichamelijke integriteit ontzegd. En dat allemaal omdat Teevens politiek niet meer nieuwe stervende gedetineerden wil en zich bovendien niet laat chanteren. Een kille politieke afweging verpakt in een 'zorgplicht' van de Staat wint het van een grondwettelijk recht op lichamelijke integriteit. En Heleen Dupuis? Die geeft geen commentaar.

Jaarcongres 2013: laatste kans vroegboekorting!

Tot 1 juni

135 euro (exclusief btw)

Doorlopend combitarief advocaat + stagiaire!

200 euro (exclusief btw)

Het thema **BtheBest@advocaten, Laat het zien!** is ingegeven door de plicht van de individuele advocaat om elke dag weer de lat voor zichzelf hoog te leggen. Kwaliteit en deskundigheid staan hierin centraal. Voor welke uitdaging staat de advocaat anno 2013 en verder? Dit zijn pittige ingrediënten voor een stevig **slot-debat** onder leiding van Paul van Liempt – presentator/anchorman BNR Nieuwsradio, medewerker FD –, met als deelnemers onder anderen Frank de Grave – voorzitter van de Landelijke vereniging

voor medisch specialisten –, Wim Anker – Anker & Anker Strafrechtadvocaten, en Margo Trappenburg – Raad van Advies van de Orde.

Verder nog; bijhouden vakbekwaamheid tijdens twee rondes met **vakinhoudelijke sessies** verzorgd door specialisatieverenigingen zoals LSA, VAAN, vFAS en VHA; **inspirerende sessies** van de Stichting Jonge Balie Nederland en Stichting Lawyers for Lawyers (L4L); en de mogelijkheid om onderlinge banden aan te halen tijdens de lunch en de uitgebreide borrel.

Datum: vrijdag 27 september
Locatie: Theater Spant! te Bussum
Aanvang: 12.00 uur

Maak nu nog gebruik van de vroegboekorting via www.jaarcongres.advocatenorde.nl.

(advertentie)

NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

OPROEP VERVULLING TWEE VACATURES IN ALGEMENE RAAD

Dit najaar ontstaan twee vacatures in de algemene raad (AR). Versterking op het gebied van de portefeuille 'toegang tot het recht' en de portefeuille 'straf- en strafprocesrecht' is wenselijk.

Algemeen profiel

- een vooraanstaand en vakbekwaam advocaat (m/v) met uitstekende reputatie;
- aantoonbare bestuurlijke kwaliteiten en ervaring;
- maatschappelijke betrokkenheid en in staat de kernwaarden van de advocatuur goed uit te dragen;
- duidelijke belangstelling voor het door de Orde te dienen belang;
- teamplayer.

Profiel portefeuillehouder 'toegang tot het recht'

- affiniteit met sociale advocatuur en dossiers op het gebied van toegang tot het recht;
- kennis van het staats- en bestuursrecht.

Profiel portefeuillehouder 'strafrecht'

- sterke affiniteit met de strafrechtadvocatuur en uiteenlopende onderwerpen op het terrein van het straf(proces)recht, waarbij zowel principiële als praktische vraagstukken een rol spelen;
- gedegen kennis van het straf- en strafprocesrecht.

De AR streeft ernaar in de collegevergadering van 11 september 2013 met voordrachten te komen.

Het tijdsbeslag van het AR-lidmaatschap bedraagt gemiddeld 500 uur per jaar.

De Orde verstrekt een tegemoetkoming voor gedeerd inkomen, naast vergoeding van reis- en verblijfkosten. De maandelijkse vergaderingen van de AR vinden in Den Haag plaats. Daarnaast is er door het jaar heen een aantal vaste bijeenkomsten, onder meer de vergaderingen (ca. 4 maal p.j.) van het college van afgevaardigden in Utrecht.

Sollicitaties binnen zes weken; deze worden vanzelfsprekend vertrouwelijk behandeld.

De AR roept advocaten die belangstelling hebben voor één van deze functies op zich te melden bij de aankomend algemeen deken, Walter Hendriksen, tel. 06-51134146, e-mail hendriksen@vandoorne.com, of de waarnemend deken, Diana de Wolff, tel. 06-44150171, dewolff@stadhouders.nl, of per post naar postbus 30851, 2500 GW Den Haag. Voorts wordt u uitgenodigd bij de (waarnemend) deken de aandacht te vestigen op naar uw mening geschikte kandidaten.

Ice cold case: de moord op Cornelia

Onderzoek naar de tragische dood in 1919 van arme dienstmeid. Welke advocaat kan helpen?

Neerlandicus dr. Reinold Vugs onderzoekt een *ice cold case*. Vugs, die eerder de biografie van advocaat-auteur F. Bordewijk schreef, is gegrepen door de moord op Cornelia Louisa Hoogduin in de Meerpolder in Zoetermeer. De moord op de 22-jarige Hoogduin werd op 26 november 1919 gepleegd en de rechtszaak tegen verdachte Gerrit Baars had plaats op 17 mei 1920 voor de Rechtbank Den Haag. Boerenknecht Baars werd verdedigd door advocaat J.H. Rolandus Hagedoorn uit Den Haag en vrijgesproken wegens gebrek aan bewijs. Vugs: 'Dit, in combinatie met het feit dat het om een arm dienstmeisje ging, maakt de zaak zo tragisch.'

Alleen, Vugs' onderzoek is vastgelopen. Door het bombardement op het Haagse Bezuidenhout in de Tweede Wereldoorlog zijn processtukken en processen-verbaal verloren gegaan. Vugs is nu op zoek naar advocatenkantoren die materiaal over deze zaak in hun archief bezitten. Het kan bijvoorbeeld gaan om de pleitnota van Rolandus Hagedoorn. Vugs: 'Na het overlijden van Rolandus Hagedoorn in 1945 is zijn archief overgenomen door mr. J. Spanjersberg, eveneens uit Den Haag. Daarna ben ik het spoor kwijtgeraakt.' Zijn onderzoek zal resulteren in een boek, met onder andere een reconstructie van de moord.

Cornelia Louisa Hoogduin.

Vugs is te bereiken per e-mail (reinold.vugs@gmail.com) of telefoon (079) 341 53 17. De beloning voor de gouden tip is een fles champagne.

(advertentie)

medisch en tandheelkundig advies

Medisch en tandheelkundig vertrouwt u op professionele ondersteuning.

Het is geruststellend te weten waar u voor duidelijk en transparant advies terecht kunt.

Lechnerconsult maakt schade inzichtelijk.

Bel naar 010 4762870 en vraag naar Coen Hoogenkamp voor een vrijblijvende kennismaking.

Meer informatie vindt u op www.lechnerconsult.nl.

lechnerconsult
medische advisering

Schiekade 458
3032 AX Rotterdam
telefoon: 010 4762870
fax: 010 4772075
e-mail: info@lechnerconsult.nl

Stationsweg 70 b
7941 HG Meppel
telefoon: 0522 820210
fax: 0522 244433
e-mail: info@lechnerconsult.nl

de specialist in gezondheidsschade

Dagvaarding op de helling

Er ligt een plan om de civiele dagvaarding af te schaffen. Deurwaarders zijn er op tegen. Maar hoe erg is het als de dagvaarding verdwijnt? 'Het moet praktischer, moderner.'

Trudeke Sillevius Smit

'Het civiele proces wordt vergaand vereenvoudigd en gedigitaliseerd. Het onderscheid tussen verzoekschrift en dagvaarding kan vervallen.' Dat staat in het Regeerakkoord, en minister van Justitie Ivo Opstelten (VVD) herhaalde het met stelligheid bij de behandeling van de begroting van 2013 in de Tweede Kamer. Het gaat om het plan Kwaliteit en Innovatie (KEI): niet de zoveelste digitaliseringspilot bij een rechtbank of een hof, maar een integraal vernieuwingsproject voor de rechtspraak waarbij ook het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering op de schop gaat.

Hoe de nieuwe, eenvormige procedure eruit moet zien, is nog onderwerp van gesprek tussen het ministerie, de rechtspraak en andere betrokken partijen, zoals de Nederlandse Orde van Advocaten en de deurwaarders. Maar duidelijk is dat de dagvaarding daarbij onder vuur ligt.

'Het moet praktischer, moderner en toegankelijker,' zegt Paul van Daalen, woordvoerder van de Raad voor de rechtspraak. 'We onderzoeken nu hoe dat gestalte moet krijgen. Of er helemaal geen rol is voor de deurwaarders weten we op dit moment nog niet.'

Drukmiddel

Deurwaarders maken zich zorgen. Met jaarlijks zo'n zeshonderdduizend dagvaardingen van minimaal 76,71 euro hebben ze natuurlijk een zakelijk belang. Maar wat zijn hun inhoudelijke argumenten? John Wisseborn, voorzitter van de Koninklijke Beroepsorganisatie van Gerechtsdeurwaarders: 'Het idee is dat burgers zelf op een website elektronisch een zaak opstarten. Dat vergt nogal wat. Gaat de griffie daarmee helpen als het nodig is? De griffie kan zich toch niet partijdig opstellen? En er wordt nu vaak betaald of geschikt na de dagvaarding zonder dat griffierecht ver-

Foto: ANP

schuldigd is. Die mogelijkheid verdwijnt, want je betaalt het griffierecht al voordat je de wederpartij oproept.'

In bestuurs-, arbeids- en familie zaken is het verzoekschrift al doodgewoon, maar dat is volgens Wisseborn niet vergelijkbaar: in de huidige verzoekschriftzaken hebben partijen altijd een vaste relatie, dus weten ze elkaar ook zonder al te veel formaliteiten wel te vinden.

Bart de Metz (De Metz Advocaten), die als ondernemingsrechtadvocaat veel procedeert, vindt dat onderscheid kunstmatig. 'In de ondernemingsrechtpraktijk gaat het ook altijd om partijen die elkaar kennen. Maar ik kan mij voorstellen dat dit in een praktijk met veel particulieren anders ligt.' De Metz zal er niet om rouwen als de dagvaarding verdwijnt. 'Het is een archaisch ding. Je ziet dat de dagvaardingsprocedure materieel ook al naar de verzoekschriftprocedure toegaat, met de comparitie na antwoord. Ik denk wel dat je de dagvaarding als vangnet moet houden, voor bijzondere situaties, maar de hoofdmoot kan denk ik met een verzoekschrift worden gedaan. Het zou mooi zijn als je kon kiezen: zelf oproepen met het risico dat het misgaat, of via de deurwaarder.'

De deurwaarders zien in dat het anders ligt als er aan beide kanten advocaten bij een zaak betrokken zijn. Wisseborn: 'Dan is het betrekkelijk zinloos met deurwaarders heen en weer te gaan lopen.' Maar zonder advocaten is er volgens Wisseborn wel reden voor een dagvaarding: 'Je moet niet vergeten dat eiser er niet zo'n belang bij heeft dat gedaagde daadwerkelijk verschijnt. Gedaagde zal zo'n brief ook minder serieus nemen, het is een andere beleving dan een deurwaarder aan de deur.'

Volgens woordvoerder Paul van Daalen ziet de rechtspraak de knelpunten. 'Het uitgangspunt is digitaliseren, en een eenvormige procedure. Maar je zult wel waarborgen moeten inbouwen dat de wederpartij daadwerkelijk aan tafel komt. Het is mogelijk dat je moet differentiëren. Het zal niet van vandaag op morgen eenvoudig worden. Maar veel bepalingen uit Rechtsvordering dateren nog van de dag dat het wetboek tot stand kwam. Door een nieuwe procedure valt al veel winst te boeken.'

Naar verwachting komt minister Opstelten binnenkort met een brief aan de Tweede Kamer waarin een raamwerk wordt geschetst.

Agenda

31 mei

Rechtvaardigheid

De relatie tussen het International Criminal Court, staten en de Veiligheidsraad. En het initiëren van overgangsfases naar een rechtsstaat in Yemen en in andere gebieden. Tijdens een bijeenkomst van het Amsterdam Center for International Law staan deze onderwerpen centraal. Panelleden zullen ook aandacht besteden aan de impact van internationale acties op inwoners van regionale gebieden. Plaats: The Hague Institute for Global Justice, Sophialaan 10, Den Haag. Tijd: 17.00-19.00 uur. Stuur een mail om een plaats te reserveren naar: events@doughtystreet.co.uk, of meld u aan bij Jennifer Noone, +44 2074041313. Er is een vrije inloop.

5 juni

Voordracht Magna Carta Juridisch Genootschap

In februari dit jaar werd het Magna Carta Juridisch Genootschap opgericht met als doel de belangstelling voor en de kennis van het recht middels voordrachten te vergroten. Lidmaatschap per jaar bedraagt 45 euro, waarvoor men naar zeven lezingen kan. Op 5 juni staat de kunstroof tijdens de Tweede Wereldoorlog op het programma. Hierbij wordt ingegaan op zowel de theoretische als praktische problemen bij restitutie van geroofde kunst. Aanmelden kan via de website www.magnacartajg.nl.

11 juni

Presentatiesymposium

Wat is het geheim van goed pleiten en presenteren? Kom daar achter op het *Nationaal Presentatie Symposium*. Deelnemers gaan zelf aan de slag onder begeleiding van onder anderen scenarioschrijver Robert Alberdingk Thijm, oud-advocaat en presentatiecoach Huib Hudig en sociobioloog Martin Gaus. Het symposium heeft plaats op 11 juni in het Leerhotel Het Klooster, Daam Fockemalaan 10, Amersfoort en duurt van 10.00 tot 17.00 uur; deelname kost 295 euro. Meer informatie: www.presentatiesymposium.nl.

14 juni

NJV-jaarvergadering

Immuniteten: Het recht op zijgezet? is het thema van de jaarvergadering van de Nederlandse Juristen-Vereniging (NJV) die dit keer plaatsvindt in de Grote Kerk in Breda. Tijdens de jaarvergadering worden vier preadviezen over het onderwerp immuniteit besproken die andere dimensies van het rechtsbegrip immuniteit behandelen, elk vanuit een eigen invalshoek en met een eigen benadering. Met onder andere Nico Schrijver, en Roel Schutgens. Voor meer informatie kunt u terecht op de website www.njv.nl.

18 juni

Studiemiddag Wet Bibob

Per 1 juli 2013 geldt de nieuwe Wet Bibob voor vastgoedtransacties door de overheid. Hiermee is het mogelijk voor overheidsinstanties om voorgenomen vastgoedtransacties te laten screenen zodat schade achteraf kan worden voorkomen. Tijdens deze studiemiddag wordt ingegaan op de mogelijkheden die deze wet biedt om criminele activiteiten rondom overheidsvastgoed te voorkomen. Deelname aan de bijeenkomst – van 12.30 tot 17.00 uur in Hotel Breukelen, Stationsweg 91 Breukelen – kost 345 euro. Inlichtingen en aanmeldingen kunnen via mailadres evandenberg@kerckebosch.nl.

21 juni

Congres beroepshouding

Ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de Togamaster organiseert de Groningse faculteit Rechtsgeleerdheid het congres *Beroepshouding en beroepsethiek in de Togaberoepen*. 's Ochtends spreekt onder anderen Hoge Raad procureur-generaal J.W. Fokkens; 's middags zijn er workshops. Het congres in het Academieggebouw aan de Broerstraat 5, Groningen duurt van 11.00 tot 17.00 uur en wordt afgesloten met een borrel. Vragen? Neem contact op met Inez Zuidema via 050-3635700 of via mailadres e.i.zuidema@rug.nl of raadpleeg www.rug.nl/congres-togamaster.

Nieuwe standaard in mobiel dicteren: De revolutionaire Philips Pocket Memo 8000

Ontdek de nieuwe standaard nu zelf.

De Philips Pocket Memo serie 8000 doorbreekt barrières. Innovatieve 3D Mic technologie resulteert in top Audio kwaliteit. Het elegante design past perfect in de hand. Schuifschakelaar; ultradunne roestvrijstalen behuizing en groot kleuren display. Schoonheid made in Austria. Docking station en SpeechExec Pro software voor ultrasnelle transfer. Test deze moderne Pocket Memo nu zelf: www.ateq.nl/juridisch

PHILIPS

Ateq International BV
Tel.: +31 40 235 00 77
Email: ab@ateq.nl

L4L Award voor Abubakarov

De Lawyers for Lawyers Award 2013 wordt dit jaar uitgereikt aan de dappere Kaukasische advocaat Magamed Abubakarov. 'Ik doe gewoon mijn werk, en dat is mensen helpen.'

Tatiana Scheltema

Abubakarov ontvangt bijna dagelijks doodsb bedreigingen per sms, en wordt 24/7 afgeluisterd. Hij werd eerder onder verdachte omstandigheden aangehouden. Daarbij werd zijn linkerbeen verbrijzeld. Sindsdien loopt hij met een stok. Die aanslag is nooit opgehelderd. De jury prijst Abubakarov voor zijn 'uitzonderlijke dapperheid en doorzettingsvermogen'. 'Ik ben erg blij met de prijs, maar ik weet niet of ik hem verdien,' laat Abubakarov in een reactie per mail weten. 'Ik doe gewoon mijn werk, en dat is mensen helpen.'

Abubakarov woont en werkt in de Noord-Kaukasische stad Naltsjik en staat vermeende moslimterroristen bij in een megaproces dat al jaren sleept. Zijn cliënten bestormden in 2005 enkele regeringsgebouwen en zitten sindsdien vast. Volgens Abubakarov pleegden zij hun daad uit frustratie tegen de stelselmatige onderdrukking van de moslimminderheid in het gebied.

In totaal werden twintig advocaten uit de hele wereld voorgedragen voor de award. De jury bestond uit Heikelien Verrijn Stuart, Egbert Myjer, Theo van Boven en Els Swaab. Zij verleenden een eervolle tweede plaats aan de Pakistaanse advocaat

Magamed Abubakarov

Foto: Inge van Mill / HH

Mirza Shahzad Akbar, die in zijn eentje de juridische strijd aanbindt tegen de aanvallen met drones door de Amerikaanse inlichtingendienst CIA in de Federaal Bestuurde Stamgebieden, bij de grens met Afghanistan. Twee jaar geleden deed hij aangifte tegen het hoofd van de CIA in Pakistan die zich daardoor gedwongen zag het land te verlaten.

Als derde verkoos de jury de Indonesische advocaten Olga Hamadi en Gustaf Kawer, die strijden tegen het schenden van de rechten van inheemse Papoea's door politie, veiligheidsdiensten en militairen.

Abubakarov ontvangt de prijs op 31 mei uit handen van de Zimbabwaanse Alec Muchadehama, de winnaar van de eerste L4L Award in 2011. De L4L Award werd twee jaar geleden in het leven geroepen ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van Stichting Lawyers for Lawyers. Met de award eert de stichting een advocaat die zich op uitzonderlijke wijze inzet voor mensenrechten en die vanwege zijn of haar werk als advocaat wordt bedreigd of gehinderd. Daarnaast hoopt de stichting dat de publiciteit enige mate van bescherming biedt.

(advertentie)

Feitenvrij procederen is een tombola

Grant Thornton Forensic & Investigation Services B.V. is ervaren specialist in forensic accounting en forensic IT. Wij maken actief gebruik van de kennis en expertise van collega's uit ruim 120 landen van het Grant Thornton International-netwerk. Wilt u meer weten? Kijk op onze site: www.gt.nl/fis

Neem contact op met één van onze partners:

Peter Schimmel: T 020 - 547 57 57

Mark Hoekstra: T 010 - 270 51 51

E.gtfis@gt.nl

Grant Thornton

An instinct for growth™

Spong publiceert thriller

Strafpleiter Gerard Spong geeft met zijn debuut *De breuk* inzicht in zijn werkwijze.

Hedy Jak

‘Ze is wel dood, maar ik heb haar niet vermoord.’ Het literaire debuut *De breuk* van strafpleiter Gerard Spong begint met een *cliffhanger*. Aan het woord is de nieuwe client van Charles Fitzroy Spinning, alias mr. Gerard Spong, in 2004 bij een eerste ontmoeting in een hotel in Oslo. De achtenveertigjarige arts Allard Wissinger wordt ervan verdacht zijn Filipijnse vrouw te hebben vermoord. De omstandigheden zijn schimmig: hij vond haar op bed en heeft haar zelf begraven. Wissinger wordt aangehouden in Nederland en zijn vrouw wordt opgegraven om sectie te kunnen verrichten. Als een patholoog ontdekt dat de vrouw een breuk in haar strottenhoofd heeft, begint een medisch/forensische strijd. Want is de breuk vóór of na het overlijden van de Filipijnse vrouw ontstaan?

De zaak in *De breuk* speelt zich af tussen 2004 en 2010. Spong stelde eerder in het *Advocatenblad* dat zijn boek voor 95 procent non-fictie en 5 procent fictie is. Zelf ziet hij zijn boek als ‘een must’ voor strafrechtadvocaten. ‘Er staat een grote hoeveelheid medische/forensische

Auteur: Gerard Spong
Titel: *De breuk*
Uitgever: Uitgeverij Balans
Verschijningsdatum: 30 mei

informatie in die van enorm toegevoegde waarde kan zijn als je met een dergelijke diepe strafzaak te maken krijgt. De informatie is er wel, maar die staat

in dure Engelstalige medische handboeken. Dan moet je de informatie nog zien te combineren en dat heb ik juist in mijn boek gedaan.’

Een must? Spong geeft in zijn boek in elk geval op een openhartige manier toegang tot zijn bewegingswereld. Er komt meer aan bod dan slechts de beschrijving van de zaak, mede door het gekozen vertelperspectief vanuit de advocaat.

De strafrechtadvocaat schetst een beeld van de keuzes en overwegingen waar hij voor komt te staan; waarom een bepaalde zaak aannemen? Welke verdedigingsstrategie wordt er gekozen? Hoe om te gaan met de media? Daarnaast vertelt Spong over het achterhalen van bepaalde voorkeuren van rechters om zijn strategie op af te stemmen, omtrent hij de bedragen die hij in rekening bracht bij zijn cliënt en deelt hij zijn persoonlijke visie op het werk; dat een advocaat meer is dan een procesbewaker. Als inspiratiebron voor zijn pleidooien noemt hij het boek *Institutio Oratoria* van de Romeinse redenaar Quintilianus. Spong: ‘Een strafrechtadvocaat moet kritisch en creatief zijn en de grenzen van het recht opzoeken. Aan visieloze papegaaien heeft niemand iets.’

(advertenties)

Julicher & Meijer ADVOCATEN

Zoekt

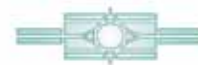
gevorderd advocaat-stagiaire dan wel advocaat-medewerker

die zich samen met anderen op dit kantoor wil richten op het rechtsgebied personen- en familierecht, met aldus de mogelijkheid tot specialisatie op dat rechtsgebied. Goede primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden worden geboden.

Julicher & Meijer Advocaten is een dynamisch kantoor. Het kantoor is gevestigd te Venray alwaar tevens een aantrekkelijke leefomgeving geboden wordt.

Schriftelijke sollicitaties, voorzien van curriculum vitae, graag binnen 14 dagen richten aan:

Mr. J. Meijer, Leunseweg 6a, 5802 CH Venray, tel.: 0478-521070
e-mail: j.meijer@julicher-meijer.nl web: www.julicher-meijer.nl

van Schie advocaten

zoekt een

advocaat / gevorderd advocaat-stagiaire

die zich binnen ons kantoor zal bezig houden met het **bestuursrecht**, waarbij de nadruk ligt op het **sociaal zekerheidsrecht**. Verdere opleiding en begeleiding binnen het kantoor behoren uiteraard tot de mogelijkheden.

Gelet op de werkverdeling binnen ons kantoor gaat de voorkeur uit naar een advocaat die zich naast het bestuursrecht ook wil bekwamen in het **familierecht** of daar reeds ervaring in heeft.

U kunt uw sollicitatie met CV voor 22 juni 2013 richten aan:
dhr. mr. R.G.H.M. de Glas | postbus 1017 | 6501 BA Nijmegen |
mv@vanschieadvocaten.nl

Mediation nu ook in strafzaken

Mediation naast rechtspraak bestaat al in civiele zaken en bestuurszaken. De rechterlijke macht gaat met proefprojecten ook werk maken van mediation naast strafrechtspraak en roept advocaten op met zaken te komen.

Foto: Thomas Schlijper / HH

Arrestatie in Amsterdam. In de stad werden tussen 2010 en 2011 26 zaken afgedaan door mediation.

Lex van Almelo

Een Duitse en een Italiaanse student staan op de dansvloer van een Amsterdamse discotheek. De Duitse student maakt een onverhoedse beweging en raakt met zijn bierglas het gezicht van de Italiaan. Die moet voor behandeling naar het ziekenhuis en houdt een litteken in zijn gezicht over aan de *schwung*. De twee krijgen ruzie. De Italiaan denkt dat de Duitser hem opzettelijk heeft verwond en doet aangifte.

Als de inmiddels nuchtere Duitser wordt gedagvaard, zegt hij dat hij alleen maar iemand probeerde terug te duwen

die tegen hem aan was gevallen. Hij vindt het nog altijd vreselijk wat er is gebeurd. Bovendien kan de Duitser met een strafblad het plan om zijn studie voort te zetten in de Verenigde Staten wel vergeten. Zijn advocaat Lian Mannheims (De Roos & Pen Advocaten) dient een bezwaarschrift in tegen de dagvaarding en zegt dat haar cliënt de schade wil vergoeden. Het Openbaar Ministerie verwijst de zaak naar het Mediationbureau. De studenten worden het eens over een schadevergoeding van drieduizend euro.

Lian Mannheims, die ook bestuurslid is van de Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten, heeft nog twee

andere ervaringen met mediation in strafzaken. De ene zaak droeg ze zelf aan. De officier van justitie was hierin bereid als mediator op te treden en verdachte en slachtoffer werden het eens over de schadevergoeding. De andere was een zaak van een stagiaire die Mannheims begeleidt. Deze zaak speelde zich af in een arrondissement waar nog geen mediationproject bestond. Om die reden vroeg de advocaat aan de behandelend rechercheur of hij een bemiddelingspoging wilde ondernemen. Na enige aarzeling en enkele instructies hapte de rechercheur toe. Dader en slachtoffer maakten een afspraak over het bedrag dat de dader zou

betalen. In beide zaken zag het Openbaar Ministerie af van vervolging omdat er een vaststellingsovereenkomst was, net zoals het geval was in de discotheekzaak tussen de Duitse en de Italiaanse student.

Uitbreiding

De discotheekzaak was één van de vijftien-zestig zaken die tussen oktober 2010 en mei 2011 in Amsterdam zijn geselecteerd voor mediation. In zesentwintig zaken stemden dader en slachtoffer toe in mediation. In zeventien zaken kwamen zij tot een vergelijk, dat werd neergelegd in een vaststellingsovereenkomst.

Vele experimenten met mediation kregen geen vervolg, volgens seniorrechter en landelijk projectcoördinator mediation naast strafrecht Anne Martien van der Does. Maar de meest recente pilot, mediation naast strafrecht in Amsterdam wel. Van der Does: De Raad voor de rechtspraak heeft mij gevraagd daarvoor te zorgen.

Het project mediation naast strafrecht wordt uitgebreid tot vier à zes arrondissementen. Behalve Amsterdam hebben Noord-Holland, Rotterdam, Den Haag, Zeeland-West-Brabant en Oost-Brabant belangstelling om mee te doen.

Ook het Openbaar Ministerie doet mee. Het OM selecteert bovendien andere initiatieven voor een landelijk proefproject dat na de zomer begint. 'Behalve om echte mediationprojecten, dus met een onafhankelijke gekwalificeerde mediator, gaat het daarbij om projecten waarbij in eerste instantie de politie optreedt als bemiddelaar,' zegt officier van justitie Paul van de Beek. Zo nodig is dat een gemeenteburgemeester en als het echt lastig wordt de burgemeester. Als dader(s) en slachtoffer(s) er zelfs met de burgemeester niet uitkomen, wordt het een strafzaak.

Als een verdachte bekent en laat weten bereid te zijn het slachtoffer tegemoet te komen, kan de zaak in aanmerking komen voor mediation. Het slachtoffer wordt daarvoor op zo'n manier gepolst dat hij of zij zonder druk kan nadenken over de mogelijke confrontatie met de dader. Daarbij wordt gestreefd naar herstel van vertrouwen, een schadevergoeding en excuses van de dader. Van der

Slachtoffers roepen soms willekeurige schadebedragen

Does: 'Door mediation krijgt het slachtoffer een stem bij de keuzes die OM en rechtspraak maken bij de vervolging.' Paul van de Beek: 'Het belang van het slachtoffer staat voorop.'

Als beide partijen ermee instemmen, kan de mediation in gang worden gezet. Volgens het OM kan mediation vooral een rol spelen bij geweldszaken en vermogensdelicten.

Anne Martien van der Does en Jolien Boeding-Polée, mediationfunctionaris bij de Rechtbank Amsterdam, achten mediation ook mogelijk bij dodelijke verkeersongevallen. Anne Martien van der Does: 'Tien jaar geleden had ik als voorzitter van de verkeerskamer twee keer per maand een zaak waarin een chauffeur in tranen was over het dodelijk ongeval dat hij had veroorzaakt en het slachtoffer het schandalig vond dat hij of zij nooit iets van de dader had gehoord. Toen dacht ik: daar moeten wij iets mee.'

Van der Does en Boeding-Polée vinden mediation vooral goed als slachtoffer en dader elkaar blijven tegenkomen. Een bijkomend voordeel is dat een vaststellingsovereenkomst de rechter veel zittingstijd bespaart als de schade moet worden vergoed. In hun enthousiasme voor mediation roepen Van der Does, Boeding-Polée en Van de Beek advocaten op vooral zaken aan te dragen. Maar, waarschuwt Anne Martien van der Does: 'Wees wel realistisch en begin er niet aan omdat je denkt dat je cliënt daardoor gemakkelijk een straf kan ontlopen. Een vaststellingsovereenkomst is daarvoor namelijk geen garantie.'

Handjeklap

Van der Does ziet de belangstelling van advocaten voor een opleiding tot mediator toenemen.

Lian Mannheims juicht mediation toe in het belang van haar cliënt. 'Het is een oud ideaal, waarvoor strafrecht-

hervormers twintig tot vijftwintig jaar geleden al hebben gepleit. Dankzij de bezuinigingen komt het nu weer in beeld.'

Wel heeft Mannheims er moeite mee dat slachtoffers de neiging hebben een slaatje te slaan uit de situatie. 'Mijn cliënt in de discotheekzaak wilde per se geen strafvervolging omdat hij anders niet kon studeren in de Verenigde Staten. Ook in Australië en Canada krijg je geen verblijfsvergunning als je een strafblad hebt. Aanvankelijk noemde het slachtoffer een schade van duizend euro, maar in het mediationtraject is dat bedrag verhoogd tot drieduizend euro.'

Bij een andere cliënt had Mannheims een vergelijkbare ervaring. De chauffeur die bij een verkeersongeluk letselschade had veroorzaakt, wilde per se geen strafblad. Het slachtoffer vroeg eerst vierduizend euro schadevergoeding. Tijdens de mediation liep het schadebedrag op tot 22.000 euro. Uiteindelijk maakten de dader en het slachtoffer het af op achtduizend euro.

Volgens Mannheims moet je het wel eens worden met het slachtoffer als je geen strafblad wilt. 'Als het OM een lagere schadevergoeding voldoende vindt en de zaak seponereert, kan het slachtoffer daarover een klacht indienen bij het gerechtshof. En dan ben je nog jaren aan het procederen.'

Boeding-Polée en Van der Does herkennen dat slachtoffers soms willekeurige schadebedragen roepen. Van der Does: 'Maar een gecertificeerde mediator voorkomt dat slachtoffers gaan overvragen. Bovendien zorgt hij ervoor dat de dader bewust kan kiezen: te veel betalen en eventuele strafvervolging voorkomen of de rechter laten beslissen.'

Lian Mannheims: 'Je moet als verdachte nooit akkoord gaan zonder dat je je advocaat hebt geconsulteerd. Het is belangrijk dat een verdachte zich bij mediation en herstelbemiddeling laat adviseren door een advocaat. Wanneer je bijvoorbeeld kans hebt op vrijspraak is mediation af te raden. Als dat er niet in zit, is mediation een optie. Want het beste resultaat voor je cliënt is geen vervolging. Je moet er als advocaat wél heel vroeg bij zijn en zelf het initiatief nemen.' <<

In dienst van het publiek belang

Algemeen deken Jan Loorbach vertrekt op 1 juli 2013. Op uitnodiging van het *Advocatenblad* blikt hij terug en voorruit op de belangrijkste dossiers uit zijn drie jaren lange dekenaat. Bewaking van de kwaliteit van dienstverlening voor kwetsbare cliënten blijft volgens hem een aandachtspunt. 'Politiek en mediamiek misschien niet zo sexy, maar wel de kern.'

Jan Loorbach
Fotografie: Sander Foederer

Werkende weg word je je als algemeen deken meer bewust van de bijzondere manier waarop de advocatuur wettelijk is geregeld en hoe dat wettelijke kader in de praktijk functioneert. Aan de ene kant is de Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA) een publiekrechtelijk lichaam, met organen die dus een publiekrechtelijke opdracht vervullen. Als product van een wet in formele zin (met wortels in de Grondwet) dient de NOvA door die status per definitie het algemeen belang te dienen. Dat hoofddoel van deze wettelijke opdracht wordt nagestreefd door te bevorderen dat de advocatuur goed functioneert.

Voor zover dat doel bereikt kan worden door de belangen van advocaten te bevorderen, komen subjectieve en private (vaak materiële) advocatenbelangen en het aan de NOvA opgedragen algemeen belang overeen. De NOvA is dus geen lobbyclub voor materiële advocatenbelangen als zodanig, maar zet zich wel in voor voorwaarden waaronder advocaten hun 'onderneming' verantwoord en met

goede kwaliteit kunnen voeren. Deze rol kan de NOvA spelen omdat advocaten in Nederland verplicht lid zijn van deze publiekrechtelijke verordenende en handhavende rechtspersoon.

Aan de andere kant zijn alle leden in hun eigen praktijkuitoefening privaatrechtelijk georganiseerd en dus afhankelijk van inkomensvorming voor eigen risico. De leden zijn dus onafhankelijke, private, ondernemende beroepsbeoefenaren, met hopelijk ook onafhankelijke geesten. Die combinatie van publieke en private omstandigheden bepalen de opdracht en het speelveld voor de landelijke en lokale organen van de Orde.

De wettelijke opdracht dient ook strikt binnen die grenzen te worden uitgevoerd. Dit principe krijgt reliëf als je beseft dat je gedwongen leden natuurlijk niet kunt laten betalen voor andere activiteiten dan waarvoor die dwang is opgelegd. Bijvoorbeeld in het geval van internationale solidariteitsdossiers roept dat wel eens een vraag op. Gelukkig is er op dit onderdeel brede steun voor een ruime opdrachtinterpretatie. In mijn interna-

tionale contacten heb ik overigens wel geleerd dat de rechtsstaat – en als vitaal onderdeel daarvan een onafhankelijke en van overheidswege gerespecteerde advocatuur – niet vanzelf spreekt. Daarom heeft internationale solidariteit ook de functie van het levend houden van de waakzaamheid voor onze eigen fragiele rechtsstatelijke waarden.

De wettelijke omlijning markeert tegelijkertijd de ruimte buiten 'ons' speelveld. Die wordt terecht gevuld door andere (private) initiatieven, vooral van specialisatieverenigingen die in aantal en in het belang en de kwaliteit van hun activiteiten een goede ontwikkeling doormaken. De vindbaarheid van (gecontroleerd) gekwalificeerde advocaten draagt per slot van rekening wezenlijk bij aan de rechtsstatelijke voorwaarde van goede toegang tot het recht.

Missie

Ik heb onze missie (deels) eens zo omschreven dat de NOvA (en voor de NOvA: de Algemene Raad) als organisatie de collectieve advocaat is voor alle cliën-

ten van morgen en overmorgen. De individuele advocaten zijn er voor de cliënten van vandaag. Daar bedoel ik mee dat wij als organisatie waakzaam moeten zijn als het gaat om ontwikkelingen op het gebied van de politiek in het algemeen en de wetgeving in het bijzonder. Dit vooral wanneer deze ontwikkelingen een rechtsstatelijk/grondrechtelijk karakter hebben of de positie van de rechtzoekende in de toekomst om andere redenen direct raken.

Wat dit betreft is de afgelopen periode pijnlijk actueel geweest met onderwerpen als het kostendekkend griffierecht (hartverwarmende betoging in Den Haag) en de wettelijke organisatie van het toezicht op de advocatuur, ook wel aan te duiden als 'de slag om de onafhankelijkheid van de advocaat en zijn toezicht'. En dan waren er nog de voornemens van korting op de gefinancierde rechtshulp, de advocatenparticipatie in de Salduz-

ontwikkelingen en die rond het ZSM-model, de telefoontapproblematiek en zo meer. Een goed voorbeeld van deze actieve rolvervulling was ook ons initiatief om de verkiezingsprogramma's op rechtsstatelijkheid te laten toetsen door een onafhankelijke en gezaghebbende commissie die geen blad voor de mond nam.

Mijn dekenaat ging in op 1 maart 2010 en werd meteen al ingeleid door de verschijning van een drietal rapporten die de Algemene Raad onder leiding van mijn voorganger, Willem Bekkers, met een fijn gevoel voor politiek relevante timing op stapel had gezet: 1) het rapport van Arthur Docters van Leeuwen over de organisatie van het toezicht op de advocatuur onder de nogal dwingende titel *Het bestaande is geen alternatief*, 2) het rapport-Kortmann over de stage-opleiding (*Met recht Advocaat*) en 3) het rapport-Huydecoper over de *governance*, ofwel de formele structuur

van de Orde op landelijk en lokaal niveau (*Op orde! Een nieuwe bestuursstructuur van de Nederlandse Orde van Advocaten*).

Daarmee was de agenda voor mijn dekenaat voor een dominant gedeelte bepaald. Dit des te meer omdat onze eigen follow-up van het Docters-rapport al snel gezelschap kreeg van wetgevingsinitiatieven van VVD-staatssecretaris van Justitie en Veiligheid Fred Teeven, onder meer op het punt van advocatentoezicht. Er zou nog het nodige bijkomen. Ik maak de balans op per onderdeel.

Toezicht

Het rapport van Docters van Leeuwen is snel en volledig ondersteund in alle Ordegeledingen en (bijna) al zijn aanbevelingen zijn uitgevoerd. Dit heeft er vooral toe geleid dat het lokale toezicht door de dekens spectaculair is geëvolueerd, met name waar het de landelijke harmonisatie betreft en het ontwikkelen van een

Belangrijke zaken

Drie jaar Jan Loorbach

veel meer proactief toezicht. Dat is zelfs gemarkeerd door het invoeren van een Verordening op het Dekenberaad.

De lokale dekenen en hun entouages boekten in de afgelopen jaren enorme vooruitgang. Dat in een periode waarin veel energie werd geabsorbeerd door de herindeling van de gerechtelijke kaart – ook een opdracht waar de lokale Ordes zich manmoedig doorheen hebben geslagen.

Docters van Leeuwen adviseerde om het (per se te behouden) onafhankelijke, maar wel collegiale interne toezicht te 'objectiveren'. Een onafhankelijke buitenstaander moest daartoe controleren of die dekenen hun werk goed doen (deskundig, onafhankelijk, integer) en daar in volstrekte onafhankelijkheid – en dus rechtstreeks – in het openbaar over rapporteren. Dat wil zeggen: rapporteren aan politiek en samenleving, zonder dat onze beroepsorganisatie daar een filter tussen

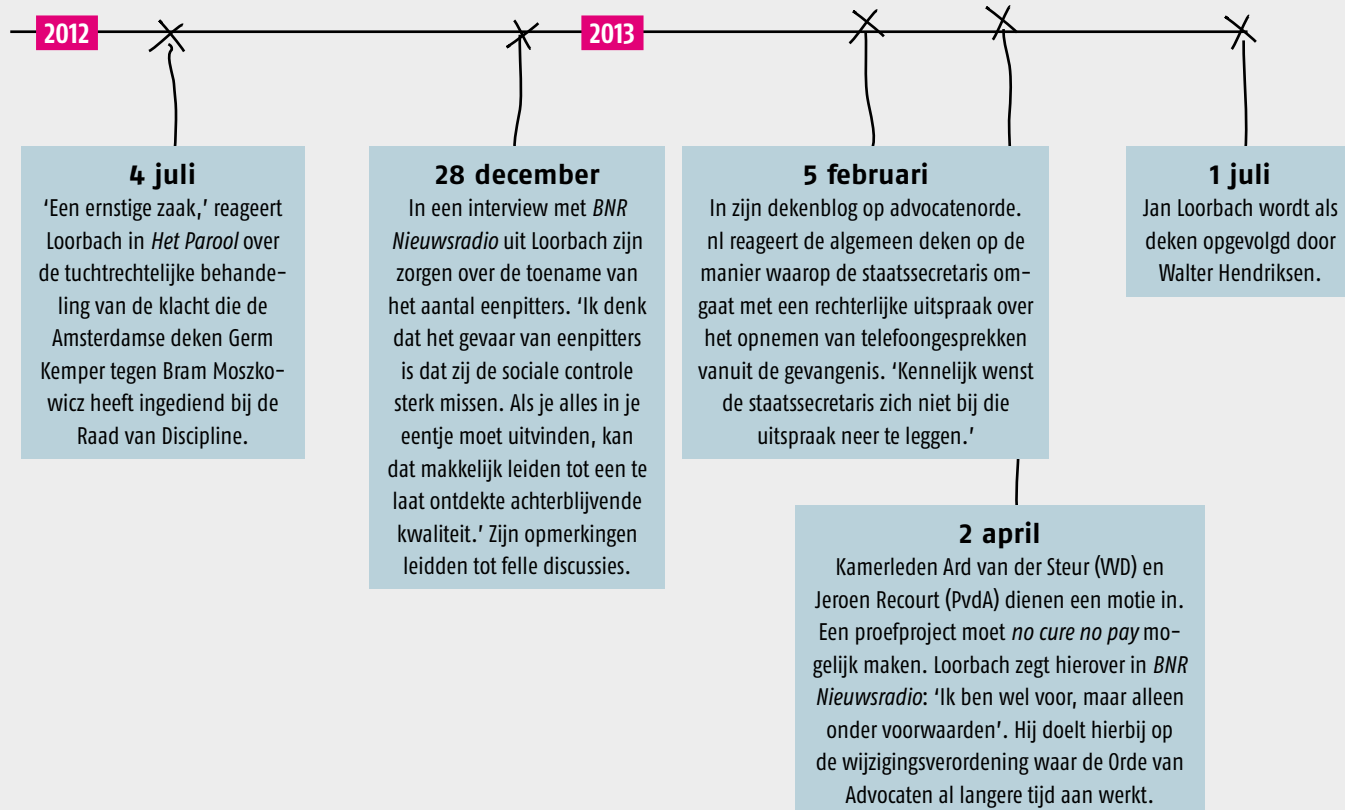
plaatst en zonder dat zij zich over eigen toezichttaken hoeft te verantwoorden.

Dit systeemtoezicht van krasvrij en niets verhullend of vertekend 'kleurloos' glas biedt de burger vrij uitzicht op en dus vertrouwen in kwaliteitsbewaking van de advocatuur. In dit model is publieke verantwoording met objectieve en logische zekerheid, door de principiële distantie ten opzichte van het feitelijk toezicht, veel sterker en principiëler geconstrueerd dan in het model dat Teeven in zijn wetsontwerp heeft gepresenteerd.

Bij de staatssecretaris blijven de dekenen als toezichthouder net zo centraal staan als in ons systeemtoezicht. Het verschil is dat de dekenen bij hem rechtstreeks worden aangestuurd door een door de regering benoemd College van Toezicht dat dus juist niet onafhankelijk observeert en rapporteert. Als medeverantwoordelijke ontbeert dit college immers de daarvoor nodige distantie en objectiviteit. Deze Teeven-toezichthouders hebben binnen

éénzelfde organisatorisch uitvoerend verband juist wél een eigen belang bij een mooie (dus 'gekleurde') rapportage over het feitelijke toezicht en dat impliceert het risico van vervuilende zelfrechtvaardiging. Teevens centrale punt: voor het publiek geloofwaardig objectief toezicht is in 'ons model' door het systeem zelf werkelijk gewaarborgd, en in zijn eigen model nu juist niet. Stel na een brand zegt een deskundige: 'Helaas konden de belendende percelen niet worden gered.' U vertrouwt hem toch minder als hij meegeblust heeft en juist meer als hij een deskundige buitenstaander is?

We hebben in 2012 en nu ook in 2013 Rein Jan Hoekstra als interim-rapporteur die onafhankelijke en externe zicht- en rapportagerol alvast op contractuele grondslag laten spelen (bij gebreke van de door ons bepleite wettelijke status). Hij heeft met zijn kritische en sturende rapportages de waarde van het door ons verdedigde systeem bewezen.

Als je de balans van het toezichtdossier van de afgelopen drie jaren opmaakt, zie je een enorme ontwikkeling in de kwaliteit en de harmonisatie van het traditionele lokale dekontoezicht: de invoering van een landelijk Dekenberaad dat de homogeniteit en proactiviteit van het lokale toezicht sterk bevordert, een geobjectiverde verificatie van kwaliteit, integriteit en onafhankelijkheid van het lokale toezicht met rapportage door een externe rapporteur, de komst van de Unit Financieel Toezicht Advocatuur die dekens bij hun proactieve toezicht op de advocatuur gaat ondersteunen en tot slot de Wwft-helppesdesk.

Het toezicht is vernieuwd met behoud van het esprit de corps. Maar ik blijf er vooralsnog niet kalm onder dat ons politieke systeem deze conceptueel kloppende structuur codificeert met herkenning en erkenning voor de vrij spectaculaire invulling en de schoonheid ervan.

Opleiding

De aanleiding voor de rapportage over de stage-opleiding door Bas Kortmann lag in het groeiende besef dat de verplichte stagiaireopleiding grondig moest worden afgestoft. De juistheid van het inzicht werd door die rapportage bevestigd. Daarna is ook dit dossier voortvarend ter hand genomen, en wel door Marjan van der List.

Aanvankelijk werd de blik op het nieuwe opleidingsbouwwerk nog beperkt door de mistflarden van de discussie over het al dan niet toelaten van de Law Firm School. Dat debat kon gelukkig constructief tot een einde worden gebracht. Daarna is met grote inzet van alle partijen de nieuwe stagiaireopleiding opgezet die in september 2013 begint. Dat gebeurt met een doordacht, vernieuwd programma en wordt met een tweetal partners (CPO en Dialogue) uitgevoerd, die het inrichten en uitvoeren van dergelijke opleidingen als corebusiness hebben. De twee partners hebben op de weg naar de start van de eerste cursus laten zien dat zij met hun professionele attitude absoluut een meerwaarde hebben ten opzichte van de oude structuur van de opleiding binnen de NOvA.

Voor alles is er een tijd; in de afgelopen jaren hebben veel mensen binnen de NOvA met veel toewijding hun krachten aan de opleiding gegeven en daarvoor past onze waardering. Transitie werpen fricties op en fricties hebben personele gevolgen. Die zijn binnen de mogelijkheden zo goed mogelijk opgevangen.

Governance

De rapportage van de Commissie-Huydecoper over de *governance* en de aanbevelingen daarin zijn vooralsnog niet in een zelfstandig project ondergebracht, maar indirect wel ter hand genomen als onderdeel van andere ontwikkelingen. De wens van schaalvergroting heeft al inhoud gekregen doordat het aantal lokale orden door de operatie van de gerechtelijke kaart van negentien naar elf is teruggebracht. De versnippering van het lokale toezicht is niet alleen door deze schaalvergroting, maar ook door de harmonisatie van het lokale toezicht door middel van het Dekenberaad sterk teruggedrongen.

In de periferie van deze rapportage ligt de aandacht die de Algemene Raad heeft voor het verbeteren van de interactie tussen het College van Afgevaardigden en de Algemene Raad. In de afgelopen periode is gewerkt aan een meer met concrete thema's verbonden interactie met vertegenwoordigingen uit het college. Over onderwerpen als de nieuwe beroepsopleiding en de nummerherkenning hielden we roadshows. Met waardering denk ik in dit verband ook aan de informele contacten die de Algemene Raad enkele malen per jaar heeft met Orde-functionarissen in de verschillende regio's.

Andere ontwikkelingen

Ook buiten de directe uitvoering die is gegeven aan de rapporten van Docters van Leeuwen, Kortmann en Huydecoper is er in de afgelopen drie jaar het nodige gebeurd. Opeens was er bijvoorbeeld de 'DigiNotar Implosie'. DigiNotar verschaftte een systeem voor (met name) het digitale verkeer met het rechtspraakstelsel en toen dat wegviel was er even een vacuüm. Er moesten toen snel keuzes

worden gemaakt en oplossingen worden ontwikkeld. Dat heeft zich inmiddels genormaliseerd en de verspreiding van het nieuwe authenticatiemiddel is nu wel bijna honderd procent. Het lijkt erop dat we aan de DigiNotar deconfiture uiteindelijk een beter systeem hebben overgehouden.

Er was meer. Zo mogen we een wijziging in de Advocatenwet verwachten die alle advocatenkantoren oplegt een klachten- en geschillenregeling aan de cliënten aan te bieden. En naar verwachting zullen we op korte termijn aan de slag kunnen met een experiment met *no win-no fee*-afspraken voor de letselschadepraktijk.

De rimpelingen rond de advocaat in dienstbetrekking (de 'Cohen'-advocaat) op hun beurt lijken voorbij met het arrest van de Hoge Raad in de Deltazaak. De status-quo is nu dat op Europees niveau krachtens de AKZO-uitspraak een advocaat in dienstbetrekking onder omstandigheden zich niet op een verschoningsrecht kan beroepen ter bescherming van het vertrouwelijk verkeer tussen hemzelf en zijn cliënt omdat die ook zijn werkgever is. Binnen de Nederlandse verhoudingen is de Delta-doctrine nu dat de advocaat in dienstbetrekking juist wel, net zoals alle andere advocaten, is voorzien van dit privilege: in Nederland blijft de werkgever/cliënt dus wel beschermd als 'toevertrouwer'.

Daarnaast was er de door de wet opgedragen implementatie van de uitwerking van regelgeving voor de civiele cassatieadvocatuur. Die was door een wetswijziging aan de NOvA opgedragen. Het betrof een behoorlijk ingewikkelde operatie waar veel partijen bij betrokken waren en die niettemin geruisloos, want gesmeerd, is verlopen. Nu de strafcassatieadvocatuur nog.

Dan de tuchtrechtspraak. Die is in essentie deugdelijk. Het is van belang dat (ook) de politiek blijft zien hoe waardevol, vooral voor cliënten, een systeem is waarin eerst de deken onderzoekt en schikt of de klacht voor een deugdelijke behandeling voorbereidt voor de tuchtrechter, waarna een deugdelijke behandeling door de tuchtrechter volgt van

de klachten die op de dekenale zeef zijn blijven liggen. Tegelijkertijd is modernisering, gericht op kwaliteit en op efficiency, geboden en daarin zijn de nodige slagen gemaakt met het ministerie, de tuchtrechtspraak en de lokale dekens als partners. Voor een deel gaat het om het schoeien van de griffieondersteuning op nieuwe leest. Dat vooral op dit onderdeel de betrokken partijen elkaar hebben kunnen vinden, is een mooi resultaat.

Financiën

De financiële integriteit van de advocatuur bivakkeert voortdurend hoog op de politieke agenda. Financiële affaires rond advocaten worden (terecht) breed uitgemeten. Een beetje eenzijdig is die belangstelling overigens wél. In dit verband blijkt dat met het beheer van derdengelden een enkele keer wel eens iets misgaat. Maar na uitgebreid onderzoek is geconcludeerd dat een beter systeem dan het huidige niet denkbaar is. Althans, alternatieven zijn te log en te kostbaar.

Het gehandhaafde systeem zal wel geïntensiveerd worden bewaakt in het kader van het meer proactieve dekenoetzicht op kantoren. Dit met de steun van de Unit Financieel Toezicht Advocatuur (UFTA) die in de tweede helft van 2013 op stoom zal zijn.

Een ander punt van financiële integriteit betreft het aannemen van contant geld. De tuchtrechtelijke aanpak van een stamgast van Pauw & Witteman gaf dit issue nogal wat thermiek. Op dit terrein zullen we nog een aantal stappen moeten doen nadat een eerste voorstel is gepeild in de Collegevergadering om de contant geld-grens uit de Vafi van 15.000 euro te reduceren.

Een zwaar dossier, vooral voor portefeuillehouder Jan Leliveld, was dat van de nummerherkenning. Aanleiding voor het project was de zorg van het Openbaar Ministerie dat zaken kapotgingen door ongeoorloofd afluisteren van telefoongesprekken waaraan een advocaat deelneemt. De NOvA heeft aan het project willen medewerken omdat het zou voorzien in de technische zekerheid dat niet in het geniep zou worden afgeluisterd.

Een eerste moeizaam proces leek te leiden tot goed uitgewerkte afspraken en een deugdelijk technisch systeem. Maar de praktijk bleek meer dan eens weerbarstig. Afspraken werden niet nauwkeurig nagekomen en de technische afstelling was niet zoals afgesproken. In beginsel nette en goedbedoelende partijen stonden opeens toch in hun hemd.

Op dit moment kiest de NOvA er nog steeds voor het systeem waterdicht en operationeel te maken; concrete uitzichten daarop zijn er ook. Het verlaten van het systeem is vooralsnog dus geen optie.

Binnen de portefeuille van Jan Leliveld waren er ook de ontwikkelingen rond Salduz en het OM-beleid om heel veel zaken uit de politierechterzitting terug te halen naar de ZSM-selectietafel. Dat vraagt om fundamentele overweging van de positie van de advocaat in deze systeemverschuiving. Met het ontwikkelen van innovatieve visies is goede voortgang gemaakt in overleg met de strafrechtpraktijk.

Een doorlopende kwestie is natuurlijk de repeterende inspanning vanuit het ministerie om op de gefinancierde rechtshulp te bezuinigen en om die daartoe door een reeks van ingrepen te hervormen. De Algemene Raad wordt in dat krachtenveld voortdurend voor strategische keuzes geplaatst. In dat verband kiezen wij er bijvoorbeeld niet voor het ministerie te helpen bij het maken van departementale

keuzes. Maar tot afzijdigheid in het debat mag dat natuurlijk ook weer niet leiden. Een uitdagend dossier voor Hans Vogels.

Als ik terug- en vooruitblik, stel ik vast dat onze opdracht heel simpel is om ervoor te zorgen dat iedere cliënt van zijn advocaat steeds het volle pond krijgt in integriteit, toewijding en deskundigheid (zie ook de kernwaarden uit het wetsontwerp). Alle hiervoor omschreven inspanningen van de NOvA staan in dienst van dat doel.

Als ik al die activiteiten overzie, moeten we vaststellen dat we als Orde in sterke mate afhankelijk blijven van de door iedere advocaat zelf beleefde en waargemaakte professionele verantwoordelijkheid en van de sociale controle daarop door zijn directe omgeving. De NOvA kan per slot van rekening niet met landelijke dekking in elk dossier van iedere advocaat neuzen. En daarmee blijft controle op de vakinhoudelijke dienstverlening aan individuele cliënten maar beperkt mogelijk. In dat verband hebben we wel uitgesproken dat de aandacht van de NOvA voor de vakinhoudelijke kwaliteit vooral moet uitgaan naar de dienstverlening aan kwetsbare cliëntengroepen omdat die nu eenmaal (per definitie) het slechtst in staat zijn de kwaliteit van hun advocaat te beoordelen. (Polair daarmee: de Zuidas-giganten ‘bestrafen’ tekortschietende advocaten zelf wel met gemotiveerde kritiek en vervolgens met hun voeten.) Kortom: waar de kennis-asymmetrie het grootst is, moet onze aandacht voor kwaliteit en integriteit ook het grootst zijn.

In de komende jaren zal naar mijn verwachting de bewaking van de kwaliteit van de dienstverlening aan kwetsbare cliëntengroepen daarom een aandachtspunt van toenemend belang zijn. Politiek en mediamiek misschien niet zo sexy, maar wel de kern van de opdracht van de NOvA.

Ik verlaat een gemotiveerde en capabele Algemene Raad; ik verlaat een goed geleid bureau met gemotiveerde en capabele mensen; ik verlaat, kortom, een stimulerende omgeving waar dingen gedaan worden die er toe doen. Mijn dekenaat was, in de woorden van Marjan van der List, ‘een cadeautje’.

<<

Euro's voor collega's

De Snelste Advocaat en de Mr. Rally brengen de komende maanden geld in het laatje van Stichting Lawyers for Lawyers. Volgens L4L wordt de roep om hulp groter en slinken de financiële middelen. Wat doet de stichting met het ingezamelde geld?

Foto: Sander Morel

Advocaten doen voor Lawyers for Lawyers mee aan hardloopevenement *De Snelste Advocaat* in 2012.

Hedy Jak

Op 26 mei liepen advocaten hard voor Lawyers for Lawyers tijdens het hardloopevenement *De Snelste Advocaat* en het magazine *Mr.* maakt momenteel volop reclame voor de Mr. Rally in september, ook ten bate van de stichting. Het is, kortom, L4L-tijd met nieuwe inkomsten in het verschiet. Maar waar gaat het geld precies naartoe, en wat levert het op?

Volgens Adrie van de Streek, directeur van Stichting Lawyers for Lawyers, is de stichting afhankelijk van giften van advocaten, kantoren of evenementen. 'Dergelijke acties leveren veel geld op. Je hebt natuurlijk gebonden geld wat meteen in een project is gezet en je hebt zogenaamd werkgeld dat je ad hoc kunt besteden aan projecten die het op dat moment het hardst nodig hebben. Dat laatste is een enorme luxe om op terug te kunnen vallen.'

Onder de gulle gevers vallen ook enkele Zuidas-kantoren. Van de Streek: 'Sommige hebben mooie projecten van ons gefinan-

cierd, zoals een nieuwe website en een database. Dat zijn dingen die we anders nooit hadden kunnen doen.' Maar ze noemt ook het belang van giften van kleinere kantoren en particulieren. 'Zij besparen bijvoorbeeld op kerstkaarten en schenken dat bedrag aan L4L. Ook gepensioneerden geven geld. Dat zijn hartverwarmende initiatieven. Bij sommige kantoren mogen we gebruikmaken van een vergaderruimte of van de vertaaldienst.'

Personeel

Uit de resultaatoverzichten van de stichting, blijkt dat een kwart van de inkomsten direct aan projecten opgaat. De bureaunkosten bedragen 15 procent. De grootste kostenpost betreft personeel. In 2012 bijvoorbeeld ging ruim zestig procent van de totale inkomsten daaraan op, maar volgens Van de Streek moet van de personeelskosten tweederde worden toegerekend aan de projecten. 'Die kosten zorgen er voor dat het werk wordt gedaan.' Opgeteld komt zo volgens haar

65 procent van het geld ten goede aan projecten.

Zelf zet Van de Streek zich drie dagen per week in voor de stichting en volgens haar wordt het werk moeilijker. Zij ziet de inkomsten teruglopen. 'Er is een economische crisis aan de gang en we merken dat kantoren minder te besteden hebben. Het is niet zo dat we de noodklok moeten luiden, maar we moeten er harder aan trekken om inkomsten te genereren. We worden steeds bekender en krijgen meer verzoeken om hulp. Het werk neemt daardoor toe en er is steeds meer geld nodig om het rond te breien. Iedereen denkt dat we financieel worden gesponsord door de Nederlandse Orde van Advocaten, maar dat is niet zo.'

De organisatie is onafhankelijk van de overheid en wil dat vooral ook blijven. 'Dat is een duidelijke policy,' aldus Van de Streek. 'Als wij andere landen aanspreken op bepaald overheidsbeleid, dan staan wij ons er op voor onafhankelijk te zijn, en geen verlengstuk van de overheid. Wij komen vanuit de advocatuur op voor onze

collega's. Het is solidariteit tussen advocaten, daar mag geen ander tussenkomen.'

Aan die missie werd directeur Van de Streek op 5 mei, Bevrijdingsdag, herinnerd. 'Als niemand elkaar helpt, waar ben je dan? Je kunt mensen laten stikken, dat kan prima. Je hoeft daar ook helemaal geen last van te hebben. Maar je moet er niet aan denken dat als jou iets overkomt, je niet wordt geholpen.'

Samen met het bestuur staat ze nu vijf jaar aan het hoofd van de stichting, met een rotsvast geloof in een onafhankelijke advocatuur. 'Wij leven in een vrij land waar iedere advocaat zijn werk kan doen. Maar in andere landen zijn er advocaten die ten gevolge van hetzelfde werk worden gearresteerd, bedreigd of in elkaar geslagen. Of erger, ze moeten het met de dood bekopen. En het werk dat ze doen, is niet schokkend; boeren helpen die worden onteigend in Mexico of slachtoffers bijstaan in het melkpoederschandaal in China. Hun wordt op allerlei manieren – vaak door de overheid – het zwijgen opgelegd. Advocaten zijn de spreekbuis. Die stellen situaties aan de kaak, dus die vangen de klappen op.'

Van de Streek ziet het als haar taak om mensen van dergelijke situaties bewust te maken. 'Ik wil dat mensen weten waarom het werk van advocaten belangrijk is.' En dus geeft ze in het hele land lezingen over het belang van een onafhankelijke advocatuur. 'De overheid is vaak de tegenstander en die zorgt ervoor dat advocaten hun mond houden. Zoals in China, daar worden advocaten zonder pardon van het tableau geschrapt als zij niet naar de pijpen van de overheid dansen.'

Een belangrijk onderdeel van de stichting is het schrijven van brieven naar autoriteiten, contactpersonen bij de Verenigde Naties (VN) en ambassades. Hier houden focusgroepen zich mee bezig. Naast het bestuur werken er tussen de veertig en vijftig advocaten als vrijwilliger voor de stichting. Die zijn ingedeeld in focusgroepen waarbij elke groep zich richt op een land of specifieke regio. 'Deze advocaten maken stukken die moeten worden ingediend bij de VN of schrijven brieven,' zegt Van de Streek. 'Ze komen eens in de zes weken bij elkaar, allemaal liefdewerk oud papier.' Brieven zijn volgens haar doeltreffend en effectief. 'Advocaten die in de cel

zitten, kunnen in de vergetelheid raken. Op het moment dat er brieven binnenkomen, merken ze al het verschil. De wereld kijkt mee, autoriteiten worden in de gaten gehouden.'

In Genève vindt de Mensenrechtenraad plaats waarbij jaarlijks landen worden beoordeeld op de mensenrechtensituatie. 'Als een land aan de beurt is waar een focusgroep alles vanaf weet, dan dienen zij een schriftelijk stuk in waarin ze de stand van de advocatuur weergeven, inclusief verbeterpunten en aanbevelingen. Ik ga er vaak zelf naartoe. Genève is dé plek waar het gebeurt, daar spreek je de mensen.'

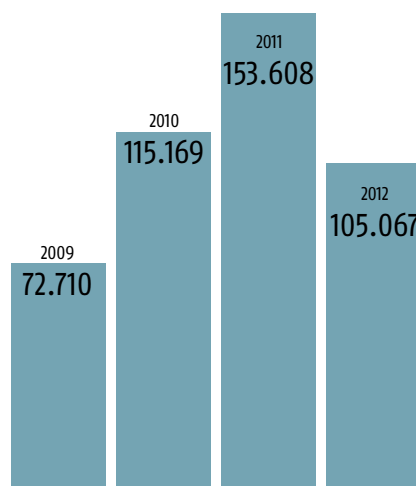
Morele steun

Daarnaast steunt L4L advocaten die naar een buurland moeten vluchten, betaalt de stichting bijdragen aan ziektekosten van mishandelde advocaten en laat ze sprekers als Valentyna Telychenko (advocaat van Julia Timosjenko, voormalig premier in de Oekraïne) naar Nederland overkomen voor lezingen. Dergelijke publiciteit voor advocaten in een moeilijke situatie is van groot belang volgens Van de Streek. 'Doordat zij een podium krijgen en spreken met Buitenlandse Zaken en parlementariërs, bied je iemand ook bescherming.'

Ook proceswaarnemingen zijn een belangrijke pijler van L4L. In Turkije zitten 46 advocaten sinds november 2011 onterecht gevangen en bij diens processen stuurt de organisatie twee afgevaardigden om bij de zittingen aanwezig te zijn. 'Zij werken dan niet als advocaat, maar noteren wat er gebeurt. Of er voldoende ruimte is om een verdediging te voeren en of de rechter serieus ingaat op de verweren die worden gevoerd,' zegt Van de Streek. Proceswaarnemingen hebben volgens haar een groot effect. 'De internationale wereld kijkt mee en dergelijke landen vinden dat niet fijn. Ze hebben het idee in de gaten te worden gehouden. En de morele steun voor de advocaat in kwestie mag niet onderschat worden.' Germ Kemper, de Amsterdamse deken, ging onlangs naar Syrië om bij een proces ter plekke te zijn. Van de Streek: 'De advocaat die daar in de cel zat was vreselijk depressief. Later, toen hij vrijkwam en in Nederland was, vertelde hij hoe hij er weer helemaal tegenaan kon. Omdat iemand voor hem uit Nederland was gekomen.' <<

Inkomsten lopen terug

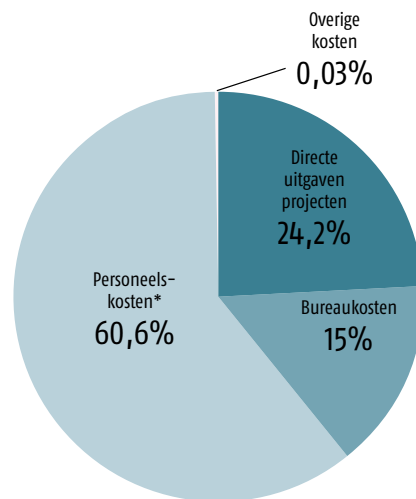
Totale omzet per jaar van L4L (in euro's)

Bron: L4L

Uitgaven opgesplitst

Waar ging het geld in 2012 aan op?

* Tweederde personeelskosten moet worden toegerekend aan projecten.

Bron: L4L

Alex Brenninkmeijer

Geboren	29 juni 1951 in Amsterdam
Studie	Nederlands recht, Groningen
Promotie	rechtsgeleerdheid, Tilburg bij prof. dr. E.M.H. Hirsch Ballin
1976-1980	wetenschappelijk medewerker, Katholieke Universiteit Nijmegen
1980-1984	wetenschappelijk medewerker staats- en bestuursrecht, Katholieke Universiteit Brabant
1984-1988	ondervoorzitter Raad van Beroep en Ambtenarengerecht te Arnhem
1988-1995	lid Centrale Raad van Beroep
1992-1996	• deeltijdhoogleraar burgerlijk procesrecht, Universiteit van Amsterdam • vicepresident Centrale Raad van Beroep
1997-2005	hoogleraar staats- en bestuursrecht
2005	directeur programma geschillenbeslechting van het E.M. Meijers Instituut, Universiteit Leiden
2002-2005	bijzonder hoogleraar arbeidsverhoudingen en arbeidsvoorwaarden bij de overheid en mediation (Albeda-leerstoel), Universiteit Leiden
2005-heden	Nationale ombudsman

‘Nederland toont naar buiten een heel grimmig gezicht’

Nationaal ombudsman Alex Brenninkmeijer toetst of de overheid ‘behoorlijk’ opereert. Nu hekelt hij de omgang met vreemdelingen, maar hij neemt het net zo lief op voor patiënten, cliënten en andere burgers die onrecht wordt aangedaan. De voormalig rechter over het ‘gezicht’ van de overheid, zijn Europese ambities en de advocatuur. ‘Staatstoezicht zal worden ingevoerd. Dat is het lot wat de advocatuur te dragen heeft.’

Trudeke Sillevius Smitt

Fotografie: Sjoerd van der Hucht

Een regenachtige maandagochtend in mei. Nationaal ombudsman Alex Brenninkmeijer (61) heeft zich nog maar pas geleden kandidaat gesteld voor de functie van Europees ombudsman. Maar zijn hoofd is nu vooral bij de hongerstakers in vreemdelingenbewaring. Eén van hen is overgebracht naar het gevangenisziekenhuis. Vanuit zijn kantoor in Den Haag volgt Brenninkmeijer de ontwikkelingen op de voet. Hij staat bekend als criticaster van het vreemdelingenbeleid.

Advocatenblad: Hoe kijkt u aan tegen de honger- en dorststakers in vreemdelingenbewaring?

Brenninkmeijer: ‘Deze mensen voeren protest met een legitiem middel. Een heel zwaar middel, voor henzelf en hun omgeving. Met als inzet iets wat ik al in augustus vorig jaar, én in december, én in januari heb voorgelegd aan de staatssecretaris en aan het ministerie van Veiligheid en Justitie: zorg ervoor dat de omstandigheden waaronder deze mensen gedetineerd zijn humaner zijn. Ik stuitte op onwil om echt iets te veranderen, omdat men de vreemdelingenbewaring zo afschrikwekkend mogelijk wil maken. Uit vrees om wat men dan noemt de “aan-zuigende werking”. Nederland toont naar buiten een heel grimmig gezicht.’

Is dat grimmige gezicht des Nederlands?

‘Ik weet het zo langzamerhand niet meer, ik heb daar geen antwoord op. Maar als ombudsman voel ik mij er heel ongemakkelijk bij. Er worden politieke keuzes gemaakt, zoals bijvoorbeeld de strafbaarstelling van illegaliteit, die helemaal niet nodig zijn voor een verantwoord vreemdelingen- en vluchtelingenbeleid. Maar tegelijkertijd is het niet mijn rol als ombudsman op dit punt een politieke discussie op te starten.’

Uw bevoegdheid strekt zich niet uit tot beleid. Maar uw rapport over vreemdelingendetentie gaat daar toch wel over?

‘Dan wordt het een beetje een woordenspel over wat beleid is en wat niet. In het rapport zeg ik: de behandeling van deze mensen is niet humaan. En wat dan beleid is en wat niet, maakt mij verder niet uit.’

Ondanks uw harde rapport lijkt de politiek pas na de dood van de heer Dolmatov in beweging te komen. Hoe verklaart u dat?

‘We moeten voorzichtig zijn met het leggen van een oorzakelijk verband, maar je ziet dat de politiek sterk incidentgestuurd is. Ik vind dat overigens heel ongelukkig. Men verliest dan de grote lijnen uit het oog, en er volgt vaak een overreactie. Zo voorspel ik dat staatsse-

cretaris Weekers vanwege het misbruik van toeslagen vergaande maatregelen gaat nemen die heel veel mensen gaan schaden, ook in Nederland.’

Hoe moeten problemen dan worden aangevlogen? Veel advocaten maken zich ook zorgen over het vreemdelingenbeleid. Heeft u daar met hen weleens overleg over?

‘Wij initiëren zelf geen overleg met advocaten. Dat zou in de richting van activisme gaan, en dat past niet in onze rol. Als advocaten zich tot mij wenden, dan is dat reden om serieus in te gaan op de punten die zij mij voorleggen. Dat gebeurt incidenteel, zoals kort geleden toen Barbara Wegelin meldde dat justitie al terugkeergesprekken voert met asielzoekers die nog in de procedure zitten. Op dat soort klachten nemen wij heel serieus actie, onze onderzoekers zijn ermee bezig.’

Waar ligt wat u betreft het grootste knelpunt in het vreemdelingenrecht?

‘De overheid zegt: “We hebben een streng en rechtvaardig vreemdelingenbeleid.” Maar dat verhult dat een afschrikwekkend effect wordt beoogd. Vreemdelingendetentie bijvoorbeeld heeft formeel als oogmerk: beschikbaar zijn voor uitzetting. Maar feitelijk dient het vaak een ander doel. Er zitten mensen bij die helemaal niet kunnen worden uitgezet.

Bovendien kun je op heel veel andere manieren zorgen dat mensen beschikbaar zijn voor uitzetting. De staatssecretaris zou serieus moeten nemen dat vreemdelingenbewing bedoeld is als ultimum remedium, zoals het ook is omschreven. Je ziet het ook in andere maatregelen terug. De inburgeringstoets: het is toch buitengewoon curieus dat gerenommeerde burgers daarvoor zakken. De verplichte inburgering in het buitenland bij gezinshereniging. De manier waarop het gehoor van asielzoekers plaatsvindt: mensen die vaak geschonden zijn, waarbij alleen maar wordt gezocht naar inconsistenties om te komen tot een afwijzing. Het getuigt van krampachtigheid, vooral in de politiek, maar ook in de samenleving.'

Toont de overheid dat 'grimmige gezicht' ook op andere beleids-terreinen?

'Er zijn heel veel beleidsterreinen die niet zijn gepolitiseerd en waar men gewoon probeert naar eer en geweten de zaken netjes te regelen. Maar die grimmigheid zie ik wel bij de manier waarop zorgen jeugdzorgtaken van het Rijk op dit moment naar de gemeenten worden overgeheveld. Dat gaat met een technocratische inslag, in hoog tempo, en het gaat gepaard met grote kortingen. Het is volstrekt de vraag of de gemeenten het aankunnen en wat het gaat betekenen voor de jeugd, de zieken en de ouderen. En ik zie die grimmigheid bij sancties en sanctionering. Nederland heeft de sancties verhoogd tot aan de bovengrens, we zitten helemaal aan de top in Europa. De veronderstelling is dat hoge sancties werken, wat bewezen niet het geval is. Het is spierballentaal, de menselijke maat wordt uit het oog verloren. Neem samenwoonfraude bij bejaarden, dat komt in 0,001 procent van de gevallen voor en toch wijdt de overheid daar een hele waarschuwingcampagne aan. Toen ik staatssecretaris Klijnsma daarop aansprak, vertelde zij dat zij er ook mee in haar maag zat. Ze noemde het voorbeeld van een bejaarde vrouw die haar terminaal zieke buurvrouw intensief had verzorgd. Die vrouw

'Het is spierballentaal, de menselijke maat wordt uit het oog verloren'

werd vervolgens getroffen door een sanctie, omdat ze met haar buurvrouw zou hebben samengewoond. Zo wordt naast liefde gecriminaliseerd.'

Uw bevoegdheid is om te toetsen of feitelijk handelen van de overheid 'behoorlijk' is. Hoe effectief is dat?

'Uw vraagstelling berust op het juridische denkkader, maar dat is maar een deel van de werkelijkheid. De kracht van de ombudsman ligt in communicatie. Ik heb alle bestuursorganen aan tafel, ik kan ze opbellen, toespraken houden, een visie neerzetten die leidt tot discussie. Ik kan voortdurend irritatie wekken op plaatsen waar dat noodzakelijk is. Ik ben me

bewust van mijn beperkte rol, maar ik heb de afgelopen acht jaar ook op een aantal terreinen aantoonbaar verbeteringen bewerkstelligd.'

Welke kunt u noemen?

'Richting advocatuur wil ik vooral het dejuridiseren van de verhouding tussen overheid en burger noemen. Ik heb de Schadevergoedingswijzer tot stand gebracht, die door het kabinet is omarmd. Daarmee is het politiek aanvaard dat de overheid juridische procedures vermijdt en in redelijkheid schadevergoeding toekent. Ook gemeenten en de politie aanvaarden deze uitgangspunten. Tijdens een evaluatie vorig jaar bleek dat er wel knelpunten zijn, maar dat de overheid in het algemeen veel minder juridiserend omgaat met claims. Ik vind dat een enorm winstpunt.

En wat betreft het vreemdelingenrecht kun je aan de ene kant zeggen dat de trein maar doordendert, anderzijds is staatssecretaris Teeven zich wel degelijk bewust van de risico's die hij loopt als hij onvoldoende aandacht besteedt aan de

adviezen van de ombudsman. Ik verwacht dat hij voor de zomer met maatregelen komt op het gebied van vreemdelingendetentie.’

Er gaan ook wel geluiden op dat u te ver gaat met uw bemoeienis, zowel in de politiek als bijvoorbeeld in de zorg, waar u niet alleen de rol van de inspectie, maar ook de door artsen geleverde zorg ter discussie stelde.

‘Wat betreft de zorg: er was inderdaad irritatie, omdat ik daar als vreemdeling binnenkwam in hun domein. Maar kijk eens wat er is gebeurd: naar aanleiding van mijn kritiek zijn er twee commissies gekomen en de aanbevelingen van die commissies worden volledig uitgevoerd! En als het gaat om de politiek geldt voor mij wat ook vicevoorzitter Donner van de Raad van State zei: alles wat ik doe is politiek, het is alleen geen partijpolitiek. Ik ben een onafhankelijke en onpartijdige beschouwer, en soms verstoren mijn analyses het politieke spel. Als ik mijn werk goed doe, krijg ik dat soort reacties, ik trek me daar niets van aan.’

Dan wilt u misschien ook wel zeggen hoe u aankijkt tegen het wetvoorstel dat de Staat meer invloed geeft op het toezicht op de advocatuur, en waarbij klachten niet meer via de deken, maar rechtstreeks naar de tuchtrechter gaan.

‘Wat ik zonder meer betreurt is het juridiseren. Een deken die zijn werk goed doet is een zegen. Het verschilt natuurlijk van deken tot deken, maar het is zeker dat ze vooral achter de schermen heel goed werk doen.

Wat betreft dat staats-toezicht: de onafhankelijkheid van de advocatuur is moeilijk te verenigen met staats-toezicht. Dat is één kant van de medaille. De andere kant is dat de advocatuur niet snel genoeg uit de startblokken is gekomen. Men heeft onvoldoende oog gehad voor de terechte vraag uit de samenleving: “Hoe staat het eigenlijk met jullie kwaliteit?”’

Waar baseert u dat op?

‘Op het feit dat ik vijftienvintig jaar rechter ben geweest, en dat ik hoogle-

‘Ik doe al veel werk in Europees verband’

baar bestuurs- en burgerlijk procesrecht ben geweest. Ik volg de advocatuur met veel belangstelling. Net als de medische stand is de advocatuur te veel in zichzelf gekeerd geweest. Men is onvoldoende in staat geweest betekenisvol het eigen kwaliteitstoezicht waar te maken. Dat is de diagnose.’

En wat is de remedie?

‘Er is geen remedie. Naar mijn verwachting zal de dynamiek meebrengen dat dat staats-toezicht ingevoerd gaat worden. Dat is het lot wat de advocatuur maar te dragen heeft.’

Maar is uw achterban, de burger, dan niet de dupe? Kan een advocaat als Liesbeth Zegveld straks nog wel vrijelijk ageren tegen de overheid?

‘Zo scherp zal het niet liggen, daar zullen waarborgen voor in de wet komen. Het zal niet zo ongenueanceerd en rauw zijn als het wel wordt voorgesteld. Maar het blijft een zorgpunt. Ik ben tegen staats-toezicht, maar het zal niet in één keer een ramp zijn.’

Ander onderwerp: uw ambitie om Europees ombudsman te worden kwam eerder in de krant dan u had bedacht...

‘Dat is zo, maar het zou nu toch bekend zijn geworden, want ik heb inmiddels mijn kandidatuur officieel ingediend. Je moest daarvoor steun hebben van veertig Europarlementariërs; ik heb er inmiddels 51 achter me. Tot mijn grote vreugde gaat dat van links tot rechts, van de SP tot aan de Britse Conservatives. Maar het is nog maar net begonnen, de beslissing valt op 8 juli.’

Uw tweede termijn als Nationaal ombudsman loopt nog tot 2017.

Waarom nu deze stap?

‘Ik doe het met gemengde gevoelens, ik ben zeker nog niet uitgekeken op mijn werk hier. Vanuit Europa kwam van verschillende kanten de vraag of ik kandidaat was, ik doe al veel werk in Europees verband en deze functie komt maar eens in de tien jaar voorbij, dat kun je niet timen.’

Wat doet de Europese ombudsman eigenlijk? Het is voor burgers toch ver van hun bed?

‘De Europese ombudsman behandelt klachten tegen de Europese instituties, en hij onderhoudt een netwerk met alle nationale ombudsmannen. Het is waar dat burgers weinig direct te maken hebben met handelingen van de Europese Commissie. Behalve op terreinen als mededinging en aanbesteding – en er spelen een aantal principiële onderwerpen: denk aan Schengen, aan grensbewaking, en wat daar gebeurt met vreemdelingen.

Bovendien geeft de Europese ombudsman oordelen over openbaarmaking van documenten door EU-instellingen, vergelijkbaar met de rol van de Nederlandse rechter in Wobzaken. De Europese Commissie is niet erg open. Adviseurs zijn vaak eigenlijk lobbyisten. Dat is voor het vertrouwen van de burger heel slecht. Men moet naar wegen zoeken om de burger erbij te betrekken, zeker in deze tijd. Daarin kan de Europese ombudsman een belangrijke rol spelen.’

Vrijwel niemand kent de Europese ombudsman. Waar begint u aan, als u gekozen wordt?

‘Toen ik hier begon, was mijn opdracht de Nationale ombudsman een gezicht te geven. Dat is redelijk gelukt, en misschien kan dat in Europa ook. Het is een complexe omgeving, met zoveel nationaliteiten, culturen, talen, in een organisatie die ook buitengewoon complex is. Om daar te kijken hoe je stem kunt geven aan de burger, dat vind ik een heel interessante opgave.’

«

Juridische hogeschool dient praktisch ingestelde bachelor-juristen op te leiden.

Onzekere toekomst voor hbo'er

Juridische hogescholen leveren jaarlijks vijftienhonderd hbo-juristen af. Van de eerste lichteningen vond net iets meer dan de helft een baan. Iets meer dan zeven procent kwam terecht in de advocatuur. Zitten advocatenkantoren wel op hbo-juristen te wachten?

Peter Louwerse

Of er in de advocatuur ruimte is voor hbo-juristen? Suzanne de Rooij, docent/onderzoeker aan de Juridische Hogeschool Avans-Fontys twijfelt er niet aan. 'Ik kan talloze taken bedenken voor de hbo-jurist.' Ze noemt de afhandeling van kantonrechtzaken (vorderingen tot 25.000 euro), maar ook eenvoudige arbeids- en huurkwesties, consumentenrechtzaken en gecompliceerde incasso's en vaststellingsovereenkomsten. Kortom, de wat lichtere zaken waar veel routine en minder juridische diepgang bij komt kijken.

De Rooij was elf jaar advocaat en is sinds 2006 docent arbeidsrecht en burgerlijk procesrecht aan de Juridische Hogeschool. Ze promoveerde in januari 2013 aan de Open Universiteit op een proefschrift over de hbo-jurist: *De hbo-jurist,*

Suzanne de Rooij:
'Advocaten weten niet wat de hbo-jurist kan'

kans of bedreiging? De juriste onderzocht in hoeverre de eerste drie lichteningen van de juridische hogescholen een functie hebben bemachtigd binnen de klassieke juridische beroepsgroepen: rechterlijke macht, Openbaar Ministerie, advocatuur en notariaat. Het bleek een schrale oogst: van alle afgestudeerde studenten hbo-recht vond 57 procent een betaalde baan als hbo-jurist en van die 57 procent belandde twaalf procent in de advocatuur. Iets meer dan zeven procent van het totaal dus.

De doelstelling van de hogescholen was en is om praktisch ingestelde juristen op bachelorniveau op te leiden. Die algemene missie lijkt op het eerste gezicht geslaagd voor de 57 procent die werk vond. Uit het onderzoek blijkt bovendien dat studenten en werkgevers tevreden zijn over de opleiding. Toch is een aantal verwachtingen niet uitgekomen.

Het idee was om de hbo'ers binnen de advocatuur te laten werken als rolmedewerker, procesvertegenwoordiger, juridisch medewerker, advocaat-assistent of *professional support lawyer*. Maar tijdens haar onderzoek ontdekte De Rooij dat de hbo'ers binnen de advocatuur heel andere banen hebben. Sommigen werken als verdedeld juridisch secretaresse, anderen verdienen de kost als informatiemanager (onder andere modellen opstellen) en weer anderen nemen bijna de taken van een volwaardig advocaat op zich.

Irene van der Veen

Irene van der Veen-Leegwater (Schermerhorn, 1963) studeerde aan de Haarlem Business School en de IBO Business School. Ze was van 1991 tot 2001 HR-adviseur bij Campina Nederland. Van 2001 tot 2007 was ze senior HR-adviseur bij NautaDutilh. Sinds 2007 is ze daar director Human Resources.

Suzanne de Rooij

Suzanne de Rooij (Eindhoven, 1970), haalde in 1995 het examen Nederlands recht aan de Universiteit Utrecht. Van 1995 tot 2006 was ze advocaat en procureur, eerst in Enschede en later in Eindhoven. Sinds augustus 2006 werkt ze als docent bij de Juridische Hogeschool Avans-Fontys. Vanaf eind 2007 was ze ook buitenpromovenda bij de Open Universiteit.

Sabine De Saint Aulaire

Sabine De Saint Aulaire (Alphen aan den Rijn, 1982) studeerde van 2005 tot 2009 hbo-rechten aan de Haagse Hogeschool. Van 2007 tot 2009 was ze paralegal bij het notariaat van een Amerikaans advocatenkantoor in Nederland. Sinds 2009 is ze paralegal Banking & Finance Capital Markets bij NautaDutilh in Amsterdam.

Rob van Otterlo

Rob van Otterlo (Tilburg, 1954) studeerde geschiedenis aan de Universiteit Utrecht. In 1999 promoveerde hij aan de VU op een proefschrift over personeelsmanagement. Van Otterlo werkte van 2002 tot 2010 bij de Nederlandse Orde van Advocaten, eerst als Hoofd Opleidingen en later als Hoofd Uitvoering Wet- en Regelgeving. Hij is bijzonder hoogleraar 'Organisatie van de Juridische Dienstverlening' aan de Universiteit van Amsterdam en lector 'Organizing Legal Services' aan de Hogeschool van Amsterdam.

Vanwaar dat verschil tussen theorie en praktijk? 'Allereerst zie je dat alle traditionele juridische beroepsgroepen, dus ook advocaten, behoudend zijn,' zegt De Rooij. 'Ze zijn niet gewend aan arbeidsverdeling. Bovendien weten ze niet wat de hbo-jurist kan. En onbekend maakt onbemind.' Daarbij kwam dat de eerste lichten afge-studeerden zelf ook niet precies wisten waartoe ze waren opgeleid. 'En dan is er natuurlijk de crisis,' zegt De Rooij. 'Advocaten nemen sowieso niet zoveel personeel aan, dus ook niet veel hbo'ers.' De Rooij heeft alleen onderzocht hoe de eerste lichten zijn terechtgekomen. Ze kan niet met zekerheid zeggen hoe het met de later afgestudeerden gaat.

Geluk

Een advocatenkantoor dat hbo-juristen in zijn gelederen heeft, is NautaDutilh, dat met vierhonderd advocaten, notarissen en belastingadviseurs tot de grotere zakelijke dienstverleners van Europa behoort. De organisatie, met in Nederland kantoren in Amsterdam en Rotterdam, heeft op dit moment twee bachelor-juristen in dienst. Sabine De Saint Aulaire is een van deze twee. Ze werkt als *paralegal* (juridisch medewerker) voor de praktijkgroep Banking & Finance, subgroep Capital Markets.

De Saint Aulaire had weinig moeite om na haar studie hbo-rechten aan de Haagse Hogeschool een baan te vinden. 'Op de opleiding werd ons duidelijk gemaakt dat wij werden opgeleid om juridische professionals te ondersteunen. Dat had ik ook duidelijk voor ogen, en ik had het geluk dat er een plek voor mij was.' Ze begon in 2007 bij een Nederlandse vestiging van een Amerikaans advocatenkantoor op het notariaat en ging in 2009 aan de slag bij de vestiging Amsterdam van haar huidige werkgever.

Op het notariaat verdiepte ze zich vooral in het ondernemingsrecht. 'Toen ik bij NautaDutilh aan de slag ging, moest ik wel bijscholen op het gebied van de kapitaalmarkt en het financieel toezicht. Ik doe dezelfde interne en externe trainingen als de advocaten in mijn praktijkgroep.'

De bachelor-juriste heeft bij NautaDutilh twee taken: juridische ondersteuning van de advocaten in de transactiepraktijk en praktijkgericht werk op het gebied van

kapitaalmarkten en financieel toezicht. De Saint Aulaire: 'Ik heb het naar mijn zin in de functie die ik nu heb. Met doorgroeien ben ik op dit moment niet zo bezig.'

De toekomstmogelijkheden van bachelor-juristen binnen de advocatuur zijn nog niet uitgekristalliseerd. De sector heeft al eeuwen ervaring met de piramide vennoot/medewerker/advocaat-stagiaire, maar daarbinnen is de positie van nieuwkomer hbo-jurist nog relatief ongewis. 'Het is een kwestie van tijd,' zegt Irene van der Veen, hoofd HR&O van NautaDutilh. 'In de toekomst zal vanzelf duidelijk worden welke rollen geschikt zijn voor deze groep.'

De advocatenfirma maakte tijdens een wervingsdag in 2007 voor het eerst kennis met de nieuwelingen op de juridische arbeidsmarkt. Het bedrijf zet hbo'ers in om de advocaten werk uit handen te nemen. Van der Veen: 'Advocaten zijn specialisten op de inhoud. Er zijn ook taken die door anderen kunnen worden gedaan.' Klanten vragen volgens het hoofd HR ook steeds meer om andere vormen van ondersteuning. 'Bijvoorbeeld het bijhouden van nieuwe regelgeving. Dat kan een hbo'er uitstekend doen. Datzelfde geldt voor het faciliteren van opleidingen.'

Volgens Van der Veen is de hbo'er inderdaad de breed opgeleide, praktisch ingestelde jurist die de hogescholen voor ogen hadden. 'Ze kunnen goed projectmatig te werken, ze hebben een *hands-on* mentaliteit.' Ze gelooft dat de hbo'er zijn plek zal veroveren binnen de juridische sector, ook binnen de advocatuur. 'De bekendheid is nu nog beperkt. Daardoor hebben organisaties een klein aantal rollen voor de bachelor-jurist. Door de economische crisis is het nu even moeilijk, maar ik geloof dat er meer mogelijkheden zijn binnen de advocatuur. Goede voorbeelden zijn daarbij belangrijk. Alle begin is moeilijk, maar ik zie het positief in.'

Te klein

Managementconsultant prof. dr. Rob van Otterlo is minder optimistisch. Van Otterlo, als bijzonder hoogleraar Organisatie van de Juridische Dienstverlening verbonden aan de Universiteit van Amsterdam en als lector Organizing legal management aan de Hogeschool van Amsterdam, con-

stateert dat de advocatuur zich vooral in de Randstad steeds verder specialiseert. 'Voor generalisten als de hbo-jurist is daarom minder ruimte,' zegt hij. 'Ik denk dat alleen de tien tot vijftien grootste kantoren emplooi hebben voor de bachelor-jurist. Dat is kwalitatief interessant voor deze hbo'ers, maar kwantitatief zal het niet veel voorstellen.'

Ook buiten de Randstad, waar wel veel breed georiënteerde advocatenkantoren actief zijn, ziet Van Otterlo weinig kansen voor de hbo'er. 'Die kantoren zijn vaak te klein om arbeidsverdeling in te voeren die nodig is om plaats te bieden aan de hbo'er.' Hij schat dat de hele Nederlandse advocatuur plaats heeft voor vijftig tot honderd hbo-juristen. Dat zet dus geen zoden aan de dijk als je weet dat er jaarlijks zo'n vijftienhonderd juridische hbo'ers afstuderen aan de Nederlandse hogescholen. 'Ik zie voor de hbo'er veel meer kansen bij de overheid en het bedrijfsleven,' zegt Van Otterlo.

Tijdens een symposium van de Juridische Hogeschool vertelde de president van de Rechtbank Breda onlangs dat één van de leidinggevenden binnen het gerecht een hbo'er is. Die richting moet het opgaan met de bachelor-jurist, zegt Van Otterlo. 'Te veel hbo'ers zien hun opleiding als opstapje naar een master rechten, en willen daarna doorstromen naar een togaberoep. Dan ben je verkeerd bezig.'

Van Otterlo was nog niet zo lang geleden hoofd uitvoering wet- en regelgeving bij de Nederlandse Orde van Advocaten. 'Toen vroegen we ons wel af of de Orde zich met de hbo-jurist zou bemoeien, bijvoorbeeld bij het toezicht op de kwaliteit. Uiteindelijk heeft de Orde besloten dat niet te doen. Als publiekrechtelijke beroepsorganisatie gaat de Orde alleen over advocaten. En om advocaat te zijn, moet je het civiel effect hebben.'

Ziet Van Otterlo in de toekomst misschien mogelijkheden voor hbo-opgeleide advocaten? Het buitenland kent ze per slot van rekening wel. 'In het Verenigde Koninkrijk is de scheiding tussen de wo'er en de hbo'er veel minder scherp,' constateert Van Otterlo. 'Daar kun je ook als niet-jurist met een beetje bijscholing de advocatuur in. Maar een vergelijking met het buitenland gaat vaak mank. Hier is het onderscheid tussen de wo'er en de hbo'er

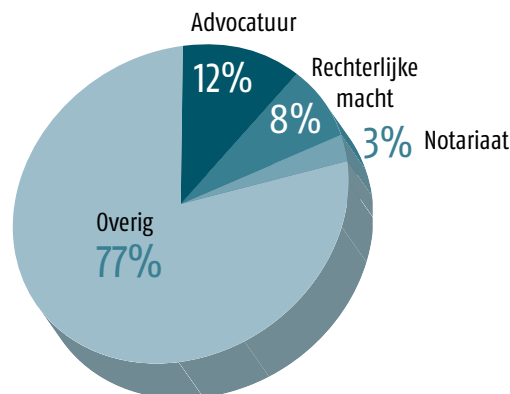
Rob van Otterlo: 'Te veel hbo'ers willen doorstromen naar een togaberoep'

wel duidelijk gemarkeerd. Die rol moet je zuiver houden.'

Suzanne de Rooij blijft hoopvol. In haar onderzoek verwijst ze naar *The System of Professions* van Andrew Abbott. Deze wetenschapper onderscheidt deelprofessies, subprofessies en assistenten. Waarom, vraagt De Rooij zich af, zouden hbo'er in de toekomst zich niet ook als deelprofessionals kunnen profileren? 'Ze kunnen zelf juridisch advies geven en procederen bij de kantonrechter.' Het zou betekenen dat de hbo-jurist geen advocaat wordt, maar met advocaten gaat concurreren. <<

Weinig hbo'ers in advocatuur

Waar kwamen de eerste lichten hbo'ers terecht?

(advertentie)

 **Westendorp
Looman**
ADVOCATEN

WESTENDORP & LOOMAN ADVOCATEN, is een ambitieus Haags advocatenkantoor dat met name bekendheid geniet op strafrechtgebied, maar waar cliënten ook voor alle andere rechtsgebieden uitstekend terecht kunnen. Vanwege een toenemende stroom aan verzoeken om rechtsbijstand op met name die andere rechtsgebieden, en vanwege onze verhuizing naar een grotere, moderne "state of the art" locatie, centraal gelegen in Den Haag, vlakbij het Haagse Paleis van Justitie, zijn wij op zoek naar:

JURIDISCHE ZWAARGEWICHTEN

Westendorp & Looman Advocaten is een "feel good" advocatenkantoor met enthousiaste, collegiale mensen dat gebruikmakend van de nieuwste technologische ontwikkelingen en de meest comfortabele faciliteiten vanaf de nieuwe locatie de toekomst in kan, en zo op een hoogwaardig niveau cliënten zo goed mogelijk wil bedienen.

Alle vormen van samenwerking zijn bespreekbaar.

Neem, indien geïnteresseerd, contact op met Jan Looman (06 50 65 65 95) of stuur in een e-mail een motivatie naar info@wladvocaten.nl

De Stand van de Advocatuur 2013

Onmisbare marktinformatie over de advocatuur in Nederland

De Stand van de Advocatuur is het enige jaarlijkse trendonderzoek over de advocatuur en juridische dienstverlening in Nederland. Het geeft trends, nieuwe ontwikkelingen en opvallende zaken aan. Met deze kant en klare externe analyse van de advocatuur ziet u direct waar uw kansen liggen en natuurlijk ook wat uw bedreigingen zijn.

U vindt onder meer de belangrijkste bevindingen van:

- ▶ De Top 50 van advocatenkantoren
- ▶ Aantallen baliebreed, verhouding man/vrouw
- ▶ Salarissen, stagiairs, hoogleraren en PSL's
- ▶ Financiële kerngegevens kantoren
- ▶ De arrondissementen
- ▶ De advocaat van morgen
- ▶ Advocatuur en social media, juryrapport Gouden Zandloper

Abonnement

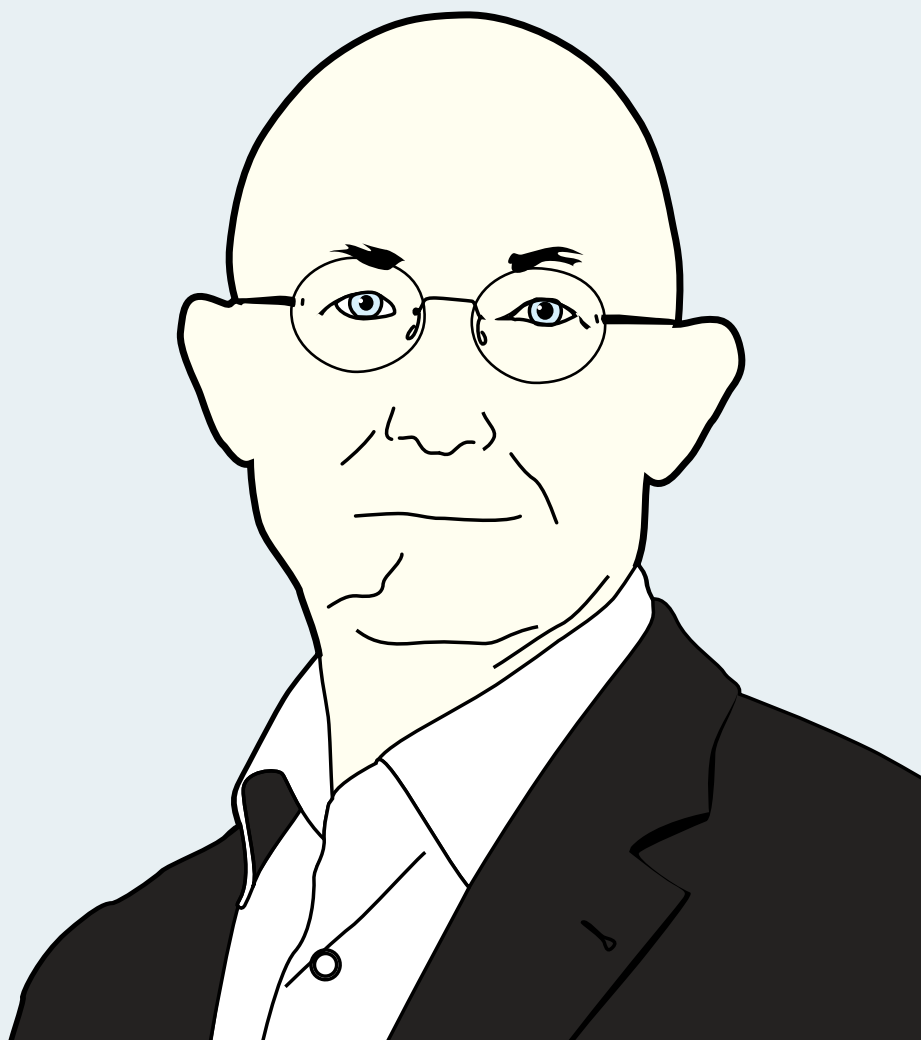
Vanaf dit jaar is het ook mogelijk om een abonnement bestellen. Dit bespaart u jaarlijks ca. €15,-. Met een abonnement ontvangt u elk jaar automatisch het boek.

ISBN: 978 90 12 39073 6
Hoofdredactie: Lucien Wopereis

Ook verkrijgbaar als e-book

Bestel eenvoudig in de webshop van www.Advocatie.nl

Onze uitgaven zijn ook verkrijgbaar in de boekhandel

Advocaten moeten efficiënter procederen

Rechter en hoogleraar Rinus Otte schrijft op zijn blog *ivoren toga*. In het *Advocatenblad* publiceert hij zijn eerste blog over de advocatuur. De organisatorische kwaliteit van de verdediging in strafzaken kan volgens hem (veel) beter. De rechter vindt dat verspilling van rechterlijke tijd niet zonder gevolgen mag blijven. Twee strafrechtadvocaten reageren.

Rinus Otte

Wie officieren van justitie, strafrechters en advocaten over elkaar hoort mopperen, realiseert zich meestal wel dat het gemopper voortkomt uit professionele teleurstelling omdat de beklagde een andere beslissing heeft genomen dan de klager wenselijk vond. Soms zijn er ook klachten over elkaars kwaliteit, zoals blijkt uit een artikel van enkele jaren geleden van advocaat Jan Sjöcrona die zich op goede gronden beklagde over de bejegening van advocaten ter zitting (*Trema* 2005, blz. 373 e.v.).

Daarentegen valt er vanuit rechterlijke optiek soms af te dingen op de kwaliteit van een pleidooi. In deze bijdrage gaat het mij echter om klachten die de organisatie van het werk raken en in het bijzonder van grote invloed zijn op het werk van de ander. De uitval van strafzaken en het bestaan van gaten bij de doorsneezittingen van de strafrechter hebben regelmatig van doen met de opstelling van de verdediging in strafzaken. Laat ik me beperken tot het hoger beroep, waarbij ik me beperk tot de standaardzaken en niet tot de grotere zaken. Waar zijn verbeteringen mogelijk?

Ik vang aan met het instellen van het hoger beroep. In de appelmemoorie, als die al komt, is regelmatig sprake van een weinig concreet onderbouwd verzoek om getuigen te horen, terwijl op het eerste en op het tweede gezicht niet of nauwelijks helder wordt waartoe die getuigen dienen en deze bovendien al regelmatig zijn gehoord in de fase van de rechtbankbehandeling.

Ik heb vaak de indruk dat het ongenoegen met de veroordeling door de rechtbank de verdediging ertoe brengt reeds gehoorde getuigen opnieuw bij het hof te willen horen. Maar het zou meer voor de hand liggen om over te gaan tot een weging van de inmiddels meermalen afgelegde verklaringen. Een zaak wordt voor de verdediging niet direct kansrijker als een getuige voor de tweede of derde maal wordt gehoord. Het is niet uit te sluiten dat de verzoeken slechts voortkomen uit de wens van de verdachte, terwijl de raadsman daar weinig in ziet omdat het ook in het nadeel van de verdachte kan uitwerken.

Grote ergernis

Verder wordt in de voorbereiding van het strafproces de verdediging, althans door mijn eigen gerechtshof, vaak gevraagd of hij nog onderzoekswensen heeft of worden andere vragen gesteld. Het is een uitzondering als de raadsman binnen enkele dagen reageert. Het hof moet regelmatig extra mails sturen of bellen en dan nog komt het regelmatig voor dat de advocaat helemaal niet reageert en het op de zitting laat aankomen en daar alsnog nieuwe verzoeken lanceert. Een derde voorbeeld betreft de inhoudelijke planning van de zaak. Als de raadsman geen beletsel tegen datum en uur van behandeling heeft opgeworpen, komt het vaak voor dat het hoger beroep enkele dagen of zelfs uren voor de behandeling van de zaak wordt ingetrokken. Dat is een grote ergernis, de rechterlijke voorbereidingstijd valt in een zwart gat.

Jop Spijkerman *

De beschouwing van Rinus Otte doet wat wonderlijk aan. Van bovenaf – als vanuit een ivoren toren – kijkt hij neer op de strafrechtadvocatuur. Die deugt in zijn ogen niet en de oplossing vindt Otte in strengere strafrechters, inperking van pleidooien en verdergaande binding aan protocollen. Ik heb de neiging te jij-bakken onderdrukt en ga kort in op de voorbeelden die Otte geeft.

Het onderbouwen van verzoeken tot het horen van getuigen bij appelschriftuur is doorgaans geen sinecure. Regelmatig is (nog) geen uitgewerkt rechtbankvonnis beschikbaar of wordt in appel van raadsman gewisseld. Oplossing voor dat probleem zou gevonden kunnen worden door de termijn voor het indienen van een appelmemoorie te verlengen.

Reactie

In hoeverre heeft Rinus Otte het met zijn pleidooi bij het rechte eind?

Doordat die nu erg kort is, nemen advocaten vaak het zekere voor het onzekere. Indien een getuige wordt gevraagd die reeds eerder in het bijzijn van de verdediging is gehoord, zal er doorgaans heel wat van de verdediging worden geleverd wil een dergelijk verzoek worden gehonoreerd. Soms kan het toch nuttig zijn indien na het horen van die getuige andere getuigen hebben verklaard op een wijze die (nieuwe) vragen oproepen over die eerder afgelegde verklaring. Indien in voorkomende gevallen enkel uit rancune getuigenverzoeken worden gedaan (wat Otte lijkt te suggereren), dan lijkt het mij een koud kunstje deze cassatieproof af te wijzen. Veel oponthoud zal dat niet geven.

Een andere frustratie is de situatie dat een raadsman (te) lang pleit en daarbij zijn pleitaantekeningen uit de rechtbankfase opnieuw voorleest. Het voortbouwende appel zou zich daarvoor niet (moeten) lenen, aldus Otte. Dat doet onvol-

»

* Advocaat bij Wladimiroff Advocaten te 's-Gravenhage.

De vrijgekomen ruimte op de zitting kan niet meer gevuld worden met een nieuwe strafzaak, waardoor andere verdachten langer op hun berechting moeten wachten. Ik heb de indruk dat hier sprake is van een organisatorisch tekort van de strafrechtbalie. Meestal is de raadsman in hoger beroep dezelfde als bij de rechtbank. Als sprake is van een kansloos appel, zou de raadsman dat in een veel eerder stadium moeten kunnen inschatten.

Doorzetten van het hoger beroep en het in de laatste week voor de zitting intrekken schaadt niet alleen de organisatie van het gerechtshof, maar ook de belangen van de slachtoffers en de verdachte zelf. Het tijdig intrekken of niet instellen van het appel 'helpt' de cliënt spoediger naar een betere fase van het detentieregime en voorkomt onnodige spanning bij de verdachte, het slachtoffer en mogelijk te horen getuigen. Tegelijkertijd realiseer ik mij dat de raadsman geen tijdige intrekking kan realiseren als de cliënt geen helderheid verschaft.

Een ander voorbeeld is de lengte van het pleidooi. Het komt vaak voor dat de raadsman langer pleit dan hij voor de behandeling desgevraagd aankondigt. Niet zelden worden pleitaantekeningen uit de rechtbankfase opnieuw voorgelezen en worden geen nieuwe punten naar voren gebracht die passen bij het voortbouwend appel dat zich zou moeten toespitsen op de meest wezenlijke geschilpunten met de rechtbank en het Openbaar Ministerie. Erger nog, een advocaat die niet *to the point* is, bevordert niet de belangen van zijn cliënt.

Een advocaat die niet *to the point* is, bevordert niet de belangen van zijn cliënt

Als laatste voorbeeld wijs ik op het feit dat te veel advocaten strafrechters gevangen houden met het steeds vaker en lichter toegepaste wrakingsmiddel, waardoor ze de belangrijkste bron voor hun effectiviteit dempen: de eerste indrukken van degenen die over de zaak van hun cliënt moet beslissen. Ten overvloede merk ik op dat het door de rechter ongericht voorhouden van stukken of voorlezen van delen van een dossier of het te lang requireren zonder precieze duiding en weging

van de bewijsmiddelen evenmin bijdraagt aan een adequaat zittingsverloop. In dat verband ware het aan te bevelen dat het Openbaar Ministerie en verdediging voorafgaand aan de zitting hun voorlopige standpunten schriftelijk uitwisselen, zodat rechters worden geprikkeld ter zitting hun preliminaire indrukken prijs te geven en de verdediging spitsers kan plaatsvinden.

Verspilling

Ik realiseer me dat de raadsman niet dezelfde positie als de rechter of de officier van justitie bezit. Hij is de spreekbuis van zijn cliënt en heeft daarmee een een-dimensionale gerichtheid op diens belangen. Mijn perspectief stoelt mede op de inzichten uit het grote onderzoeksproject *Strafvordering 2001*, waarin het recht op een behoorlijke verdediging als een publiek belang is geschetst. Dit met het voorbehoud dat de uitoefening van verdedigingsrechten een zinnige bijdrage aan de beoordeling van de strafzaak oplevert. Het is uiteindelijk dus de strafrechter, en niet

doende recht aan de rechtspraak van de Hoge Raad die maakt dat het erg gevaarlijk is enkel te verwijzen naar pleitaantekeningen in eerste aanleg dan wel deze wel op te nemen in, maar niet uit te spreken bij pleidooi. De Hoge Raad kent, indien er op die niet voorgedragen punten cassatiemiddelen worden geformuleerd, weinig genade. Het voortbouwend appel is buitendien geen reden om zaken onbesproken te laten zolang niet is uitgemaakt dat de rechter is gehouden om recht te spreken binnen de grenzen van het debat zoals dat door het OM en de verdediging wordt bepaald.

Uit het vorenstaande volgt dat een ingrijpende wijziging in de procedure in appel enkel mogelijk is indien dat gepaard gaat met wijziging in wetgeving en rechtspraak. Zoals zo vaak heeft ook deze medaille twee kanten.

Rosa P. Boon *

Ik vind de kritiek van Rinus Otte invoelbaar en deels terecht. De organisatie in de strafrechtadvocatuur kan soms beter. In plaats van het ontkennen van tekortkomingen is het goed dat wij ons daar bewust van zijn en er met andere professionele deelnemers aan de strafrechtspleging over debatteren, mede ter (verdere) verbetering van de verhoudingen en het kweken van begrip voor elkaars positie in het rechtsbedrijf.

Het betoog van Otte is doordeesemd van de wens een gestroomlijnde, budgettair verantwoorde en bijna ideaaltypische strafprocesvoering te creëren. Dat lijkt mij echter niet realistisch.

* Advocaat bij Van der Weide Advocaten te Amsterdam.

Het is de strafrechter die bepaalt wat verspilling van dure procestijd is

de raadsman, die bepaalt wat een zinnige of verspillende benutting van dure procestijd is.

Omdat het strafproces en de schaarste aan publieke middelen geen verspilling van rechterlijke tijd mogen meebrengen en om langer durende onzekerheid voor verdachte en slachtoffer te voorkomen, moet ook de verdediging efficiënt procederen. Het in standaardzaken ineffectief omgaan met dure procestijd zou moeten meebrengen dat het niet tijdig indienen van verzoeken, het niet tijdig aangeven van de benodigde pleittijd, het niet tijdig reageren op verzoeken van het gerecht leiden tot een (gedeeltelijke) rechtsverwerking en daarmee het verspelen van rechten. Op die gronden zouden verzoeken van de verdediging zonder meer moeten kunnen worden afgewezen, pleidooien ter zitting moeten kunnen worden ingeperkt enzovoort. Hetzelfde geldt voor een requisitoir.

De komende tijd wordt de vraag klemmender of het Openbaar Ministerie en de advocatuur verplicht kunnen worden de organisatie van hun werk meer af te stemmen op de organisatorische kaders die de strafrechter stelt. De decennialange ontwikkelingen binnen de strafrechtspraak komen hierop neer dat er nog slechts een enkel procent van de jaarlijks vermoedelijk gepleegde misdrijven aan de strafrechter wordt voorgelegd. Zeker in het geringe deel van deze zaken, de meervoudige strafkamerzaken, dient de strafrechter het organisatorische voortouw te bezitten.

Als de raadsman zijn eigen agenda, kantoorperikelen en belangen laat prevaleren, zou in de nabije toekomst weleens een strengere strafrechter kunnen 'opstaan' die verdediging verdergaand bindt aan de door de rechter zelf ontwikkelde protocollen over de organisatorische inrichting van het strafproces. Niet in de grote en

gewichtige zaken, maar in de standaardzaken dient een efficiëntere verdediging dienstbaar te zijn aan een efficiëntere rechtspraak, zodat de schaarse tijd kan worden benut voor een strafgeding over de punten die er toe doen. Dat is in het belang van iedereen, ook in het belang van verdachten. <<

Ivoren toga

In september 2012 is ivorentoga.nl opgericht, een initiatief van Rinus Otte. Op dit weblog bespreekt hij met drie andere auteurs de ontwikkeling van het recht en de organisatie ervan. De andere auteurs zijn Willem Korthals Altes (rechter van de Rechtbank Amsterdam), strafpleiter Peter Plasman, stafjurist van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden en rechter-plaatsvervanger van de Rechtbank Limburg Rick Robroek en voormalig procureur-generaal Dato Steenhuis.

Deze bijdrage verschijnt op 20 juni op genoemd blog, waar Otte ook de organisatorische kwaliteit van het Openbaar Ministerie en de politie zal bespreken.

De raadsman heeft immers een eigen rol in het strafproces en opereert geheel onafhankelijk, ook van zijn cliënt. De bijzondere rol van de raadsman in strafzaken – hij is geheel partijdig en dient uitsluitend de belangen van de cliënt – brengt met zich mee dat hij steeds met zijn cliënt overlegt, doch een zelfstandige afweging maakt wat betreft het verrichten van (rechts)handelingen, zoals het instellen en het intrekken van hoger beroep en het (opnieuw) horen van getuigen. De belangen van de cliënt kunnen met zich meebrengen dat door de verdediging beslissingen worden genomen die geen recht doen aan de door Otte nagestreefde doelstellingen. Zo is het voorstelbaar dat een hoger beroep kort voor de zitting bij het gerechtshof door de raadsman wordt ingetrokken

wanneer het voor de cliënt onwenselijk of schadelijk is een door de rechtbank opgelegde straf eerder te moeten ondergaan. Het wegvloeien van zittingsruimte wordt dan ondergeschikt bevonden aan het bijzondere belang van de cliënt.

Voor het realiseren van een meer gestroomlijnd strafproces is het voorts wenselijk dat ook de rechterlijke macht en het OM naar zichzelf kijken. Durft men aan zelfreflectie te doen? Ik roep hen op om binnenkort in het *Advocatenblad* een kritische noot over hun eigen organisatie te schrijven, waarin zij tevens aanbevelingen doen. Want alleen bij een gezamenlijke aanpak ter optimalisering van de organisatorische kwaliteit en meer begrip voor elkaars positie kunnen we komen tot een beter werkend strafproces.

M BLIJFT INNOVEREN

ONBEPERKTE INLOOP & ONBEPERKTE UITLOOP

VOOR ONZE BEROEPSAANSPRAKELIJKHEIDSVERZEKERING

Sinds 2007 ontwikkelt Mutsaerts onder M-verzekeringen voor advocaten, notarissen, accountants en gerechtsdeurwaarders speciale verzekeringen, hetgeen ertoe heeft geleid dat wij inmiddels een bekende naam in deze beroepsgroepen zijn en een substantieel marktaandeel hebben verworven. Onze dienstverlening is op maat voor zowel eenmanszaken, kleine en grotere maatschappen, NV's of coöperaties.

De producten van M kenmerken zich doordat zij afgestemd zijn op uw risico's en behoeftes en dat in collectiviteit de beste afspraken met (her)verzekeraars gemaakt zijn. Naast de advisering in de beste producten staat een hoog niveau van dienstverlening en service bij M voorop.

De producten van M blijven continu in ontwikkeling. Zo kunt u nu een arbeidsongeschiktheidsverzekering met eindleeftijd 67 afsluiten en is bij de M-beroepsaansprakelijkheidsverzekering standaard het in- en uitlooprisico onbeperkt meeverzekerd.

Neem contact met ons op voor een offerte of een vergelijking met uw huidige polissen. U zult verbaasd zijn over het resultaat. **Een premiebesparing op uw huidige verzekeringen van 20 tot 70% over de looptijd is meer regel dan uitzondering.** Heeft u nog tips voor verdere innovaties? Dan nodigen wij u van harte uit contact met ons op te nemen.

PENSIOENLEEFTIJDPROEF

VOOR ONZE ARBEIDSONGESCHIKTHEIDSVERZEKERING

Nieuw

M-ALL RISK KANTORENPOLIS

Uw opstal, inventaris, bedrijfsschade en kunst verzekeren met ongekend uitgebreide voorwaarden

en tegen een zeer scherpe premie? Dat kan bij de M-All Risk Kantorenpolis.

In tegenstelling tot gebruikelijke voorwaarden op uitgebreide condities, bieden wij dekking op basis van All Risk voorwaarden. Dit houdt in dat vrijwel alle van buiten komende onheilen verzekerd zijn.

M-VERZEKERINGEN
EXCLUSIEF VOOR ADVOCATEN, NOTARISSEN, GERECHTSDEURWAARDERS EN ACCOUNTANTS

In appel? Eerst betalen

Partijen zijn zich er (vooraf) lang niet altijd van bewust, maar het is niet vanzelfsprekend dat proceskosten door de verliezende partij worden voldaan. Het gevolg: een gefrustreerde (want onbetaalde) 'winnaar'. De frustratie wordt nog eens vergroot wanneer de verliezer niet betaalt, maar wel in beroep gaat. De oplossing: laat de appellant betalen voordat hij het appel mag voortzetten.

Paul Wanders en Jorrit Kraaikamp¹

Het gebeurt regelmatig dat een procespartij die in een procedure het gelijk aan haar zijde krijgt naar de toegewezen proceskostenveroordeling kan fluiten. Vooral voor partijen die vaak als gedaagde acteren, of althans de kosten daarvoor dragen zoals (beroepsaansprakelijkheids)-verzekeraars, is dit een doorn in het oog. Als de zaak in het voordeel van gedaagde wordt beslecht, is het niet vanzelfsprekend dat de proceskosten (veelal een fractie van de daadwerkelijke kosten) door de verliezende partij worden voldaan. Een executietraject is dan veelal een onzeker en weinig aantrekkelijk vooruitzicht. Dit geldt te meer als de oorspronkelijke eiser vervolgens ook nog hoger beroep instelt tegen het vonnis met wederom een kostbare exercitie en onzekerheid over (gedeeltelijke) compensatie van proceskosten als gevolg. Is er een oplossing voor deze kwestie?

De verliezende partij in een civiele procedure wordt in beginsel veroordeeld tot het betalen van de proceskosten van de wederpartij, zo volgt uit art. 237 Rv. Daarbij heeft onze wetgever er voor geopteerd liquidatietarieven te hanteren. Door dit systeem van gefixeerde bedragen aan de hand van een puntensysteem valt voorafgaand aan de procedure enigszins te voorspellen hoeveel een mogelijke kostenveroordeling uiteindelijk zal bedragen. Bovendien rijzen de kosten daardoor niet de pan uit. Uitzondering hierop betreffen zaken over intellectuele eigen-

dom²; ook bij misbruik van procesrecht kan onder omstandigheden een integrale kostenveroordeling worden uitgesproken.³ De ratio achter ons systeem van een beperkte proceskostenveroordeling is te rechtvaardigen. Het beginsel van vrije toegang tot de rechter is een belangrijk onderdeel van onze rechtsstaat en een hoge financiële drempel in de vorm van een substantiële kostenveroordeling zou daar niet aan bijdragen.⁴

Maar gelijk hebben betekent lang niet altijd gelijk krijgen. Het succesvol ten uitvoer leggen van een vonnis na een gewonnen procedure kan grote frustraties opleveren; de verhalende partij dient bedacht te zijn op de bekende 'kale kip'. Dit probleem speelt ook indien het vonnis slechts een proceskostenveroordeling inhoudt die door de veroordeelde niet vrijwillig wordt voldaan. Vaak gaat het om relatief beperkte bedragen waardoor een kostenafweging bij eventuele executie een nog grotere rol speelt.

Beperkte toepassing

Onze wetgever heeft aan deze verhaalproblematiek deels tegemoet willen komen. Voor gedaagden is daarom de mogelijkheid in het leven geroepen tot het vorderen van (het stellen van) zekerheid voor proceskosten. Dit geldt alleen

indien men van doen heeft met buitenlandse eisers. Deze regeling is verankerd in ons huidige art. 224 Rv en wordt ook wel aangeduid als de *cautio judicatum solvi* (eenvoudigweg: de cautie). De vordering kan bij incident voor alle weren worden opgeworpen. Wordt niet binnen de door de rechter gestelde termijn zekerheid gesteld, dan kan niet-ontvankelijkheid van de eiser volgen (art. 616 Rv).

De regeling biedt bescherming tegen oninbare proceskostenveroordelingen in het buitenland, maar kent door haar uitzonderingen in lid 2 een beperkt toepassingsgebied. Zo is de regeling ingevolge lid 2 sub a uitgesloten wanneer dit voortvloeit uit een verdrag of EG-verordening. De gedachte daarachter is dat door middel van de verschillende rechtsvorderingsverdragen, waarbij Nederland partij is, de tenuitvoerlegging van een Nederlands vonnis in het buitenland mogelijk is. Daardoor is de cautie geen noodzaak en dan ook uitgesloten in het betreffende verdrag.

Uiteindelijk is de cautie daarmee alleen mogelijk bij ingezetenen van de overige (niet-Europese) landen en daarmee in feite een papieren tijger.⁵ Bovendien wijst de praktijk uit dat executie ook in EG-lidstaten⁶ tijdrovend en kostbaar is en daardoor veelal niet opweegt tegen

¹ Paul Wanders en Jorrit Kraaikamp zijn advocaten bij Boekel De Nerée in Amsterdam.

² Hoewel rechters daar ook indicatietarieven hanteren (die echter wel hoger liggen dan de 'reguliere' liquidatietarieven).

³ Vergelijk daarnaast ook de laatste volzin van artikel 237 Rv, met betrekking tot 'kosten die nodeloos werden aangewend'.

⁴ Hoewel het mes natuurlijk aan twee kanten snijdt: een eiser die het gelijk aan zijn zijde krijgt, wordt ook slechts deels gecompenseerd, waardoor dit in feite ook een drempel tot het starten van een procedure opwerpt.

⁵ Zie ook Snijders, Groene Serie Burgerlijke Rechtsvordering (2007), aantekening 6 bij artikel 224 Rv en in gelijke zin Van Schaick, Asser Procesrecht (2011) 2 Eerste aanleg, 203 Strekking van artikel 224 Rv. Overigens werd vrij recent nog bevestigd dat de cautie niet kon worden ingeroepen tegen een eiser uit Delaware (VS), gelet op het Verdrag van Vriendschap, Handel en Scheepvaart tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Verenigde Staten van Amerika van 5 december 1957 (Rechtbank Rotterdam 29 september 2010, NJF 2011/9).

⁶ En natuurlijk ook in Nederland.

het belang van de zaak, vooral daar waar het enkel een proceskostenveroordeling betreft. Mede om deze reden kraakte W. Heemskerk al in 2004 een kritische noot bij de cautie en riep op tot herbezinning. Hij vroeg zich verder af waarom het Nederlandse eisers zo gemakkelijk is gemaakt om willekeurig een gedaagde voor de Nederlandse rechter te betrekken, zonder dat de eiser zich op voorhand druk hoeft te maken over de proceskosten van gedaagde. Hij opperde de mogelijkheid tot het stellen van zekerheid voor proceskosten, ook bij 'binnenlandse eisers'.⁷

Hoewel wij zo ver niet zouden willen gaan vanwege allerhande (praktische) bezwaren, is de kritiek van Heemskerk begrijpelijk. Het is een illusie te veronderstellen dat de proceskosten van een eiser uit een 'verdragsstaat', of een Nederlandse eiser, zonder problemen zullen worden voldaan, althans kunnen worden verhaald.

Het huidige 'systeem' (of beter: een gebrek daaraan) kan gedaagden op kosten jagen zonder zekerheid van enige compensatie daarvan. Daarbij lijkt het erop dat eisers zich niet altijd rekenschap geven van de financiële gevolgen van een verloren procedure. Het is niet uitzonderlijk dat er vele jaren wordt geprocedeerd, er veel kosten worden gemaakt en het uiteindelijk onmogelijk blijkt om een deel van die kosten (op grond van de uitgesproken proceskostenveroordeling) te verhalen. Dat gedaagde over een titel beschikt in de vorm van een (uitvoerbaar bij voorraad verklaarde) uitgesproken proceskostenveroordeling vormt geen garantie voor (vrijwillige) betaling, waardoor deze op executie van het vonnis is aangewezen. Daarbij loopt gedaagde op tegen het probleem van executiekosten (dat lang niet altijd opweegt tegen de vordering uit hoofde van de proceskostenveroordeling) en de eerder gesignaleerde kale kip met een gebrek aan verhaal als gevolg. Vrij naar Elsschot: 'Tussen de regeling die de wetgever voor ogen heeft en de werkelijkheid staan dan wellicht

7 W. Heemskerk, 'Zekerheidstelling voor proceskosten', in: *De Toekomst van het Nederlands burgerlijk procesrecht*, Kluwer: Deventer 2004, pp. 193-208.

Waarom kunnen procespartijen niet tegen elkaar worden beschermd?

geen wetten in de weg, maar wel praktische bezwaren.'

Betalen bij de poort

De frustratie van de niet-betaalde winnaar van de eerste instantie kan worden vergroot wanneer de verliezende partij zijn proceskosten niet voldoet, maar wel in appel gaat tegen het vonnis. Uitzonderingen daargelaten, wordt dan in feite de (niet-betaalde) proceskostenveroordeling gebruikt om de juridische kosten van het hoger beroep te voldoen.

Een systeem waarbij appellant eerst moet aantonen dat de in eerste aanleg verschuldigde proceskosten zijn betaald voordat het appel kan worden voortgezet, kan een uitkomst zijn. Denk aan de betaling van griffierechten: indien deze niet tijdig door eiser worden voldaan, wordt gedaagde van instantie ontslagen (art. 127a Rv). Deze regeling beoogt in feite de rechtspraak te beschermen tegen niet-betalende procespartijen, maar doet de vraag oproepen waarom procespartijen niet tegen elkaar kunnen worden beschermd. Er is veel voor te zeggen om een vergelijkbaar systeem te hanteren voor de (in eerste aanleg) verschuldigde proceskosten. Niet goed valt in te zien waarom het te rechtvaardigen is dat de verliezende partij de proceskostenveroordeling naast zich neer kan leggen en tegelijkertijd in appel rustig haar geluk nogmaals kan beproeven.

Natuurlijk vallen er kanttekeningen te plaatsen en bestaat er behoefte aan een op de omstandigheden van het geval geënte regeling. Te denken valt aan uitzonderingen voor partijen die op basis van gefinancierde rechtshulp procederen⁸ en voor curatoren in boedelprocedures. Overigens wordt in procedures tegen bijvoorbeeld curatoren ook wel (met succes) gevorderd⁹ dat in geval van uitvoerbaarheid bij voorraad van het vonnis of arrest (ten faveure van de curator) de voorwaarde moet worden verbonden dat door de curator zekerheid in de vorm van een bankgarantie wordt gesteld.¹⁰ Dit om te voorkomen dat de curator hangende het rechtsmiddel tegen het vonnis of arrest de boedelafwikkeling voortzet en de wederpartij van de curator bij een andersluidend oordeel in hoger beroep of cassatie achter het net zou vissen. In lijn daarmee zou het zo gek niet zijn om de (nu) regelmatig achter het net vissende winnende gedaagde in zijn algemeenheid tegemoet te komen.

Dat een algemeen systeem van (verschuldigde) proceskosten betalen aan de poort bij hoger beroep de vrije toegang tot de rechter zou belemmeren, overtuigt niet: die is al (tot op zekere hoogte) gewaarborgd door de forfaitaire proceskostenveroordeling. Bovendien kan over de vraag of de uiteindelijk toegewezen kostenveroordeling is verschuldigd geen twijfel bestaan. Daardoor ondergraven argumenten tegen het systeem van 'betalen aan de poort' slechts die verschuldigdheid. Een dergelijke regeling hoeft (dus) ook niet op gespannen voet te staan met art. 6 EVRM. Daarvan kan wel sprake zijn bij een combinatie van het weigeren van gefinancierde rechtshulp met de verplichting tot het stellen van zekerheid voor een hoog bedrag (vergelijk de cautie)¹¹, maar bij heffing aan de poort van het gerechtshof bij 'solvabele partijen', lijkt strijd met het EVRM niet snel aan de orde. <<

8 Waarover Heemskerk, a.w., in onze optiek terecht opmerkt dat partijen die op toevoeging procederen zich niet altijd realiseren dat een proceskostenveroordeling wel geheel zelf gedragen moet worden.

9 Op de voet van artikel 233 of 235 Rv.

10 Zie bijvoorbeeld Hoge Raad 2 mei 2003, *JOR* 2003/183.

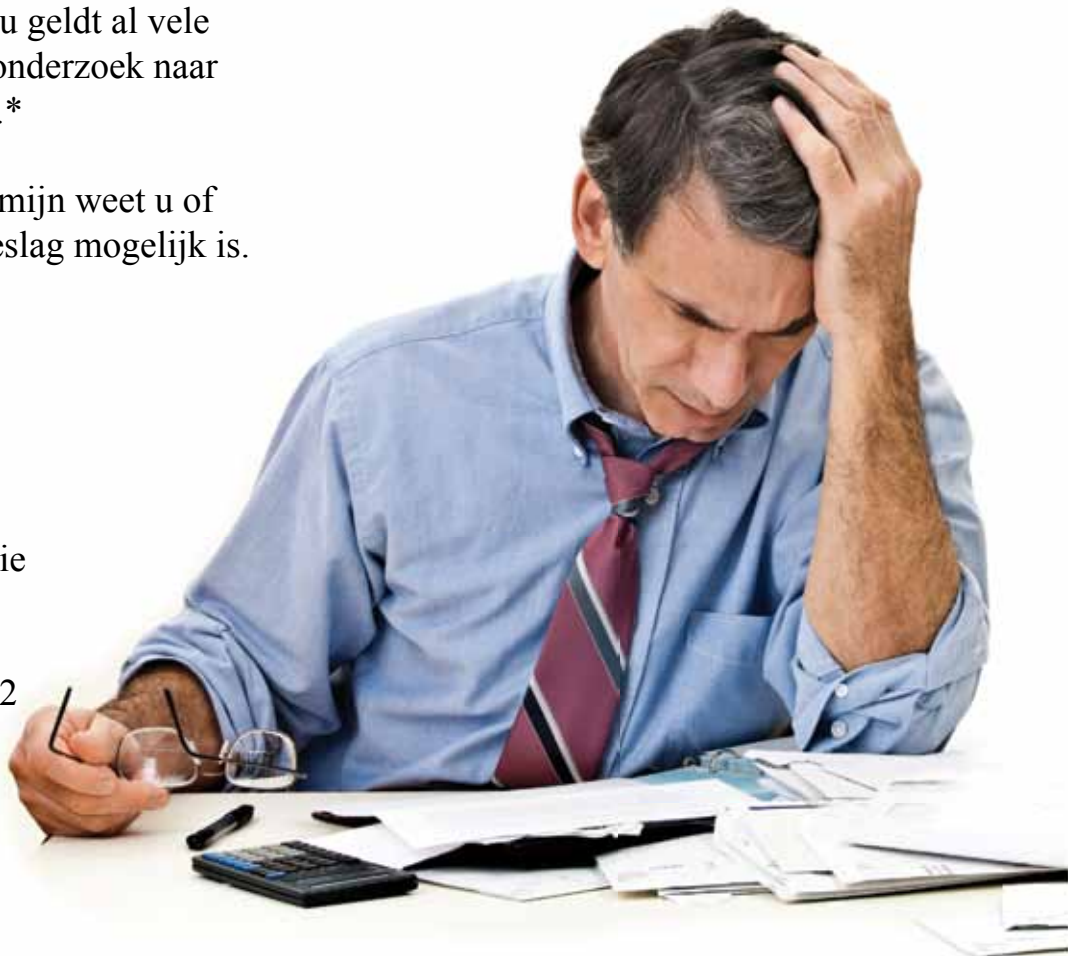
11 Vide P. Smits, 'Artikel 6 EVRM en de civiele procedure', Kluwer: Deventer 2008, pp. 83-84, onder verwijzing naar onder meer ECRM 10 december 1975, 6958/75, DR 3, p. 155. Dit is ten aanzien van de cautie overigens (deels) ondervangen door het (huidige) art. 224 lid 2 onder d Rv.

ZOU ER ÉCHT GEEN VERHAAL MOGELIJK ZIJN?

Bent u op zoek naar verhaalsmogelijkheden bij een debiteur? Dan bent u bij Regres Info BV aan het juiste adres. Ons bureau geldt al vele jaren als specialist in verhaalsonderzoek naar natuurlijke- en rechtspersonen.*

Binnen de kortst mogelijke termijn weet u of conservatoir of executoriaal beslag mogelijk is.

Vraag vrijblijvend documentatie aan en informeer naar onze (kennismakings)tarieven onder nummer: 079 - 342 72 72 of kijk op onze website.

REGRES **INFO**

* Strikt conform de Wet Bescherming Persoonsgegevens

Verhaalsrapportages - Kredietwaardigheidsrapportages - Speciale onderzoeken

Regres Info BV, Alengroen 6, Postbus 7028,
2701 AA Zoetermeer, Telefoon 079 - 3427272, Telefax 079 - 3421843,
E-mail info@regresinfo.nl, Website www.regresinfo.nl

‘Minder rechtsbescherming dan nu kán niet meer’

Rechtsbescherming aan individuele burgers heeft terrein verloren aan *crime control*. Dat concludeert oud-advocaat Annelies Röttgering in haar proefschrift. ‘De macht van cassatieadvocaten is beperkt.’

Michel Knapen
Fotografie: Emilie Hudig

Wanneer de Hoge Raad in 2004 een onderzoek publiceert over ingediende cassatiemiddelen, slaat dat bij de advocatuur in als een bom. Een kwart van die middelen is van onvoldoende kwaliteit, zo ervaart de Hoge Raad, en een zesde van de onderzochte advocaten dient zelfs uitsluitend slechte middelen in. De burger die in cassatie wil gaan, moet dus wel heel goed uitkijken met welke advocaat hij dat wil doen.

In dat jaar is Annelies Röttgering voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten. Nu, bijna tien jaar later, zegt ze: ‘Die kritiek heb ik me aangetrokken. Advocaten die in cassatie te veel nadruk op feiten leggen terwijl enkel rechtsvragen moeten worden voorgelegd (zie ook kader ‘Benadruk zo nodig feiten in cassatie’). Of: advocaten die cassatieschriften inleveren die een herhaling zijn van pleidooien in eerdere instanties.’

In de strafrechtadvocatuur barst de discussie over het onderzoek los. Het onderzoek had wat weg van een jib-bak, herinnert Röttgering zich. ‘De Hoge Raad kan wel klagen over onze kwaliteit, maar wij vinden dat de Hoge Raad op zijn beurt te weinig doet aan de rechtsbescherming van de individuele burger.’ Zo verloopt ook een debat waarbij Röttgering aanwezig is, samen met advocaat en hoogleraar Stijn Franken. ‘Op weg naar huis vertelde ik Stijn dat ik meer wilde weten over cassaties. Waar komt het vandaan, welke ontwikkelingen zijn er? Geschiedenis. Achtergronden. Visies. Zijn schrifturen veel gericht op feiten? En biedt de Hoge Raad inderdaad onvoldoende rechtsbe-

scherming, zoals de kritiek vanuit de advocatuur luidt? Maar er is geen boek waar dat allemaal in staat.’

‘Schrijf dat boek dan zelf’, zegt Franken.

Op 22 mei promoveerde ze op haar proefschrift *Cassatie in strafzaken*. Op het omslag staan kleurige paraplu’s, die de rechtsbescherming van de burger symboliseren.

De ondertitel van de dissertatie – *Een rechtsbeschermend perspectief* – verradt de achtergrond van de auteur: advocaat. Twintig jaar lang was Annelies Röttgering verbonden aan De Roos & Pen, een Amsterdams strafrechtkantoor met activistische wortels. Ze deed veel cassatiezaken en geeft toe: ‘Een proefschrift over cassatie zou voor mijn praktijk ook commercieel interessant kunnen zijn.’ Of dat waar is, zal ze niet meer weten. Sinds drie jaar is zij voltijds raadsheer in het gerechtshof Amsterdam, al spreekt ze liever van raadsdame.

Vaker gestraft

In haar boek lijkt Röttgering de pet te dragen van advocaat of onderzoekster, niet die van rechter. Ze heeft kritiek op de Hoge Raad, die ze ‘gouvernementeel en instrumenteel’ en een ‘rechtspolitek college’ noemt. Dat komt in kringen van de rechterlijke macht weinig voor en is soms *not done*, maar na bestudering van de strafrechtelijke jurisprudentie over een periode van vijftientwintig jaar (vanaf 1988) kán de onderzoeker in Röttgering niet anders concluderen.

Röttgering: ‘In het strafrecht worden er ruwweg twee richtingen onderscheiden: de rechtsbeschermende en de instrumentele. Ik constateer dat de

Hoge Raad vooral instrumenteel is: het strafrecht moet “werken”, een schuldige moet worden gestraft. Maakt het Openbaar Ministerie een vormfout, dan kan dat leiden tot bewijsuitsluiting of zelfs niet-ontvankelijkheid, maar dat zie je de laatste jaren steeds minder. Verdachten worden kortom vaker gestraft, terwijl ze twintig jaar geleden door een vormfout eerder waren weggekomen.’

De Hoge Raad zit daarmee op het spoor van de straffende staat, de repressieve overheid. Onlogisch is dat niet, want die koers past binnen de maatschappelijke ontwikkelingen. Daarom concludeert Röttgering óók dat factoren als rechtvaardig overheidsoptreden, integriteit en behoorlijke procesorde in de voorgaande decennia de lijn van de Hoge Raad meer bepaalden dan nu. ‘Toen vonden we dat besmet bewijsmateriaal – onrechtmatig verkregen door het OM – niet in een strafzaak kon worden gebruikt. Nu doet de Hoge Raad daar minder moeilijk over. *Crime control* gaat boven *due process*. Het lijkt er dus op dat de Hoge Raad het overheidsoptreden beschermt.’

Zijn cassatieadvocaten niet in gebreke gebleven en hebben ze daardoor de Hoge Raad een opening gelaten om de rechtsbescherming te veronachtzamen? Van die suggestie wil Röttgering niet weten. ‘Er zijn genoeg advocaten die over voldoende kennis van cassatietechnieken beschikken en die verrichten goed werk. Maar de Hoge Raad is nu eenmaal een rechtspolitek orgaan en als een middel, hoe sterk ook, niet past in zijn koers, dan leidt het niet tot vernietiging. De Hoge Raad trapt op de rem of geeft gas als het hem uitkomt. In die zin is de macht van cassatieadvocaten beperkt.’

Trouwens, nuanceert Röttgering het beeld, er wordt tegenwoordig in het strafproces als geheel wel meer rechtsbescherming geboden dan pakweg vijftwintig jaar geleden. 'Dat is in belangrijke mate toe te schrijven aan de fair trial-jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, en aan strafrechtadvocaten die daarnaar verwijzen. Het heeft ook geholpen dat de Hoge Raad de rechter heeft verplicht tot veel meer motivering. Maar per saldo zijn we er op het gebied van de individuele rechtsbescherming door de Hoge Raad op achteruit gegaan. Dat loopt parallel aan publieke en politieke verontwaardiging over de uitkomst van sommige strafzaken.'

Ook juridische ontwikkelingen zijn daaraan debet. Röttgering: 'De Hoge Raad is opgehouden om ambtshalve te toetsen. Met artikel 81 RO kunnen beroepen met een standaardmotivering worden verworpen. En met artikel 80a RO kan een cassatieberoep zonder motivering niet-ontvankelijk worden verklaard – selectie aan de poort. Foutjes die hoven maken – en hoven maken de nodige fouten, door de werkdruk en efficiencydrang

– worden zo niet meer gecorrigeerd. Veel arresten blijven dus in stand, mét fouten, soms ten nadele van verdachten.'

Die constatering roept een verlangen op: de Hoge Raad zou weer méér invulling moeten geven aan zijn rechtsbeschermende taak, toch – naast het bevorderen van de rechtseenheid en de rechtsontwikkeling – één van zijn hoofdtaken. Röttgering: 'We leven in een rechtsstaat. De Hoge Raad moet pal staan voor rechtsbescherming, op individueel niveau en op abstract niveau. In zijn arresten zou een meer principiële toon moeten doorklinken. Minder rechtsbescherming dan nu kán niet meer.'

Zo is Röttgerings verhaal rond. De advocaten die bijna tien jaar geleden de Hoge Raad verweten steeds minder rechtsbescherming te bieden, krijgen van haar alsnog gelijk. En nu? Om de Hoge Raad 'om' te krijgen, zullen ze hun argumenten moeten blijven herhalen, in cassatieschrifturen en in publicaties. 'Neem het recente Tongzoen-arrest. Jarenlang gold een tongzoen als verkrachting, nu niet meer. Dat de Hoge Raad van mening is veranderd, kan komen door volhou-

'Benadruk zo nodig feiten in cassatie'

'De Hoge Raad is wél een feitelijke instantie'.

'We zijn geen feitenrechter.' Advocaten die te veel 'feitelijke' cassatiemiddelen indienen, krijgen dat van de Hoge Raad te horen. Maar volgens Annelies Röttgering is dat een onterecht verwijt. 'De Hoge Raad is wel een feitenrechter, maar geen 'nieuwe feiten'-rechter. De Hoge Raad kijkt wel degelijk naar de feiten. Hij duikt erin als het hem uitkomt. Het verwijt dat de Hoge Raad advocaten maakt dat deze geen helder onderscheid (kunnen) maken tussen feiten en rechtsregels, vind ik daarom wat vilein. Wat mij betreft moeten advocaten in zaken waarin dat van belang is juist de nadruk leggen op feiten, want het onderscheid feit-rechtsregel is niet houdbaar en onnodig.'

dende cassatieadvocaten of doordat de tijd er rijp voor was. Tja, rechters, ook die van een rechtspoliteek college, zijn ook mensen.' <<

De juiste kennis brengt u verder

Als advocaat bent u nooit uitgeleerd. U wilt graag werken aan uw ambitie en u moet uw punten halen. Kies voor het volgen van uw cursussen voor Sdu Juridische Opleidingen.

Waarom?

- Voor juristen door juristen. Alle cursussen worden ontwikkeld door juristen en in samenwerking met onze klanten.
- Volop keus uit rechtsgebieden en niveaus.
- Prominente en ervaren docenten.

Ga naar www.sdujuridischeopleidingen.nl voor het cursusaanbod en kies de cursus die bij u past. Want, een certificaat van Sdu Juridische Opleidingen, daar kunt u mee aan komen.

www.sdujuridischeopleidingen.nl

Sdu JURIDISCHE OPLEIDINGEN

Wat betreft het ondervragingsrecht van de verdediging ook alweer?

In strafzaken komt het regelmatig voor dat een door de verdediging opgeroepen getuige niet verschijnt en/of niet gehoord kan worden. Is het ondervragingsrecht van de verdediging ex art. 6 lid 3, aanhef sub d EVRM, dan voldoende gewaarborgd?

Wendy Geurts¹

In strafzaken wordt een belangrijk deel van het bewijs tegen een verdachte nog altijd gevormd door getuigenverklaringen. Het is dan ook van groot belang dat de verdediging deze getuigen zelf kan ondervragen. Het EVRM heeft in art. 6 lid 3, aanhef en onder sub d dan ook een ondervragingsrecht toegekend aan de verdachte. Mogelijk is echter dat de getuige, ondanks deugdelijk opgeroepen, niet verschijnt ter zitting: de getuige is overleden, bang om te verklaren, onvindbaar of de getuige beroept zich na verschijning op zijn verschoningsrecht.

Stappenplan

Als de rechter de verklaring van de niet-ondervraagde getuige toch voor het bewijs wil gebruiken, dan dient de rechter te beoordelen of dit een schending oplevert van het ondervragingsrecht van de verdachte. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft in de zaken Al-Khawaja en Tahery² een stappenplan geïntroduceerd. Sindsdien loopt het Europese Hof dit stappenplan af om te bepalen of er sprake is van een schending van het ondervragingsrecht in de gevallen dat de getuige niet verschenen is, zich beroept op zijn verschoningsrecht, maar ook als de getuige anoniem wordt gehoord.

De eerste vraag die het hof stelt is of er sprake is van een goede reden voor de afwezigheid van de getuige, dan wel een goede reden dat deze geen verklaring heeft

afgelegd ter zitting. Is dit het geval, dan is de tweede vraag of de bewezenverklaring uitsluitend of in overwegende mate (*sole or decisive*) op de verklaring van de niet-ondervraagde getuige is gebaseerd. In dat geval kijkt het Europese Hof of de restrictie van het niet kunnen horen van de getuige in voldoende mate gecompenseerd wordt door andere waarborgen. Welke waarborgen voldoende compenserend zijn, is casuïstisch van aard. Aanknopingspunten kunnen gevonden worden in verschillende uitspraken van het Europese Hof.³

Motorblokken naar Australië

Zo oordeelde het Europese Hof ook in een Nederlandse zaak over het ondervragingsrecht. Vidgen was in Nederland veroordeeld voor het medeplegen van het uitvoeren van verdovende middelen. Vidgen verklaarde dat hij motorblokken naar Australië vervoerde maar dat hij niet op de hoogte was van de aanwezigheid van verdovende middelen in de motorblokken. Medeverdachten A. en M. werden in Duitsland vervolgd. Daar verklaarde M. dat Vidgen wel op de hoogte was van de aanwezigheid van verdovende middelen, welke verklaring werd gebruikt in de Nederlandse zaak tegen Vidgen. Vidgen verzocht A. en M. als getuigen op te roepen, nu hij niet eerder de mogelijkheid had om deze getuigen vragen te stellen. A. en M. werden door het gerechtshof opgeroepen als getuigen maar beriepen zich beiden op hun verschoningsrecht. Het gerechtshof overwoog dat dit geen inbreuk van het

ondervragingsrecht opleverde en verwees daarbij naar standaardjurisprudentie van de Hoge Raad⁴, waarin was bepaald dat er geen sprake is van een inbreuk op het ondervragingsrecht bij de enkele omstandigheid dat een getuige die is verschenen, weigert een verklaring af te leggen. Daarbij merkte het gerechtshof op dat het bewijs niet uitsluitend op de verklaring van M. is gebaseerd. De Hoge Raad liet de veroordeling in stand.

Het Europese Hof⁵ oordeelde anders. Het ondervragingsrecht was in de zaak van Vidgen geschonden omdat de getuige heeft geweigerd antwoord te geven op de aan hem gestelde vragen. Ook achtte het Europese Hof, in tegenstelling tot het gerechtshof, de verklaring van M. het enige bewijs waaruit bleek dat Vidgen weet had van de verdovende middelen en daarmee 'decisive' voor zijn veroordeling. Nu er onvoldoende maatregelen genomen zijn om de schending van het ondervragingsrecht te kunnen compenseren, neemt het Europese Hof een schending van art. 6 EVRM aan.

Naar aanleiding van de uitspraak in Vidgen van het Europese Hof is de Hoge Raad⁶ omgegaan. Ondanks dat de Hoge Raad minder strenge eisen lijkt te stellen⁷ dan het Europese Hof, is het goed nieuws voor de verdediging dat het ondervragingsrecht meer inhoudt dan enkel de inspanningsverplichting van de overheid om gelegenheid te creëren voor de verdediging om vragen te stellen aan een getuige.

⁴ HR 1 februari 1994, *NJ* 1994, 427.

⁵ EHRM 10 juni 2012, appl. nr. 29353/06 (Vidgen v. the Netherlands).

⁶ HR 29 januari 2013, *NJ* 2013/145, m.nt. Schalken.

⁷ Zie noot Schalken bij HR 29 januari 2013, *NJ* 2013/145 en HR 19 februari 2013, *NJ* 2013/191.

¹ Strafadvocaat bij Cleerdin & Hamer te Amsterdam.

² EHRM 15 december 2011, appl. nrs. 26766/05 en 22228/06 (Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom).

³ Zie onder andere de uitspraken van het EHRM inzake: Ellis, Simms & Martin, appl. nrs. 46099/06 en 46699/06, Karpenko appl. nr. 5605/04, Damir Sibgatullin appl. nr. 1413/05, Sievert, appl. nr. 29881/07 en Hümmel appl. nr. 26171/07).

College van de rechter

Voor de derde keer organiseerde de Rechtbank Oost-Brabant de populaire cursus 'Vonnissen schrijven'. Advocaten leren er vooral veel over de stelplicht.

Evelyn Peerboom en Guido Philipsen

Michel Knapen
Fotografie: Erik van der Burgt

En beeld staat Guido Philipsen nog steeds bij. Als hij in het najaar van 2012 met negen andere advocaten de cursus 'Vonnissen schrijven' volgt, loopt hij door de gangen in het Paleis van Justitie van 's-Hertogenbosch naar een cursuszaal. Onderweg passeert hij kamers waar rechters hun werk doen, en Philipsen werpt af en toe een blik naar binnen. De processtukken, die hij en duizenden andere advocaten hebben geproduceerd, staan er hoog opgestapeld. 'Soms tot aan de knieën van een rechter, en dat in één zaak', zegt hij. Daarom is een van de belangrijkste wensen die hij tijdens de cursus van de rechters heeft meegekregen: bondigheid.

Diezelfde boodschap brengt de Rechtbank Oost-Brabant ook over aan cursisten die in mei en juni van dit jaar dezelfde workshop volgen, de derde op rij. Advocaten die kunnen leren hoe een vonnis wordt geschreven? 'Ons belang is een verhoging van de kwaliteit van de rechtspraak', zegt rechter en cursusdocent Mascha Bartels.

'Rechters kunnen daar zelf het nodige aan doen, maar je kunt dat ook bereiken wanneer advocaten beter voorbereid hun processtukken indienen.'

Wanneer Evertjan van der Doe (Namjesky & Heeren Advocaten, Breda) hoort over deze workshop, ziet hij een buitenkansje om intensief met rechters te sparren. Ook Evelyn Peerboom (VMBS Advocaten, Eindhoven) meldt zich direct aan. Uiteindelijk volgen – na loting – tien advocaten de gratis driedaagse cursus, die wordt verzorgd door vier civiele rechters.

Stelplicht

Alle advocaten vragen zich af hoe rechters in het woud van processtukken hun afwegingen maken om tot een oordeel te komen, en hoe advocaten zelf hun processtukken zó kunnen aanleveren dat de zaak succesvol wordt afgesloten. 'Ik wilde meer weten over hoe rechters processtukken bekijken, hoe ze advocaten ervaren tijdens zittingen en hoe ze die informatie en kennis in hun vonnissen gebruiken', zegt Peerboom. 'Omdat je als advocaat geen goed beeld hebt hoe

rechters hun vonnis schrijven, weet je ook niet altijd precies of je zelf wel op de goede weg zit.'

Wat blijkt? Vaak zitten advocaten niet op het juiste spoor. 'Ze zijn niet altijd door-drongen van de stelplicht', zegt rechter Bartels. 'Advocaten weten in theorie wat dat inhoudt, maar in de praktijk gaat het vaak fout. Veel zaken stranden op de stelplicht.' Guido Philipsen (Hermanides De Vries Van Baaren Advocaten, Eindhoven) weet dat datgene wat advocaten stellen om de vordering toegewezen te krijgen, niet altijd conform de vereisten van de stelplicht is. 'Na deze workshop ben ik mij daar nog bewuster van geworden. Dat geldt ook voor de bewijslastverdeling. Menig advocaat presenteert een lang verhaal, maar daardoor bestaat de kans dat cruciale punten voor wat betreft stelplicht of bewijslast over het hoofd worden gezien of ondergesneeuwd raken.'

Evelyn Peerboom herinnert zich de fictieve zaken waarover de cursisten vonnissen moesten schrijven. 'Tijdens het uitwerken merkte ik al: dit is pittig. Is alles wat is gesteld ook bewezen? Worden stand-

punten betwist? Zijn er tegenvorderingen? Rechters strepen dit alles tegen elkaar weg, en zijn zo veel technischer bezig. Advocaten werken praktischer en vanuit het belang van hun cliënt.’

Strategischer

De workshop leverde zo heel praktische tips op. ‘Een rechter vertelde ons dat we het woord “verzuim” altijd moesten opnemen in een dagvaarding bij een zaak over schadevergoeding na wanprestatie’, zegt Van der Doe. ‘We denken weleens: dat verzuim blijkt wel uit de stukken. Nee, het kon beter expliciet worden vermeld.’ Hij is na de cursus met meer afstand naar zijn eigen zaken gaan kijken. ‘Je leert daarmee ook hoe je een rechter eventueel wat kunt sturen.’

Ook Evelyn Peerboom is na de cursus haar processtukken anders gaan schrijven. ‘Processtukken kleed ik strategischer in. Meer stellen en bewijzen op grond van de wet. We hebben als advocaten soms de neiging meer te stellen dan conform de wet nodig is, maar dat moet je allemaal ook bewijzen. Ik ga bewuster om met de vraag wat ik echt moet stellen, bewijzen en betwisten.’

Dan kan de advocaat wel in conflict komen met zichzelf. We zijn vaak wat te uitvoerig, weet Philipsen. ‘We hebben geleerd: is datgene wat je opschrijft wel echt van belang? Kan het niet bondiger? Aan de andere kant werken we met een cliënt die wil worden gehoord en zijn verhaal graag in alle facetten – óók de niet-juridische – gepresenteerd wenst te zien. Rechters hebben daar dan weliswaar begrip voor, maar als je iets opschrijft wat niet direct relevant is voor beoordeling van de zaak: houd het kort.’

Die ervaring heeft Evelyn Peerboom ook. ‘Rechters konden weleens geïrriteerd raken over hoe advocaten een zaak voorleggen. Dat moet van hen erg juridisch, maar wij zeiden: de cliënt heeft ook een verhaal. We zijn dus niet alleen technisch juristen, zoals rechters het misschien willen zien, maar ook dienstverleners.’ En zo blijken rechters zelf ook te leren van de cursus. ‘Er moet inderdaad ruimte zijn voor emoties van cliënten’, zegt cursusdocent Mascha Bartels. ‘Van dat besef zijn wij na deze cursus nog meer doordrongen.’ <<

Column

Dantes lessen voor de advocatuur

Dolph Stuyling de Lange

‘Op het midden van onze levensweg bevond ik me in een donker woud... Ik kan niet meer goed zeggen hoe ik er binnenging, zozeer was ik op het moment dat ik de weg van de waarheid verliet door slaap overmand.’ Zo begint de *Divina Commedia* van Dante.¹

Dit boek verdient aandacht van advocaten – en niet alleen uit literaire en historische overwegingen. Het geeft ook een mooi inzicht in de vraag hoe je omgaat met pijn en problemen. En er is geen (advocaten)kantoor dat niet ook zijn duistere kanten kent – of het nu een eenmanskantoor is of een groot kantoor. Iedereen raakt – in de ban van stress of sleur – weleens ‘de weg van de waarheid’ kwijt en verzeilt zo in ‘een donker woud’.

De neiging is dan groot om de problemen en narigheid zo snel mogelijk achter je te laten: die neiging heeft ook Dante als hij een zonovergoten heuvel voor zich ziet. Maar uiteindelijk blijkt de enige weg omhoog via de grootste diepte te lopen. Zo maakt hij een reis door de drie rijken van het hiernamaals: de hel, de louteringsberg en het paradijs.

In het gewone leven werkt dat ook zo. Wie narigheid en problemen probeert te bezweren door ze af te dekken (‘we hebben het er verder niet meer over’) zal vroeg of laat toch merken dat dit niet echt

werkt. ‘Zachte heelmesters maken stinkende wonden’. Zo kan een arbeidsgeschied met een secretaresse dat niet transparant en duidelijk wordt behandeld, nog jaren van wantrouwen en angst creëren bij een veel grotere groep werknemers. En zo kan een verschil van mening tussen partners dat met ‘powerplay’ wordt beslecht, leiden tot demotivatie en (subversief) verzet bij degene die zich buitenspel gezet voelde en bij anderen die terugschrikken voor ‘het recht van de sterkste’.

Juist in de setting van een advocatenkantoor doet dit soort situaties zich regelmatig voor. Advocaten willen eigenlijk liefst gewoon hun (eigen) praktijk doen en vinden alle vergaderingen, beoordelingen en andere organisatorische zaken vaak maar geneuzel. Maar de neiging om de bocht af te snijden, kan bij andere betrokkenen al snel het gevoel achterlaten dat ze niet serieus worden genomen.

Als zoiets speelt, is er eigenlijk maar één manier om dat aan te pakken: structureel. Dus eerst alle betrokkenen de ruimte bieden om hun verhaal te vertellen, inclusief de emoties die daarbij horen. Daarna iedereen de ruimte geven om aan te geven wat ze graag (alsnog) zouden willen. En kijken naar wat iedereen kan bijdragen aan mogelijke oplossingen.

Wellicht klinkt dit bekend voor wie te maken heeft met mediation. Dat is geen toeval, ook daarbij gaat men ervan uit dat problemen pas kunnen worden opgelost als iedereen zijn verhaal heeft kunnen vertellen.

¹ Dante Alighieri was een Italiaanse schrijver en dichter die leefde van 1265 tot 1325. Hij was een erudiete man die aanvankelijk leefde in Florence. Rond 1300 werd hij door de pausgezinde stadgenoten uit de stad verbannen.

CODEX MULDER BV advocaten

Codex Mulder is een niche kantoor gespecialiseerd in internationale handel, transport, logistiek, verzekering en aansprakelijkheid. Met een ervaren en ambitieus team staan wij onze (inter)nationale cliënten wereldwijd bij in gerechtelijke en arbitrale procedures.

Vanwege toenemende vraag van bestaande en nieuwe cliënten hebben wij in ons team ruimte voor:

Advocaat-medewerker(s) met enkele jaren ervaring en affiniteit met onze rechtsgebieden M/V.

Wij bieden een uitdagende functie in een gedreven en succesvol team. De arbeidsvoorwaarden zoals o.a. werktijden, -uren en beloningsstructuur, zijn in overleg flexibel in te vullen.

Graag ontvangen wij uw CV en motivatiebrief via e-mail op hinno.postma@codexmulder.com o.v.v. sollicitatie advocaat-medewerker. Voor meer informatie kunt u ook telefonisch contact opnemen met Hinno Postma: 020 -571 22 80.

www.codexmulder.com

BEKS & BEKS
ADVOCATEN

is op zoek naar een:

Advocaat met eigen praktijk

Om op basis van kostendeling deel uit te maken van het kantoor.

De voorkeur gaat uit naar een advocaat met specialisatie op het gebied van het Arbeidsrecht, Ondernemings- en Faillissementsrecht of Personen- en Familierecht.

Beks & Beks is een reeds lang bestaand advocatenkantoor. Op dit moment zijn zeven advocaten aan het kantoor verbonden. Zij zijn werkzaam op diverse rechtsgebieden met de nadruk op Ondernemingsrecht, Faillissementsrecht, Arbeidsrecht en Personen- en Familierecht. Het kantoor is gevestigd in een kantoorvilla in de omgeving van het Mediapark te Hilversum. Alle faciliteiten zijn aanwezig.

Reacties t.a.v. mr R.V. de Lauwere – r.delauwere@beks.nl – tel.: 035 - 6246021

ALT KAM BOER ADVOCATEN

CIVIELE CASSATIE ?

- prijsafspraken mogelijk
- ook op basis van toevoeging
- zie onze website voor voorbeeldzaken

Info: mr H.J.W. Alt, Pb. 82228, 2508 EE Den Haag
Tel.: 070 - 358 94 79, fax: 070 - 358 51 97
alt@altkamboer.com, www.altkamboer.com

DE KRACHT VAN EEN LANDELIJKE DEKKING, MET DE SERVICE VAN EEN LOKALE PARTNER.

De SGH Groep, Gerechtsdeurwaarders en Incasso, is een samenwerkingsverband tussen een breed netwerk van kantoren. Gezamenlijk biedt de SGH de advocatuur landelijke dekking, met als toegevoegde waarde een sterke regionale binding en een persoonlijke service. Een mentaliteit die staat voor resultaat en kwaliteit!

De gerechtsdeurwaarders van de SGH Groep hebben een No Nonsense instelling, zijn actief en ondernemend. Ze spreken uw taal en staan dag en nacht voor u klaar. Zo zijn bijvoorbeeld uw exploiten binnen 3 dagen betekend. En als u exploiten, in geval van spoed, voor 11.00 uur aanlevert, worden deze dezelfde dag nog betekend!

Samenwerken met de SGH betekent meer!
Kijk nu op www.sgh-groep.nl.

Wie, wat, waar?

Wie vertrok, wie stopte en wie begon voor zichzelf? Bent u zelf onlangs van kantoor gewisseld of eigen baas geworden? Mail uw verhaal of meld u aan via redactie@advocatenorde.nl.

Anastasi, mw. mr. B.: Optiver Holding B.V. te Amsterdam

Appelman, mr. M.P.J.: Appelman Advocaten te Hoorn/NH

Arkesteijn, mr. J.C.: Aben & Slag Advocaten te Budel

Baukema, mr. J.: Van Doorn N.V. te Amsterdam

Bierenbroodspot, mw. mr. drs. R.: Leijnse Artz te Rotterdam

Blokland, mw. mr. G.M.Y.: Kranendonk Jacobs Hupkes Advocaten te Amsterdam

Claassen, mr. M.H.P.: Lauxtermann Advocaten te Amsterdam

Croes-Hoogendoorn, mw. mr. R.: Franken Zuur Van Kampen Croes Advocaten te Amsterdam

Doe, mr. E.-J. van der: Namjesky & Heeren Advocaten te Breda

Dreese, mr. A.: Buren N.V. te Den Haag

Dijkgraaf, mw. mr. J.: Kortman Advocaten te Den Haag

Dijkman, mr. J.N.A.: E-LAW advocaten te Amsterdam

Eek, mw. mr. M.A. van: Doombos Suringar Wiersema advocaten mediators te Assen

Elshof, mr. M.: Boekel De Nerée N.V. te Amsterdam

Espen, mw. mr. M. van: Hoorns Advokatenkollektief te Hoorn

Eversteijn, mw. mr. M.: Mengelberg Prillewitz Planten te Bussum

Fluit, mr. R.: Loyens & Loeff N.V. te Amsterdam

Griede, mr. H.J.: Scheffers Advocaten te Hoogezand

Harms, mr. F.M.W.A.: Baker & McKenzie Amsterdam N.V. te Amsterdam

Hendrix, mw. mr. J.E.A.: Van Dijk c.s. Advocaten te Maastricht

Hetterscheidt, mr. M.B.A.: Houthoff Buruma te Rotterdam

Hoff, mw. mr. J.F.: OMVR Advocaten + Notarissen te Nunspeet

Jansen, mw. mr. L.: Van Appia & Van der Lee Advocaten te Amsterdam

Jaspers-Stroes, mw. mr. M.: Penn Pekelharing Stroes te Maastricht

Jong, mr. M.C. de: Bergh Stoop & Sanders te Amsterdam

Jongh, mr. drs. K.O. de: Tomlow Advocaten te Utrecht

Jongsma, mr. J.J.: Shell International B.V. te Den Haag

Kaldenbach, mw. mr. K.L.M.: Griph law & tax te Amsterdam

Ko, mw. mr. H.L.A.: BASE Advocaten te Rotterdam

Koca, mr. H.: Liem en Partners N.V. te Amsterdam

Kolmeijer, mw. mr. E.J.: Nasrullah Advocaten te Rotterdam

Koning-Güngörmez, mw. mr. M.: Stibbe N.V. te Amsterdam

Koopman-van Lieshout, mw. mr. S.A.J.C.: Advocatenkantoor mr. S.A.J.C. Koopman te Rosmalen

Kooy, mw. mr. A.W.: Axon Advocaten te

Amsterdam

Lastochkina, mw. mr. J.: NautaDutilh N.V. te Rotterdam

Leersum, mr. W.R.J. van: De Brauw Blackstone Westbroek N.V. te London/GB

Letschert, mr. M.P.J.: Holla Advocaten te Den Bosch

Liem, mw. mr. D.: VDB Advocaten Notarissen te Waalre

Liere, mr. C.M. van: Davids Advocaten B.V. te Amsterdam

Loef, mr. M.: KienhuisHoving advocaten en notarissen te Enschede

Luttikhuis, mw. mr. A.P.K.: Li & Van Wieringen Advocaten en Belastingadviseur te Groningen

Masselink, mr. P.E.: Eneco Holding N.V. te Rotterdam

Millaard, mr. O.C.A.: Benvallor advocaten. belastingadviseurs te Utrecht

Mor – Yazir, mw. mr. B.: Advocatenkantoor Mor-Yazir te Utrecht

Moussaoui, mr. Y.: Kalf Katz advocaten te Amsterdam

Mulder, mw. mr. J.: Verhoeff Advocaten & Mediation te Den Haag

Penn, mr. D.M.: Penn Pekelharing Stroes te Maastricht

Poelgeest, mw. mr. J.M. van: Finniis advocaten B.V. te Amsterdam

Pol, mr. J.J.B. van de: Loyens & Loeff N.V. te London/GB

Raak-Kuiper, mw. mr. J.A.E. van: D & H Advocaten te Tilburg

Rademakers, mw. mr. E.: Hoek Advocatuur B.V. te Rotterdam

Redert, mw. mr. I.M.: ATM Advocaten te Utrecht

Roossien, mr. J.J.: OMVR Advocaten + Notarissen te Nunspeet

Roos, mw. mr. D.C. de: Hoogenraad & Haak advertising + Ip advocaten te Amsterdam

Saenen, mr. I.F.J.: NautaDutilh te New York/US

Scheenjes, mw. mr. D.A.: NautaDutilh N.V. te Amsterdam

Schoneveld, mw. mr. E.: Schoneveld Vennik Van der Klaauw Advocaten te Haarlem

Seumeren, mr. R.A. van: Sarolea & Van Seumeren Advocaten te Amsterdam

Sindram, mr. I.P.C.: Verweij Advocaten te Nijmegen

Smink, mr. A.G.: De Haan Advocaten te Zwolle

Snel-de Kroon, mw. mr. M.: JPR Advocaten te Enschede

Span, mr. R.A.J.: AIAlim Legal B.V. te Leiderdorp

Stegeman, mr. R.A.: Simmons & Simmons LLP te Amsterdam

Tolboom, mr. F.C.: Kalf Katz advocaten te Amsterdam

Tromp, mw. mr. A.F.: De Koning Vergouwen Advocaten te Amsterdam

Veldman, mw. mr. J.M.: Singel Advocaten te Breda

Sparren over familierecht

Na acht jaar gewerkt te hebben bij een kantoor met een algemene praktijk, richt **Janneke Mulder** (33) zich nu volledig op het familierecht bij Verhoeff Advocaten en Mediation in Den Haag. 'Hier worden veel meer gecompliceerde familiezaken behandeld, bijvoorbeeld met internationale aspecten en veel vermogen. Ook wordt intensief samengewerkt met deskundigen op psychologisch, financieel en fiscaal gebied. Daarnaast heb ik nu meer collega's met wie ik kan sparren over familierecht. Een geslaagde mediation levert veel meer voldoening op dan een geslaagde echtscheidingsprocedure, omdat er twee tevreden partijen de deur uit lopen.'

'Niet lullen maar poetsen'

Als advocaat staat **Erik de Groot** (44) al ruim vijftien jaar ondernemers bij. Onlangs begon hij een nieuwe uitdaging: zijn eigen kantoor IJmond Advocatuur in IJmuiden. 'Een prachtig kantoor in de plaats waar ik geboren en getogen ben met uitzicht over de havens. De klanten hier hebben een instelling die mij aanstaat: niet lullen maar poetsen. Praktisch en administratief komt er veel bij een eigen onderneming kijken, maar tegelijkertijd geeft het veel nieuwe energie. En de mkb-praktijk, waarmee ik me vooral bezighoud, verveelt nooit. Geen dag of probleem is hetzelfde.'

Betrokken bij buurt en cliënt

Na twaalf jaar als zelfstandig advocaat bij een kostenmaatschap van zes advocaten vond **Manuela van Meurs** (40) het tijd voor een écht eigen kantoor: Czaar Peter Advocatuur in Amsterdam. ‘Een positief spannende ervaring. Hoewel ik vooralsnog alleen zit in mijn kantoor, voelt het niet zo. Ik heb veel overleg met collega’s van andere advocatenkantoren en ben betrokken bij de bewoners en ondernemers in de buurt. Ook op mijn werkgebied, het personen- en familierecht, vind ik het belangrijk om mij goed in te leven in de cliënt en diens verhaal.’

Door de wol geveerd

Onlangs begon **Hian Li Ko** (45) als partner arbeidsrecht bij BASE Advocaten in Rotterdam. ‘BASE heeft de ambitie het beste litigation-kantoor van Nederland te worden. Die ambitie trok mij aan. Het mooie aan arbeidsrecht vind ik – naast de juridische uitdaging – de menselijke factor en de tastbare resultaten in een relatief kort tijdsbestek. Bijkomend voordeel van mijn overstap naar BASE is de locatie: ik fiets in twintig minuten naar kantoor, gevestigd in het sfeervolle Scheepvaartkwartier aan de Maas, een van de weinige nog overgebleven vooroorlogse wijken in Rotterdam.’

Vennik, mw. mr. M.I.: Schoneveld Vennik Van der Klaauw Advocaten te Haarlem
Verbruggen, mr. A.: Houthoff Buruma te Amsterdam
Vercammen, mw. mr. M.J.B.: NXP Semiconductors Netherlands B.V. te Eindhoven
Verster, mr. E.J.: Nieuwstad Advocaten te Zutphen
Voorst, mw. mr. K.A. van: Foxwaldmeister Advocaten te Amsterdam
Vos, mw. mr. B.: Boekel De Nerée N.V. te Amsterdam
Vriesde, mw. mr. G.M.H.: Ouwendijk Advocaten te Rotterdam
Werf, mr. P.E. van der: Advocatenkantoor H.A. de Boer te Sneek
Wijk, mr. S. van: Hoboken advocaten te Rotterdam

Naar nieuw(e) kantoor of associatie

360 Advocaten (mr. F.G.N. Vergeer te Den Haag)
360 Advocaten (mw. mr. M. de Vries te Heemstede)
Aberson Advocaat (mr. G.F. van der Hardt Aberson te Rotterdam)
Advocaat Haze (mr. R. Haze te Rotterdam)
Advocatenkantoor el Joghrafi (mr. K. el Joghrafi te Hoogvliet-Rotterdam)
Advocatenkantoor Van der Brugge (mr. R.K. van der Brugge te Den Haag)
Advocatenkantoor Van Lee (mw. mr. B.M.J.C. van Lee te Donkerbroek)
Advocatenkantoor Ytsma (mr. A.R. Ytsma te Haarlem)
Beelaerts Advocaten (mr. N.J.M. Beelaerts van Blokland en mw. mr. M.L. Wierstra te Den Haag)

Beutener/Staal Advocaten (mw. mr. L.M.J. Leerkes te Arnhem)
Czaar Peter Advocatuur (mw. mr. M.H. van Meurs te Amsterdam)
De Brauw Blackstone Westbroek Singapore Pte. Ltd. (mr. L.P. Keijzer te Singapore)
De Groot & Rozenbeek Advocaten (mw. mr. B.J. de Groot en mr. M.S. Rozenbeek te Haarlem)
De Nederlandse Bank N.V. (mw. mr. E.C. van Heukelem te Amsterdam)
DOEN Advocaten (mw. mr. N.J.R.M. Elings te Den Haag)
Draaijer, mw. mr. drs. J.J. Draaijer te Badhoevedorp)
Forward Advocaten (mr. J.N.A. Kilian en mr. R.P.G. Schelvis te Tilburg)
Google Netherlands B.V. (mw. mr. M.M.E. Antic te Amsterdam)
Hersman advocaat (mw. mr. M.F.B. Hersman te Amsterdam)
Hertoghs advocaten-belastingkundigen (mr. P.J. van Hagen te Rotterdam)
Heuw, mr. G.R. ten (Yspeert VWL Advocaten te Drachten)
Houkes c.s. Ondernemers Advocaten (mr. W.H. Bussink, mw. mr. M.T. Harbers en mr. J.A. Venema te Emmen)
Kupez Intellectual Property (mr. A.F. Kupez te Amstelveen)
Legaltree Driest (mw. mr. E.A.W. Driest te Leiden)
Ministerie van Financiën (mw. mr. S.J. van Loon te Den Haag)
Mr. M.A. Huizinga (mr. M.A. Huizinga te Frankfurt am Main/D)
oderkerklegal (mr. H.W.J.M. Oderkerk te Breda)
Ten Haaf Advocatuur (mw. mr. S.H.S. ten Haaf te Rotterdam)
TIJS advocatuur (mr. T. IJsenbrandt te Nijmegen)
Van Arkel Familierecht Advocatuur

Mediation (Vafam) (mw. mr. W.F. van Arkel te Hendrik-Ido-Ambacht)
Van der Klei advocaten en mediators (mw. mr. G.J. van der Klei te Hoofddorp)
IJmond Advocatuur (mr. E.J. de Groot te IJmuiden)

Uit de praktijk

Antic, mw. mr. M.M.E. Amsterdam 15-04-2013
Beij, mw. mr. L. Utrecht 01-05-2013
Boogers, mr. A.M. Den Haag 15-04-2013
Bos, mr. B.J. Zwolle 18-04-2013
Bos, mw. mr. E.J.M. Deventer 07-05-2013
Braat, mr. H.M. Breda 01-05-2013
Brinkhuis, mw. mr. D. Amsterdam 08-05-2013
Bijl, mw. mr. K. van der Gouda 03-05-2013
Cleef, mr. F.J. van Amsterdam 01-05-2013
Cornelissen, mw. mr. J.M.E. Den Haag 01-05-2013
Dongelmans, mw. mr. D.H. Den Haag 15-04-2013
Diessen, mr. A.E. Rotterdam 22-04-2013
Duterloo, mw. mr. L.I. Amsterdam 23-04-2013
Dijkers, mw. mr. B.E. Rotterdam 02-05-2013
Engels, mw. mr. J.S. Groningen 23-04-2013
Fait, mw. mr. A.S.M. Utrecht 30-04-2013
Fillius, mr. A.R. Amsterdam 30-04-2013
Giessen, mw. mr. M.C. van der Woerden 15-04-2013
Gooijer, mw. mr. L.M.A. Zoetermeer 15-04-2013
Grinwis, mr. J.H.L. Zoetermeer 01-05-2013
Hensen, mr. R.M. Leersum 01-05-2013
Hepkema, mr. M.G. Amsterdam 06-05-2013
Hoogenraad, mw. mr. M.J. Amsterdam 22-04-2013
Huinink, mw. mr. J.M. Enschede 01-05-2013

Hussem, mw. mr. M.M.C.M. Voerendaal 15-04-2013
Kalmthout, mr. L.F. van Rotterdam 30-04-2013
Knecht, mr. D. Almere 05-04-2013
Laurentius, mr. R.F. Amsterdam 16-04-2013
Linden, mw. mr. M. van der Capelle afd IJssel 01-05-2013
Mair, mw. mr. R.M. te Amsterdam 21-06-2012
Menalda van Schouwenburg, mr. J. Amsterdam 01-05-2013
Nierop, mr. F.S. Utrecht 01-05-2013
Niftrik, mw. mr. S.E. van Amsterdam 01-05-2013
Noord, mr. A.J.E. van Den Haag 01-05-2013
Nijhof, mr. B. Enschede 01-05-2013
Plugge, mw. mr. C.W. Amsterdam 01-05-2013
Poortvliet, mw. mr. A.J. van Den Haag 01-05-2013
Raamsman, mw. mr. W.M.T. Enschede 19-04-2013
Rehbock, mr. F.C. Utrecht 01-05-2013
Rogmans, mw. mr. J.N. Amsterdam 02-05-2013
Runia, mw. mr. E.C. Amsterdam 01-05-2013
Ruijgh, mr. S.M. Amsterdam 06-05-2013
Sahin, mw. mr. A. Amsterdam 11-04-2013
Siemers, mr. B.T.B. Amsterdam 01-05-2013
Snoeks, mw. mr. M. Utrecht 08-04-2013
Snuif-Lubotsky, mw. mr. P. Leiden 01-05-2013
Thijssen, mr. P.J.S.T. Breda 05-04-2013
Veeman, mr. A.J. Zwolle 08-05-2013
Verwijst, mr. G.A.M. Amsterdam 09-04-2013
Voogd, mr. R. Amsterdam 01-05-2013
Vos, mr. F.L. de Amsterdam 01-05-2013
Wissemá-Bakker, mw. mr. N.A. Den Haag 12-04-2013
Woezik, mr. J. van Leiden 01-05-2013
Zock, mw. mr. M.I. Amsterdam 01-05-2013

Van de Geschillencommissie

Onderstaande uitspraken van de Geschillencommissie Advocatuur zijn bewerkt door Luuk Hamer, advocaat te Amsterdam.

Waarschuwen: kosten- veroordeling auteursrecht

*Bindend advies d.d. 23 november 2010/40974
(mrs. Schaar, Schop en Nauta-Sluis)*

Noodzaak kort geding onduidelijk; onvoldoende communicatie inzake bijzonder kostenrisico.

Klacht

De cliënt heeft zich tot de advocaat gewend in verband met geschonden auteursrecht. De zaak betreft een door de cliënt ontworpen en gebouwd poppenhuis, waarvan de cliënt een kopie aantrof in een winkel. Nadat de cliënt de eigenaresse van de winkel had aangeschreven met het verzoek de kopie uit de handel te nemen, deelde de eigenaresse mede dat de kopie niet voor de verkoop was bedoeld. Aangezien nadien het poppenhuis werd aangeboden op Marktplaats, heeft de cliënt, na verwijzing door JuroFoon, zich tot de advocaat gewend.

De advocaat heeft ten onrechte gebruikgemaakt van het kort geding als rechtsmiddel. Voorts heeft de advocaat de cliënt niet of onjuist ingelicht over de procedure. De door de advocaat met JuroFoon gemaakte afspraken zijn niet nagekomen. Bovendien heeft de advocaat de verrekening met het laatst betaalde voorschot van 1.500 euro achterwege gelaten. Tot slot heeft de cliënt aangevoerd dat de advocaat nooit heeft gereageerd op de klachten van de cliënt omtrent de verleende rechtsbijstand.

De cliënt verzoekt de commissie een vergoeding van 7.864,58 euro vast te stellen.

Verweer

De advocaat stelt dat hij op zorgvuldige wijze rechtsbijstand heeft verleend aan de cliënt. Er is herhaalde malen gesproken over de mogelijkheden van procederen, kort geding of bodemprocedure, en de daaraan verbonden risico's waaronder in het bijzonder de vereiste spoedeisendheid en de eventuele kostenveroordeling ex art. 1019h Rv in relatie tot het (geringe financiële) belang van de zaak. De cliënt opteerde echter uitdrukkelijk voor een kort geding. Ondanks het advies van de advocaat om de zaak te schikken, heeft de cliënt het aanbod van de wederpartij tot tweemaal toe afgewezen. Ook bij die gelegenheid heeft de advocaat de cliënt gewezen op de risico's vanwege het geringe financiële belang en de door de voorzieningenrechter ter zitting geuite twijfels over het spoedeisende belang. Het was voor de cliënt een principezaak..

Beoordeling

Kern van het geschil betreft de vraag of er al dan niet terecht een kortgedingprocedure is gestart en of de advocaat (volledige) informatie aan de cliënt heeft verstrekt omtrent de te volgen procedure (kort geding dan wel bodemprocedure). Centraal staat de vraag of de advocaat heeft gehandeld zoals van een redelijk bekwaam en redelijk handelend advocaat mag worden verwacht. Naar het oordeel van de commissie dient deze vraag ontkennend te worden beantwoord.

Vaststaat dat de cliënt met de advocaat een opdracht tot dienstverlening is aangegaan.

Bij brief van 19 maart 2009 heeft de advocaat de wederpartij gesommeerd het poppenhuis af te staan. Voorts is hierbij meegedeeld dat bij in gebreke blijven een kort geding in het vooruitzicht wordt gesteld. Op 26 maart 2009 heeft de wederpartij het poppenhuis op het kan-

toor van de advocaat afgeleverd. Pas op 1 september 2009 heeft de advocaat namens de cliënt het kort geding aangespannen. Bij vonnis van 9 november 2009 heeft de voorzieningenrechter in kort geding de cliënt veroordeeld in de proceskosten van de wederpartij. De voorzieningenrechter heeft daartoe onder meer overwogen dat – kort gezegd – het niet aannemelijk is dat enige kans bestaat op verveelvoudiging dan wel openbaarmaking van het poppenhuis door de wederpartij nu het poppenhuis op het kantoor van de advocaat is afgegeven. De voorzieningenrechter ziet dan ook niet in welk spoedeisend belang de cliënt heeft bij de gevraagde voorzieningen.

De cliënt voerde aan dat de advocaat geen voorlichting heeft gegeven over de mogelijkheid van het starten van een bodemprocedure, het spoedeisendbelangvereiste van een kortgedingprocedure en het financieel belang van de zaak in samenhang met het risico van de proceskostenveroordeling. De advocaat heeft de stellingen van de cliënt weersproken. Ter onderbouwing van zijn standpunt heeft de advocaat in kopie weliswaar telefoonnotities overgelegd, maar niet gebleken is dat de inhoud van deze gesprekken door de advocaat is bevestigd, hetgeen dan ook voor risico van de advocaat komt. De commissie houdt het er dan ook op dat de advocaat geen, althans onvoldoende voorlichting heeft gegeven over het starten van een bodemprocedure, het spoedeisendbelangvereiste van een kortgedingprocedure en het financieel belang van de zaak in samenhang met het risico van de proceskostenveroordeling.

Dit is te meer kwalijk daar de procedure een auteursrechtelijke kwestie betrof en daarvoor substantiële afwijkende regels gelden omtrent de proceskostenveroordeling dan gebruikelijk in rechtsprocedures. Overeenkomstig de wettelijke bepaling is

de cliënt, als de in het ongelijk gestelde partij, bij vonnis in kort geding dan ook veroordeeld in de kosten van de in het gelijk gestelde partij, in dit geval voor een bedrag van 3.260,80 euro. De advocaat had naar het oordeel van de commissie expliciet aan de cliënt dit kostenaspect moeten communiceren.

Bovendien is het spoedeisend belang voor de kortgedingprocedure in september 2009, terwijl de wederpartij al op 26 maart 2009 het poppenhuis op het kantoor van de advocaat heeft afgegeven, voor de commissie onduidelijk gebleven.

Ook in dat licht kan de commissie de mededeling van de advocaat bij e-mailbericht van 26 maart 2009 waarin hij meedeelt dat het poppenhuis bij hem op het kantoor is afgeleverd onder gelijktijdige mededeling dat – kort gezegd – een kort geding aanhangig zal worden gemaakt, niet plaatsen. Ter zitting heeft de advocaat weliswaar aangegeven dat zijn cliënt een kort geding uitdrukkelijk wenste, maar de advocaat kon vervolgens niet verklaren waarom hij dit dan niet uitdrukkelijk naar de cliënt toe heeft bevestigd temeer nu de advocaat ter zitting desgevraagd ook heeft verklaard toentertijd voor oordeel te zijn geweest dat een kortgedingprocedure mede gelet op de vereiste spoedeisendheid voor de cliënt een niet te verwaarlozen hoog procesrisico opleverde. Een en ander bevreemdt de commissie op zijn zachtst gezegd.

Naar het oordeel van de commissie is – mede gelet op hetgeen ter zake hiervoor is overwogen – de noodzaak voor het voeren van een kortgedingprocedure dan ook niet, althans onvoldoende komen vast te staan.

Gelet op al hetgeen hiervoor is overwogen heeft de advocaat dan ook niet gehandeld zoals van een redelijk bekwaam en redelijk handelend advocaat mag worden verwacht zodat de klacht van de cliënt gegrond is en de cliënt door dit handelen schade heeft geleden bestaande uit node-loos gemaakte kosten.

De cliënt heeft ter zake een schadevergoeding verzocht van 7.864,58 euro bestaande uit de kosten van de advocaat, de kosten van de deurwaarder en de kosten van de advocaat van de wederpartij onder aftrek van de kosten van de advocaat met betrekking tot de periode 11 maart 2009 tot en met 26 maart 2009.

Gelet op hetgeen de commissie hiervoor heeft overwogen, de overgelegde stukken en het verhandelde ter zitting acht de commissie het door de cliënt gevorderde bedrag van 7.864,58 euro toewijsbaar en is ook alleszins redelijk en billijk. De commissie zal dan ook bepalen dat de advocaat dat bedrag aan de cliënt dient te voldoen. Voorts zal de commissie bepalen dat de cliënt, na verrekening van het reeds door de cliënt aan de advocaat betaalde depot ten bedrage van 1.500 euro niets meer aan de advocaat is verschuldigd.

Beslissing

De commissie verklaart de klachten van de cliënt gegrond. De commissie bepaalt dat de cliënt aan de advocaat niets meer is verschuldigd. De advocaat dient een schadevergoeding van 7.864,58 euro aan de cliënt te voldoen, te betalen binnen een maand na verzenddatum van dit bindend advies. Indien betaling niet tijdig plaatsvindt, dient de advocaat bovendien de wettelijke rente over dit bedrag te betalen vanaf de verzenddatum van dit bindend advies.

Maximum rechtsbijstandsverzekeraar overschreden

*Arbitraal vonnis d.d. 18 februari 2011,
Adv10-0134B
(mrs. Husson, Jonker en Slager)*

Mogelijkheid afwenteling kosten van bijstand niet onderkend; maximumvergoeding rechtsbijstandsverzekeraar overschreden.

Klacht

De cliënt heeft zich tot de advocaat gewend in verband met een vijftal procedures betreffende een verzekeringkwestie. De cliënt had een bedrijfspand gehuurd. In dat pand bouwde hij campers en scheepsbetimmering om. De cliënte wenste verzekering van pand en inventaris, en verzocht offerte aan zijn assurantiëtussenpersoon. De cliënt ging akkoord, en de verzekeraar zond de polissen. In februari 2008 is het pand door brand verwoest. De cliënt werd

daarna in rechte aangesproken door de eigenaren van de campers waaraan werd gewerkt. Ook werd de cliënt ter zake van schade aangesproken door de eigenaar van het pand. Op zijn beurt heeft de cliënt de verzekeraar, de tussenpersoon en de eigenaar van het pand doen dagvaarden.

Kern van de klachten van de cliënt is dat de advocaat heeft verzuimd de mogelijkheden te onderzoeken om zijn honorarium ten laste van een derde te brengen. Uit de overgelegde stukken en het verhandelde ter zitting is de commissie gebleken dat de advocaat daaraan geen, althans onvoldoende aandacht heeft besteed. In artikel 3.1 en 3.1.2 van de overgelegde algemene verzekeringsvoorwaarden AVB-0601 behorende bij de aansprakelijkheidsverzekering voor bedrijven staat vermeld: 'Verzekeraars vergoeden voor alle verzekerden tezamen per aanspraak respectievelijk per verzekeringsjaar tot ten hoogste het in de polis vermelde verzekerd bedrag: de overeenkomstig artikel 6 met goedvinden of op verlangen van verzekeraars gemaakte kosten van verweer tegen door derden ingestelde, onder deze polis gedekte, aanspraken, ook al blijken deze ongegrond, met inbegrip van de proceskosten tot betaling waarvan verzekerden mochten worden veroordeeld.'

De cliënt klaagt bovendien dat de declaraties buitensporig zijn.

De advocaat heeft nagelaten de cliënt te behoeden voor onnodige kosten. De inspanningen van een advocaat moeten erop gericht zijn om de cliënt niet onnodig op kosten te jagen. De door de cliënt ter beschikking gestelde polissen voorzagen expliciet in de mogelijkheid om de kosten van juridische bijstand ten laste van één of meerdere verzekeraars te brengen. De kosten van de advocaat zijn ten onrechte integraal bij de cliënt in rekening gebracht. De advocaat had de plicht om het nodige in gang te zetten teneinde tot daadwerkelijke vergoeding van zijn honorarium door de verzekeraar over te gaan temeer de cliënt daarom meerdere malen heeft verzocht. Tijdens de periode dat DAS de kosten van rechtsbijstand vergoedde, heeft de advocaat de cliënt niet op de hoogte gesteld zodat het uit de dekking lopen als een donderslag bij heldere hemel kwam. Nadat bleek dat zijn rechtsbijstandsverzekeraar niet alle werkzaamheden meer zou vergoeden, heeft de cliënt de advocaat herhaaldelijk verzocht om een begroting

van de in de toekomst te verrichten werkzaamheden. De advocaat heeft die nimmer verstrekt.

Verweer

Vanaf het begin is de aanpak van de advocaat erop gericht om de aanspraak op schadevergoeding zo klein mogelijk te laten zijn. Pas toen de omvang van de schade vaststond, werd het nuttig om met de verzekeraar en het assurantiekantoor in onderhandeling te treden over hun aandeel in de vergoeding ervan. De cliënt was op de hoogte van het kostenverloop. De rechtsbijstandsverzekeraar van de cliënt heeft hem op de hoogte gesteld dat het kostenmaximum op de rechtsbijstandspolis in zicht was. Bijna een halfjaar later heeft de rechtsbijstandsverzekeraar laten weten dat het overeengekomen kostenmaximum was bereikt. Nadat het kostenmaximum in zicht was, heeft de advocaat met de cliënt afgesproken een tweede kostenmaximum aan te vragen voor de kwestie van de assurantietussenpersoon. Die aanvraag is door DAS afgewezen.

In de visie van de advocaat heeft de cliënt bijzonder lang gewacht met het achteraf uiten van zijn grieven tegen de facturen waarvan thans de betaling wordt gevorderd. Volgens de advocaat zijn deze klachten dan ook tardief.

Beoordeling

Naar het oordeel van de commissie heeft de advocaat de bepaling uit de algemene voorwaarden genegeerd. Het is de commissie niet gebleken dat de advocaat heeft onderkend de verzekeringspolissen op dekking ten behoeve van de advocaatkosten te controleren. De advocaat is dan ook tekortgeschoten in zijn onderzoeksplicht. De cliënt mag een dergelijke onderzoeksplicht in redelijkheid van een advocaat verwachten. Bovendien heeft de advocaat de cliënt afgehouden van de mogelijkheid om zijn kosten van rechtsbijstand door de verzekeraar te doen vergoeden. Naar het oordeel van de commissie had in elk geval het honorarium dat de advocaat bij de cliënt in rekening heeft gebracht voor de procedure van de veroorzaker van de brand, onder genoemd artikel kunnen vallen. De kosten van de vrijwaringsprocedure zijn door de advocaat niet meegenomen. Tijdens de mondelinge behandeling voor de

commissie heeft de advocaat daarover ook geen uitleg kunnen geven. Van een redelijk bekwaam en redelijk handelend advocaat mag worden verwacht dat deze zich niet uitsluitend lijdelijk opstelt maar zo nodig een actievare houding inneemt. Ook nadat de verzekeringsmaatschappij bij brief van 6 oktober 2008 aan de advocaat om nadere informatie heeft verzocht, heeft de advocaat de zaak niet adequaat opgepakt. Uit de overgelegde stukken en het verhandelde ter terechtzitting is niet gebleken dat door de advocaat op deze brief is geantwoord dan wel dat de advocaat met de verzekeraar in overleg is getreden om op basis van de polis te bezien in hoeverre kosten vergoed zouden kunnen worden dan wel een procedure zou kunnen worden vermeden. De commissie is van oordeel dat de advocaat niet heeft gehandeld zoals van een redelijk bekwaam en redelijk handelend advocaat mag worden verwacht.

Bij brief van 23 november 2009 heeft de rechtsbijstandsverzekeraar aan de cliënt meegedeeld dat het kostenmaximum van 25.000 euro (exclusief btw) was bereikt. Daarbij is voorts meegedeeld dat zij de advocaat zullen verzoeken de declaraties in het vervolg rechtstreeks aan de cliënt te zenden. Deze ontwikkeling had voor de advocaat naar het oordeel van de commissie aanleiding moeten zijn om extra alertheid aan de dag te leggen en aan de cliënt moeten signaleren welke financiële consequenties verbonden waren aan deze mededeling. Ook daarin is de advocaat tekortgeschoten. Opvallend is dat na het verbruiken van het bedrag waarvoor de dekking gold (het kostenmaximum) volledig is verbruikt (hierna te noemen: uitputting) aan de cliënt een aanzienlijke declaratie wordt toegezonden zonder dat de cliënt ervoor op de hoogte was gesteld van de uitputting van de polis, iets waarop de cliënt niet bedacht was en hetgeen de advocaat had kunnen voorzien.

Gelet op het voorgaande is de commissie van oordeel dat het totaal van de in rekening gebrachte kosten met inbegrip van het geheel dat door de rechtsbijstandsverzekeraar is vergoed, totaal 57.641,61 euro niet in verhouding staat tot de werkzaamheden die zijn verricht, althans voor zover deze de commissie zijn gebleken.

De commissie acht het dan ook redelijk dat het nog resterende openstaande deel

van de declaraties wordt gematigd in die zin dat de cliënt aan de advocaat nog in totaal 14.000 euro verschuldigd is van het totaal resterende saldo van 32.641,61 euro (inclusief btw). De commissie heeft daarbij enerzijds in overweging genomen dat door de cliënt en de rechtsbijstandsverzekeraar al een aanzienlijk bedrag aan de advocaat is voldaan, de advocaat substantiële werkzaamheden voor de cliënt heeft verricht. Daartegenover staat dat deze omvang vrijwel zeker beperkt had kunnen worden bij een juiste beoordeling van de verzekeringspolissen, maar bovendien ook aanzienlijk beperkt had kunnen worden indien de correspondentie over de dekking met de assuradeur op een andere wijze was vervolgd en mogelijk tot een ander resultaat had geleid. Vanuit dit perspectief stelt de commissie dan ook het restant van de declaraties door de cliënt nog verschuldigd vast op 14.000 euro (inclusief btw), welk bedrag betrekking heeft op het saldo van alle vijf bij de commissie ingediende geschillen en dat de cliënt eenmalig aan de advocaat nog dient te voldoen.

Beslissing

De commissie veroordeelt de cliënt om aan de advocaat te voldoen een bedrag van 14.000 euro (inclusief btw) dat betrekking heeft op alle vijf bij de commissie ingediende geschillen en wijst het meer of anders gevorderde af.

Zorgplicht ingeschakelde derden

*Geschillencommissie Advocatuur
Bindend advies d.d. 2 maart 2011 / Adv10-0140
(mrs. Husson, Hoogeveen-De Klerk en Thunissen)*

Excessieve declaratie procureur; vrijwaring?

Klacht

De cliënt is sinds 2005 betrokken in civiele procedures bij de rechtbank en het hof, in een ander arrondissement/ressort. De advocaat heeft daartoe een procureur ingeschakeld, en de declaratie van de procureur doorbelast aan de cliënt. De cliënt maakt bezwaar tegen het gehanteerde

tarief, dat beduidend naar boven afwijkt van de jaarlijks gepubliceerde richtlijn. De advocaat verwijt hij ten onrechte collegiaal vertrouwen te hebben gesteld in de door hem ingeschakelde procureur. Hij is van mening dat hij niet de financiële gevolgen hiervan behoort te dragen.

Verweer

De advocaat heeft begrip voor het feit dat cliënt meent meer aan procureurskosten te hebben voldaan dan zou behoren, gezien de richtlijn. Hij refereert zich aan het oordeel van de commissie, maar verzoekt, indien de vordering van cliënt toewijsbaar wordt geacht, ook te bepalen dat de procureur wordt verplicht de cliënt vervolgens schadeloos te stellen, onder verwijzing naar de algemene voorwaarden van de procureur.

Beoordeling

De commissie overweegt dat op de advocaat een zorgplicht rust, die hij naar het oordeel van de commissie in deze kwestie heeft verzuimd door zich, vóór het doorzenden van de procureursdeclaraties aan zijn cliënt, onvoldoende te vergewissen van de juistheid van het gedeclareerde en de daarbij gehanteerde tarieven.

De advocaat heeft bovendien bij schrijven van 26 november 2010 in zoveel woorden de vordering van de cliënt erkend, zodat de vordering voor toewijzing vatbaar is.

De commissie komt op grond van het voorgaande tot het oordeel dat de advocaat in dezen niet heeft gehandeld zoals van een redelijk bekwaam en redelijk handelend advocaat verwacht mag worden en acht de klacht van de cliënt derhalve gegrond.

Nu de vordering van de cliënt wordt toegewezen, zal de commissie de vraag beantwoorden of de commissie bevoegd is het verzoek van de advocaat om het kantoor van de procureur in vrijwaring op te roepen, te behandelen. De commissie overweegt dat zij hiertoe slechts bevoegd is indien gebleken is dat de commissie door beide partijen is aangewezen voor de behandeling van geschillen. Dit uit de op de overeenkomst tussen partijen toepasselijke Algemene voorwaarden dan wel uit een door beide partijen ondertekende acte van compromis.

De advocaat heeft zich in dit kader beroepen op artikel VII-b van de destijds door de procureur aan hem toegezonden Algemene voorwaarden voor dienstverlening. Echter, onder de door partijen aan de commissie ter hand gestelde stukken bevinden zich slechts Algemene voorwaarden voor dienstverlening van A. Advocaten-Notarissen N.V. d.d. 4 mei 2004. Artikel VII van deze voorwaarden luidt: 'Op de overeenkomst is Nederlands recht van toepassing. Geschillen zullen uitsluitend worden beslecht door de bevoegde Nederlandse rechter.'

Een tweede lid ontbreekt in dit artikel.

De commissie kan op basis van de aan haar overgelegde stukken niet vaststellen dat ten tijde van de dienstverlening andere algemene voorwaarden van toepassing zijn, waaruit de bevoegdheid van de commissie wel zou blijken. Ook is niet gebleken dat partijen een acte van compromis hebben ondertekend inzake de bevoegdheid van de commissie.

Gelet op het voorgaande acht de commissie zich niet bevoegd het vrijwaringsverzoek van de advocaat te behandelen.

Beslissing

De commissie verklaart zich onbevoegd het vrijwaringsverzoek van de advocaat te behandelen.

De advocaat betaalt aan de cliënt een vergoeding van 930,48 euro. Betaling dient plaats te vinden binnen een maand na de verzenddatum van dit bindend advies.

Noot

Deze uitspraak gaat nog over de inmiddels uitgestorven procureur, maar de daarin overwogen zorgplicht geldt natuurlijk evenzeer bij andere door de advocaat ingeschakelde derden, zoals deurwaarders. Daarom wordt deze uitspraak alsnog gepubliceerd.

(advertenties)

BERGH STOOP & SANDERS
ADVOCATEN

AMSTERDAM

ZOEKT

GEVORDERD STAGIAIR /
BEGINNEND MEDEWERKER
ONDERNEMINGSRECHT

WWW.BERGHSTOOP.COM

TOGA
atelier
S c h o u t

Kwaliteit met oog voor detail

www.toga-atelierschout.nl

info@toga-atelierschout.nl

Industrieweg 51
3044 AS Rotterdam
Tel.: 010 245 07 66
di t/m vr 9:00 - 17:30

Sdu Nieuws

Dagelijks inzicht in juridische ontwikkelingen.

Sdu Nieuws zorgt ervoor dat u op de hoogte blijft van actuele ontwikkelingen die relevant zijn voor uw praktijk. U ontvangt met de e-nieuwsbrief dagelijks hoogwaardige, vakinhoudelijke nieuwsberichten die de relevante ontwikkelingen signaleren en de gevolgen voor de praktijk duiden. Het gaat hierbij onder meer om jurisprudentie, wetgeving en beleid. Samengesteld door de gespecialiseerde vakredactie van Sdu Uitgevers.

Schrijf u gratis in voor de e-nieuwsbrief van Sdu Nieuws

en krijg dagelijks toegang tot de headlines en samenvattingen van de nieuwsberichten op uw rechtsgebied(en). Abonnees van Sdu Nieuws hebben toegang tot de volledige nieuwsberichten en het archief.

Ondernemende Advocaat

KEES BACKX, 33 JAAR,
ADVOCAAT, LEVENSGENIETER
& ONDERNEMER

Sdu laat ondernemende advocaten uitblinken.

Na een carrière bij één van de 'Big Four' kantoren is fiscaalspecialist Kees al jaren zelfstandig advocaat. Hij kan het iedereen aanbevelen. Dat komt ook door zijn positieve levenshouding en de ondersteuning die hij vindt bij Ondernemende Advocaat van Sdu Uitgevers. Met Ondernemende Advocaat worden advocaten ondernemers. U beheerst alle facetten van het vak en ge-

bruikt alleen dat wat voor u van toepassing is. Ondernemende Advocaat is een uitgebreid palet waar u naast het vinden van de beste content, de meest relevante pakketten, opleidingen en tools, ook kennis kunt delen. Een nieuwe manier van denken, werken en ondernemen. Zo blijft er voor levensgenieter Kees genoeg tijd voor ontspanning over.

Van de tuchtrechter

De Commissie Disciplinaire Rechtspraak selecteert opmerkelijke, leerzame en vernieuwende uitspraken van de tuchtrechter. De commissie licht de interessante aspecten eruit en geeft waar nodig uitleg en commentaar. De letterlijke tekst van de uitspraken is te vinden op tuchtrecht.nl.

Geheimhouding mediation en waarheidsplicht

- Hof van Discipline, 10 december 2012, zaaknr. 6317, LJN: YA4213. Wat een behoorlijk advocaat betaamt tegenover de wederpartij.

Geen rechtvaardiging voor schending van bij mediation overeengekomen geheimhouding.

Een werkgever en werknemer komen mediation overeen, onder de gebruikelijke afspraak dat wat in de mediation tussen partijen wordt uitgewisseld geheim blijft. De mediation mislukt en de werkgever roept de werknemer, die tijdens de mediation niet heeft gewerkt, op om zijn werkzaamheden te hervatten. De werknemer weigert dat en wordt op staande voet ontslagen. In de procedure waarin dit ontslag door de werknemer wordt aangevochten, legt mr. X, die de werknemer bijstaat, enkele gespreksverslagen uit de mediation voor. Hij wil daarmee bewijzen dat, gelet op de wijze waarom de mediation is geëindigd, een dringende reden voor ontslag op staande voet ontbreekt.

De cliënt van mr. X wordt in hoger beroep in het gelijk gesteld. Kennisgeving van de gespreksverslagen door de rechter is daarbij van belang geweest.

De wederpartij klaagt zich hierover bij de tuchtrechter. Een beroep op de waarheidsplicht (artikel 21 Rv) baat mr. X bij de tuchtrechter, anders dan in de ontslagprocedure, niet. Het hof stelt voorop dat de geheimhoudingsverplichting bij een mediation op onaanvaardbare wijze aan waarde inboet als het de advocaat steeds zou vrijstaan om, naar eigen goeddunken en zonder daarin de

wederpartij te kennen, gebruik te maken van de (ook voor de rechter geheim te houden) stukken uit de mediation. Op dit uitgangspunt kunnen in bijzondere omstandigheden uitzonderingen worden aanvaard. In het bijzonder kan het belang van de waarheidsvinding meebrengen dat de advocaat de geheimhoudingsplicht mag schenden.

Of een dergelijke uitzondering zich voordoet, kan pas in overweging worden genomen als de advocaat de wederpartij vooraf op de hoogte heeft gebracht en om overleg heeft gevraagd. Dat was in dit geval niet gebeurd. Het hof bekrachtigt de beslissing van de raad waarbij aan mr. X een waarschuwing werd opgelegd.

Noot

Dat de rechter in de civiele procedure voorbijgaat aan het bezwaar dat de wederpartij vertrouwelijke informatie uit de mediation onthult, betekent niet dat de tuchtrechter dat onthullen aanvaardbaar acht. Uitgangspunt blijft dat de advocaat van de partij bij een mediation, of hij zichzelf ook tot geheimhouding heeft verplicht of niet, aan die geheimhouding is gebonden. Van die verplichting mag een advocaat zich slechts eventueel na overleg met de wederpartij en, indien dat niet tot een oplossing heeft geleid, na overleg met de deken ontheven achten. Het Hof van Discipline suggereert in deze uitspraak dat de aangeklaagde advocaat, 'bijvoorbeeld door in rechte een daarop gericht incident op te werpen', voorafgaande toestemming van de rechter had kunnen verkrijgen. Kennelijk doelt het hof hier op artikel 22 Rv. De vraag is echter of de in het kader van de mediation afgesproken vertrouwelijkheid niet per definitie een gewichtige reden als bedoeld in die bepaling oplevert.

Toepassingsbereik tuchtrecht

- Raad van discipline Den Bosch, 2 juli 2012, LJN: YA3083. Ontvankelijkheid van de klacht.

Klacht tegen leden toetsingscommissie Insolad is ontvankelijk.

Een failliet verzoekt de toetsingscommissie Insolad het gedrag van zijn curator te toetsen. De toetsingscommissie benoemt een drietal advocaten als panelleden. Na de uitspraak blijkt dat één van de panelleden geen lid is van de toetsingscommissie. De curator dient een klacht in tegen de panelleden, onder meer omdat zij zich er niet van hadden vergewist of alle panelleden wel bevoegd waren.

De raad constateert dat de klacht betrekking heeft op het handelen van verweerders in hun hoedanigheid van secretaris respectievelijk leden van de toetsingscommissie van Insolad. De advocaat die zijn taak als secretaris dan wel lid van deze commissie uitoefent, is niet werkzaam in zijn hoedanigheid van advocaat. Het tuchtrecht voor advocaten is op gedragingen van de advocaat in die hoedanigheid alleen dan van toepassing, indien die advocaat zich bij de vervulling van die taak zodanig gedraagt dan wel misdraagt dat daardoor het vertrouwen in de advocatuur wordt ondermijnd. Om te kunnen beoordelen of sprake is van zodanige gedragingen dat het vertrouwen in de advocatuur is geschaad, dient de klager in zijn klacht te worden ontvangen. De raad wijst de klacht echter als ongegrond af.

Mediation en geheimhouding

- Raad van discipline Amsterdam, 18 juni 2012, LJN: YA2876. Wat een behoorlijk advocaat betaamt tegenover de wederpartij.

Ook de advocaat van een partij bij mediation is gehouden aan geheimhouding.

Mr. X staat de vrouw bij in een echtscheidingsprocedure. Voorafgaand aan die procedure had een mediation tussen de echtgenoten plaats. Daarbij is afgesproken dat, indien de mediation niet resulteert in een convenant, in de daaropvolgende echtscheidingsprocedure geen mededelingen zouden worden gedaan over hetgeen in de mediation is gebeurd of besproken. De mediation heeft niet tot overeenstemming geleid. Mr. X doet, naar hij stelt in het belang van zijn cliënte, in de echtscheidingsprocedure verslag van het verloop van het mediationtraject en stelt zich op het standpunt dat de man 'zich in de mediation volledig passief opstelde en dat geen vooruitgang was te boeken'. De man vindt dat mr. X de geheimhoudingsplicht heeft geschonden en stapt naar de tuchtrechter.

De raad overweegt dat mr. X als advocaat gebonden is aan de door zijn cliënte in het kader van de mediation overeengekomen geheimhouding. Zou dat anders zijn, dan wordt afbreuk gedaan aan het karakter van de vertrouwelijkheid van de mediation. Mr. X heeft zijn geheimhoudingsplicht geschonden door mededelingen te doen die verder gingen dan het vermelden dat de mediation niet geslaagd is. De raad legt mr. X een waarschuwing op.

Opstelling tijdens mediation

- Raad van discipline Amsterdam, 23 juli 2012, LJN: YA3046. Wat een behoorlijk advocaat betaamt tegenover de wederpartij.

Mr. X mocht zich gezien de inhoud van het mediationreglement tot de mediator wenden zonder de wederpartij daarover te informeren.

Mr. X staat de werkgever bij in een arbeidsconflict met een werknemer. Werkgever en werknemer verkeren in een mediation. De mediationovereenkomst bepaalt dat partijen zich jegens elkaar onthouden van acties of gedragingen die de mediation in ernstige mate bemoeilijken of belemmeren. Partijen verklaren verder bereid te zijn elkaar tijdens de mediation eerlijk en open informatie te verschaffen. Het toepasselijke mediationreglement bepaalt dat het de mediator is toegestaan afzonderlijk en vertrouwelijk met partijen te communiceren.

Na het eerste mediationgesprek stuurt mr. X de mediator een e-mail waarin hij meedeelt dat zijn cliënt de samenwerking met de werknemer niet meer wil voortzetten. Zijn cliënt heeft de indruk dat de opstelling van de werknemer in de mediation niet helemaal 'eerlijk' is en dat hij de mediation gebruikt met het oog op zijn juridische positie in het eventueel daaropvolgende traject. Mr. X laat het aan de mediator over met deze informatie te doen wat hem goeddunkt.

Bij aanvang van de tweede mediationbijeenkomst deelt de mediator mee een e-mail van mr. X te hebben ontvangen zonder de inhoud daarvan te openbaren. De advocaat van de werknemer verzoekt mr. X vervolgens om een afschrift van de bewuste e-mail, die daarop antwoordt daartoe bereid te zijn, mits de werknemer verklaart dat de inhoud van de e-mail onder de geheimhouding van de mediation valt. Daartoe is de werknemer niet bereid. De mediator beëindigt vervolgens het traject omdat hij op dat moment geen vruchtbare bodem voor mediation ziet.

De werknemer beklagt zich er bij de tuchtrechter over dat mr. X zich tot de mediator heeft gewend zonder hem of zijn advocaat daarover te informeren, gelet op de hiervoor bedoelde bepaling in het toepasselijke reglement. De raad verklaart de klacht ongegrond. Daarbij neemt de raad in overweging dat mr. X de mediator heeft meegedeeld het aan hem over te laten of hij die e-mail aan de wederpartij doorstuurt.

Ook is ongegrond de klacht dat mr. X getracht zou hebben de mediator te motiveren de mediation af te buigen naar een vrijwillige beëindiging van het dienstverband. De raad toetst daarbij het optreden van mr. X aan de maatstaf dat de advocaat van de wederpartij een grote mate van vrijheid toekomt om de belangen van zijn cliënt te behartigen op een wijze die hem goeddunkt. De raad is van oordeel dat het optreden van mr. X binnen die maatstaf is gebleven. Dat de e-mail heeft geleid tot beëindiging van de mediation acht de raad tegen deze achtergrond niet tuchtrechtelijk verwijtbaar.

Noot

Uit de uitspraak van de raad van discipline Amsterdam blijkt dat het de advocaat van een partij in een mediation, anders dan in een procedure bij de rechter, wel toegestaan kan zijn zich eenzijdig tot de mediator te wenden.

(On)vrijwillige schrapping

- Hof van Discipline, 14 december 2012, LJN: YA4214. Maatregelen.

Vrijwillige schrapping van het tableau vormt geen beletsel voor een door de tuchtrechter opgelegde schrapping.

Mr. X wordt met toepassing van artikel 60ab Advocatenwet met onmiddellijke ingang geschorst in de uitoefening van de praktijk. Hij laat zich hierna van het tableau schrappen. Wegens ernstige schendingen van de Gedragsregels wordt mr. X vervolgens door de raad van discipline geschrapt.

Het hof is het met de raad eens dat de maatregel van schrapping van het tableau passend en geboden is. Dat mr. X zich uit eigen beweging al van het tableau heeft laten schrappen brengt hierin geen wijziging.

Noot

Een vrijwillige schrapping van het tableau bespaart een advocaat niet per se de oneervolle aftocht van een gedwongen schrapping.

Gecertificeerd commissaris worden deze zomer?

Neem deel aan de 5-daagse summercourse op een prachtige locatie aan zee.

“
In deze opleiding worden alle facetten van het toezichthouderschap op gedegen wijze behandeld. De rolverdeling tussen bestuur en toezichthouder, de wettelijke kaders, codes, aansprakelijkheden en de proceskant van besturen. Het heeft mij enorm geholpen mijn rol als toezichthouder bij een woningbouwcorporatie met meer kennis, inzicht en vertrouwen invulling te geven.
”

Mr. Christine van den Berg, advocaat Legaltree

Summercourse Professional Governance

Data: 8 - 9 - 10 en 15 - 16 juli 2013

Locatie: Noordwijk aan Zee

PE 36

Wagner Group | boardroom consulting & executive education biedt o.m. een volledig portfolio aan masterclasses op het gebied van governance & leadership voor bestuurders, toezichthouders, commissarissen en adviseurs.

www.wagnergroup.nl/adv

ADVOCATUUR CONGRES 2013

Breng uw kantoor strategisch in conditie tijdens het ADVOCATUUR CONGRES 2013.

De advocatuur leek tot enige jaren geleden onaantastbaar voor de economische tegenwind. De omzetten - en dikwijls ook de winsten - groeide ieder jaar gestaag. De laatste tijd zien we een kentering. Bij veel advocatenkantoren daalt de omzet of blijft deze hooguit gelijk. Toch zijn er nog steeds advocatenkantoren die niet vatbaar lijken voor de barre economische omstandigheden. Het geheim van deze 'winnende' kantoren? Een duidelijke strategie en een topconditie om deze strategie met het hele kantoor in praktijk te brengen.

Als advocaatbestuurder of directeur van een advocatenkantoor staat u aan het roer om het strategieproces te coördineren. Maar minstens even belangrijk is het dat u uw organisatie strategisch fit maakt en houdt. Er wordt in dit proces veel van u als leidinggevende verwacht. Want hoe krijgt u uw partners en uw medewerkers zo ver om gezamenlijk strategische keuzes te maken en uit te voeren? Het Advocatuur Congres 2013 helpt u hierbij.

In twee zeer intensieve dagen krijgt u handvatten voor het ontwikkelen van een visie, het neerzetten van een strategie en de implementatie daarvan. Toonaangevende sprekers bieden u de nieuwste inzichten over onderwerpen als innovatie, strategie, marketing, leiderschap en personeelsmanagement.

Het Advocatuur Congres heeft zich ontwikkeld tot hét jaarlijkse inspiratiemoment voor bestuurders van advocatenkantoren. Samen met ongeveer 50 deelnemers kunt u hier inspiratie en actuele kennis opdoen én met collega-bestuurders sparren over kwesties uit de dagelijkse praktijk.

Opleidingscertificaat

Na afloop van het congres ontvangt u een op naam gesteld opleidingscertificaat met hierop vermeld het aantal opleidingsuren (14), de namen van de inleiders en een samenvatting van het programma.

Congresprijs & inschrijven

Het Advocatuur Congres 2013 vindt plaats in Hotel Houten te Houten, direct gelegen aan de A27. Desgewenst wordt u donderdagmorgen 8.45 uur opgehaald en vrijdagmiddag 17.00 uur gebracht van en naar het Centraal Station te Utrecht. De congresprijs bedraagt € 1.850,-. Dit is inclusief 2 x lunch, dinerbuffet en 2 x borrel. Indien u blijft overnachten komt hier € 130,00 bij. Iedere tweede en volgende deelnemer van dezelfde organisatie ontvangt een korting van € 150,-. Genoemde prijzen zijn exclusief BTW. De deelname is definitief na volledige betaling van de factuur. Deze ontvangt u per post na inschrijving op www.hokkenmanagement.nl.

GA NAAR WWW.HOKKENMANAGEMENT.NL

- Voor een uitgebreide beschrijving van het programma
- Voor meer informatie over de sprekers
- Om online in te schrijven

Thema: Strategische Fitness voor Advocatenkantoren

7 en 8 november te Houten

- Topsprekers op het gebied van strategie en management
- Toegesplitst op de praktijk bij advocatenkantoren
- Volop ruimte voor interactie en discussie

Programma

Binnen het thema 'Strategische Fitness voor Advocatenkantoren' komen uiteenlopende zaken aan de orde zoals strategie, innovatie, leiderschap, personeelsmanagement, 'het meekrijgen van de organisatie' en acquisitie. De sprekers zijn stuk voor stuk belangrijke managementdenkers in Nederland die wetenschap weten te koppelen aan de praktijk. Het Advocatuur Congres 2013 wordt exclusief georganiseerd voor bestuurders en directeuren van advocatenkantoren. De sessies gaan dan ook over zaken die voor de deelnemers direct herkenbaar zijn. Ook tijdens de informele momenten leidt dit ongetwijfeld tot interessante gesprekken.

Donderdag 7 november 2013

- 09.00 – 09.30 uur Ontvangst met koffie
09.30 – 09.45 uur Opening door Bert Hokken (dagvoorzitter)
09.45 – 12.45 uur Het stimuleren van een kansgerichte en innovatieve organisatie door prof. Jeff Gaspersz
12.45 – 14.00 uur Lunchbuffet
14.00 – 15.30 uur Nieuwe praktijken voor strategie en organisatie in de professional service firm door prof. Hans Strikwerda
15.45 – 17.15 uur Strategie voor juridische dienstverleners (Ofwel, dansen van het Zwanenmeer met veel prima donna's) door prof. Theo Camps
17.15 – 19.00 uur Dinerbuffet
19.00 – 22.00 uur De converserende advocaat, kan dat? door prof. Steven van Belleghem
Vanaf 22.00 uur Borrel

Vrijdag 8 november 2013

- 09.00 – 12.00 uur Nieuwe generaties op de werkvloer: Van kenniswerkers naar kennissenwerkers, een motivatie paradox door prof. Rob Vinke
12.00 – 13.00 uur Lunchbuffet
13.00 – 16.00 uur Innovatie en ondernemerschap: de pijlers van het onderscheidend vermogen in de advocatuur door prof. Henry Robben
16.00 – 16.30 uur Evaluatie en afsluiting
Vanaf 16.30 uur Borrel

**HOK
kEn**
Management & Advies